

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇENİN EĞİTİMİ-ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

32492

ATATÜRK DÖNEMİNDE
TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ
İLE İLGİLİ OLARAK GELİŞTİRİLEN
DEVLET POLİTİKALARI
(1920-1938)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Mehmet ÖNAL

Hazırlayan
Fahri TEMİZYÜREK

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ankara - 1994

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Fahri Temizyürek'e ait Atatürk Dönemi'nde (1920-1938) Türkçenin Öğretimi ile İlgili Olarak Geliştirilen Devlet Politikaları adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe'nin Eğitimi-Öğretimi Anabilim Dalında Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye.....

Üye

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Atatürk Dönemi'nde Türkçe'nin Öğretimi İle İlgili Olarak Alınan Kararlar

<i>Anayasa</i>	39
<i>Kânûnlar</i>	44
<i>Kararnâmeler</i>	93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

<i>Sonuç ve Toplu Değerlendirme</i>	128
-------------------------------------	-----

KAYNAKÇA	134
-----------------	-----

EKLER	137
--------------	-----

<i>Ek-1. Tevhîd-i Tedrîsât Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	137
--	-----

<i>Ek-2. Maârif Teşkilâtı Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	141
---	-----

<i>Ek-3. İktisâdî Müesseselerde Mecburî Türkçe Kullanılması Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	147
---	-----

<i>Ek-4. Orta Tedrîsât Muallimleri Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	151
--	-----

<i>Ek-5. İlk Mektep Muallim ve Muavinleri Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	156
---	-----

<i>Ek-6. Türk Harfleri'nin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	160
---	-----

<i>Ek-7. İlk ve Orta Tedrîsât Muallimlerinin Terfî ve Tecziyeleri Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	167
---	-----

<i>Ek-8. Orta Tahsil Mekteplerinde Yardımcı Muallim Çalıştırılması Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	182
--	-----

<i>Ek-9. Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kurulması Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	184
--	-----

<i>Ek-10. Köy Eğitimcileri Hakkında Kânûn Tasarısı</i>	186
--	-----

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	: Adı geçen eser.
<i>Ank.</i>	: Ankara
<i>A.Ü.</i>	: Ankara Üniversitesi
<i>C.</i>	: Cilt
<i>Ens.</i>	: Enstitü
<i>H.Ü.</i>	: Hacettepe Üniversitesi
<i>İst.</i>	: İstanbul
<i>MEB</i>	: Millî Eğitim Bakanlığı
<i>M.Ü.</i>	: Marmara Üniversitesi
<i>S.</i>	: Sayfa
<i>TDAY</i>	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
<i>TDK</i>	: Türk Dil Kurumu
<i>TKAE</i>	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
<i>TİT</i>	: Türk İnkılâp Tarihi
<i>TTK</i>	: Türk Tarih Kurumu

SÖZ BAŞI

Bir topluluğun millet vasfına ulaşabilmesi ilk başta gelişmiş bir dile sahip olması ile mümkündür. Milletlerin tarih, kültür ve düşünce tarzları ile dili arasında sağlam bağlar vardır. Anadil vasıtası ile oluşan millî değerler aynı zamanda toplumun birliği ve bölünmezliğinin de teminatıdır.

Maddî ve manevî değer ölçülerinin toplamı şeklinde tarif edilen Kültür'ün ifâde vasıtası, koruyucusu, genişleticisi ve nesiller arasında bağlantıyı sağlayan aktarıcısı dildir.

Her dilin kendine mahsus bir takım kâideleri vardır. Harfleri dilin kuralları dışında sıralar, kelime ve kâidelerle istediğimiz gibi oynarsak ortada "Anadil" diye birşey kalmaz. Bunun sonucunda da müşterek değerler etrafında oluşan devlet ve cemiyet yok olur.

Devletin eğitim ve öğretim kurumlarından olan okulların ilk vazifesi, yeni yetişen nesle anadilin kural ve kâidelerini öğretmektir. Bu işi de devletin memurları olan öğretmenler belirli bir plân çerçevesinde yapmaktadır.

Devlet, her sahada olduğu gibi dilin eğitimi, öğretimi, geliştirilmesi ve korunması sahasında da uyulmasını istediği bir çok hükümler ortaya koyar.

Devletin anayasa, kanun ve kararnamelerle tesbit ettiği görüşler, kurum ve kuruluşlarda uygulanarak "Devlet Politikası" tesbit edilir.

Bu çalışmanın amacı; 1920 ile 1938 yılları arasında Türkçe'nin öğretimi ile ilgili olarak geliştirilen devlet politikalarını anayasa, kanun ve kararname metinlerinden tesbit etmektir. Bu yüzden tezin ağırlıklı bölümü sözkonusu resmî metinlerdir.

Bu çalışma Giriş'ten sonra dört bölümden oluşmaktadır. Ayrıca kanunların şekillenmesinde önemli bir yeri olan "Kanun Tasarıları" Ek'te verilmiştir.

Birinci Bölüm'de "Tanzîmât ve Meşrutiyet Dönemlerindeki Sadeleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış" başlığı altında, Tanzîmât ve Meşrutiyet dönemlerinin genel olarak siyâsî ve sosyal durumları, dilin gelişmesi ve sadeleşmesinde katkıları olan şahısların ve kuruluşların dilimiz hakkındaki görüşleri ele alınmıştır.

İkinci Bölüm'de "Atatürk'ün Eğitim, Kültür ve Dil Hakkındaki Görüşleri" başlığı altında tezimizin ana konusunu oluşturan dönemde ülkemizin başında bulunan ve devletin eğitim, kültür ve dil konusundaki kararlarına görüşleri ile yön veren Mustafa Kemal Atatürk'ün bu konulardaki fikirleri tesbit edilerek değerlendirilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de "Atatürk Dönemi Türkçe'nin Öğretimi İle İlgili Olarak Alınan Kararlar" başlığı altında, 1920-1938 yılları arasında devletin almış olduğu kararların anayasa, kanun ve kararnameler çerçevesinde tesbiti yapılmıştır.

Dördüncü Bölüm'de "Sonuç ve Toplu Değerlendirme" başlığı altında bütün bölümlerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada hareket noktası olarak kabul ettiğimiz resmî metinlerin tesbiti temel amaçtır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için kanun ve kararnameler Millî Kütüphane'deki Resmî Gazete'lerden, kanun tasarıları da Meclis Kütüphanesi'nden derlenmiştir. Elde edilen metinler günümüz alfabesine çevrilirken imlâ ve dilbilgisi açısından yaşayan Türkçe'nin yaygın olarak kullanılan kriterleri tercih edilmiş ve Türk Dil Kurumu İmlâ Kılavuzu 1985 baskısı esas alınmıştır.

Bu çalışma esnasında teşviklerini esirgemeyen Hocam *Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e*, tezin konusunun tesbiti ve fikirleriyle bizi yönlendiren Hocam *Prof. Dr. Sadık Tural'a* ve göstermiş olduğu yakın ilgiden dolayı tez danışmanım *Yrd. Doç. Dr. Mehmet Önal'a* alenî teşekkürü bir borç biliyorum.

GİRİŞ

ANADİLİ ÖĞRETİMİ

İnsan sosyal bir varlıktır. Hayatının devamlılığı birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartlar ilk insandan günümüze kadar çeşitli farklılıklar göstererek devam etmektedir.

Mevcut şartların en önemlisi belki de birincisi insanın kendisi ile sonra da çevresi ile barışık olmasıdır. Bu da ancak sosyal, siyâsî ve iktisâdî açıdan kendini yetiştirmesi ve yenilemesi ile mümkündür.

Değişim, eğitim ve öğretim ile olur. Eğitimin de öğretimin de temelinde dil vardır, yani eğitim ve öğretim dile dayalı bir olgudur. Dil, bütün hatlarıyla geçmişi geleceğe bağlayan, günümüzü de istikbâle bağlayacak olan sağlam bir köprüdür. Bu köprünün temelini de kelime ve dilbilgisi kâideleri oluşturmaktadır.

"Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabîî bir vâsıta, kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir."¹

Dil, birçok fonksiyonu olan, baktığımız zaviyeye göre çeşitli özellikler arzeden, bugün bile tam mânâsıyla sırrına vâkıf olamadığımız, gizemli bir hazinedir.

İnsan olarak dil sayesinde duygu, düşünce ve fikirlerimizi ifâde ederiz. "Canlının insan seviyesine yükselmesinin biricik şartı olan "dil"in diğer mühim bir hususiyeti de, insanla beraber fakat onun dışında, onun üstünde kendiliğinden ve tabîî bir şekilde meydana gelmiş olmasıdır. Yani dil insanlar tarafından tedvin veya terkip edilmemiştir. O, insan zekâsının bir eseri değildir. Onun için dil de en az insan kadar eski, en az insan kadar canlıdır. Kendi hususî kanunlarına göre gelişir. Ama insandan ayrı düşünülemez."²

¹ ERGİN, Muharrem, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Boğaziçi Yayınları, İst. 1986, s. 7.

² HACİEMİNOĞLU, Necmettin, *Türkçenin Karanlık Günleri*, İrfan Yayınevi, İst. 1978, s. 13.

Her dilin kendine âit bir takım kural ve kâideleri vardır. Bu kâideler öğretim kurumlarında öğretilir. Düzenli ve doğru bir şekilde yazı yazabilmenin ilk şartı da o dile ait kâideleri doğru şekilde öğrenmemize bağlıdır.

Her sahada ilerleme ancak dil ile olur. Dilsiz bırakılan bir cemiyet, okumaktan, öğrenmekten, araştırmaktan, millî değer ve kültüründen mahrum olur.³

Tüm öğretim faaliyetleri, talebelerine yeni bilgiler vermeyi ve bu bilgilerle istenilen, amaçlanan değişikliği oluşturmayı hedefler. Öğretim sonucunda ortaya çıkacak olan yeni davranış biçimleri ve gözlemlenen değişiklikler öğretim hedefleridir.

Sosyal mirâsın, ilmin ve diğer bütün gerçeklerin yeni nesli şekillendirip yönlendirmesinde eğitim ve öğretim kurumları ana rolü oynamaktadır. Bu sistemin maddî yapısını öğretim kurumları, hammaddesini ise öğrenciler teşkil etmektedir. Sistemin içinde yetişen öğrenci, toplumun sosyal, siyâsî ve iktisâdî yapısına uygun hale gelmektedir.⁴

Öğretim kurumlarındaki bilgi akışı büyük bir çoğunlukla dil ile sağlanır. Anadili öğretimi tüm ülkelerin öğretim kurumlarında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü öğretim, kişinin anadilini okuyup yazması ile başlar. "Anadili öğretim amacı, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesidir. Anadilinin etkili kullanımı, hem bireyin toplum içinde diğer bireylerle anlaşmasını hem de eğitim alanındaki öğrenmelerin gerçekleşmesini kolaylaştırır."⁵

İnsanlar duygu, düşünce ve hayâllerini en iyi şekilde anadilleri ile ifâde ederler. Ülkemizde anadili öğretimi küçük yaşlardan itibaren başlamaktadır. Prof. Dr. Sadık Tural, "Sorulara Cevaplarla Kültür Edebiyat Dil" adlı eserinde Türkçe'nin öğretimi safhalarını yedi ana gruba ayırmıştır. Bunlar:

"1. Örgün eğitimin öncesinde ana sınıfı ve ana okullarında Türkçe öğretimi,

³ AYVERDİ, Sâmiha, *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız*, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1976, s. 192.

⁴ VAHAPOĞLU, M. Hidayet, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, TKAE Yayınları, Ank. 1990, s. 1.

⁵ TEKİN, Halil, *Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ank., 1980, s. V.

2. Örgün eğitimin ilk kademesinde (1-3. sınıf) okuma yazma, insan ilişkilerinin temel unsurları bakımından Türkçe öğretimi,
3. Dördüncü sınıftan sekizinci sınıf sonuna kadar Türkçe öğretimi,
4. Dokuz, on ve onbirinci sınıfta Türkçe/Edebiyat öğretimi,
5. Yüksek öğretimin Fen ve Sağlık bilimleri öğrenimi yapan okullarında ilk yıl haftada iki saat; Sosyal ve Beşerî bilimler alanları için haftada iki saatten iki yıl, Türk dil bilgisi ve kompozisyon adıyla verilecek eğitim ve öğretim,
6. Bizim ondokuz artı yaş grubu dediğimiz yaygın eğitimin sahasına giren ve en az ilkokul öğrenimi yapmış insanlarımızın Türkçe eğitimini devamlı kılmak,
7. Yabancılar için Türkçe öğretimi."⁶

Türkçenin öğretimine ait safhaları çeşitli bakış açılarına göre çok farklı gruplara ayırarak incelemek mümkündür. Bu grupların sosyal hayat içerisinde görülen ihtiyaca göre şekillenmesi, yazı dilleri ya da eğitim seviyeleri bakımından bazı özel kriterler etrafında incelenmesi bir takım tercihlere bağlıdır.

Türkçe'nin öğretimini Atatürk dönemiyle sınırlamak ve bu sınırı belirlenen devlet politikaları açısından değerlendirmek yukarıda sözü edilen gruplara bir de devrin eğilimlerini inceleyerek bakmamızı zarurî hale getirecektir.

Bu dönemde uygulanan devlet politikalarının temel çizgisine yeni bir hayat anlayışının ve yönetim biçiminin ötesinde, sosyal hayata ve eğitim dünyasına yansımaları açısından bakılabilir. Bize göre değişikliğin eğitim ve öğretim hayatındaki temel yansıması, Arap asıllı Türk alfabesinden Latin asıllı Türk alfabesine geçiş süreci değerlendirilerek belirginleşebilir.

Dilde sadeleşme hareketleri ile başlayan eğitim ve öğretimdeki modernleşme faaliyetleri 1920-1938 arasındaki devlet politikalarının temelini teşkil eder. Alfabe değişikliğinin gerçekleşmesi ise bu isteğin hayata aksetmiş bir şeklidir.

⁶ TURAL, Sadık, *Sorulara Cevaplarla Kültür Edebiyat Dil*, Ecdâd Yayınları, Ank. 1992, s. 51.

Muassır devletler seviyesine yükselme fikri ile birlikte sadeleşme ve alfabe değişikliği arzusu birbiriyle örtüşmektedir.

Alfabe değişikliği, dünyanın kültürel alış-verişinde batı lehine hatta batı yanında alınmış bir kararı teyid eder. Kendi kültürlerini bilen ve teknoloji ile yorumlayabilen milletlerin her konuda yetersiz kalan toplumları etkilemesi çok doğaldır ve hatta kaçınılmaz bir gerçektir.

Latin alfabesinin kabul edilebilme süreci 19. asrın sonlarında ortaya çıkan ihtiyaçların bir sonucu olarak yine bu dönemde başlamıştır diyebiliriz.

Latin alfabesinin ilk savunucuları Münif Paşa, Mirza Feth-Ali; II. Meşrutiyet döneminde de Hüseyin Cahit, Abdullah Cevdet ve Celal Nuri'dir.

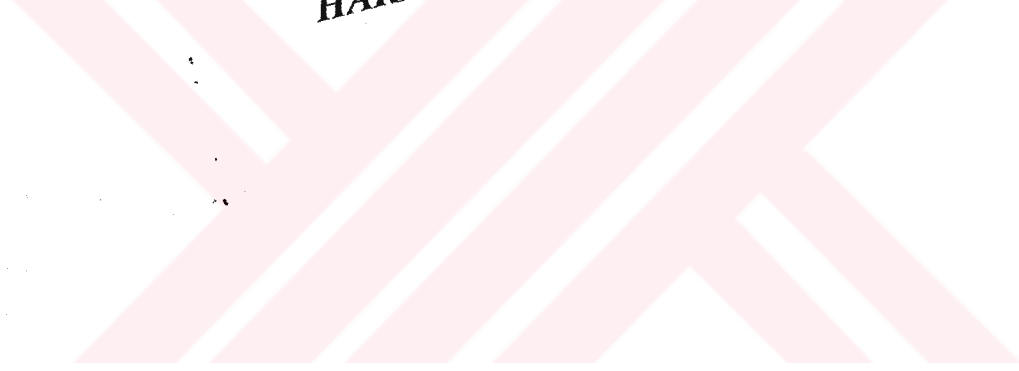
Tanzîmât'la başlayan alfabe ile ilgili çalışmalar İbrahim Şinasi, Ali Suavi, Şemseddin Sami gibi yazarların dil ve alfabe hakkındaki görüşleri ile gelişmiş, II. Meşrutiyet döneminde Hüseyin Cahit, Abdullah Cevdet ve Celal Nuri'lerin fikirleriyle alfabe değişikliği tezinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Sadeleşme hareketleri ise bütün dünyada gelişen millî kültürlerle dönme temayülünün bir sonucu olarak Türk dilinde de etkisini göstermiştir.

Biz sadeleşme hareketinin Tanzîmât'ta ve daha sonraki dönemlerde çeşitli yansımalarıyla 20. yüzyıldaki devlet politikalarını nasıl etkilediği üzerinde durmaya çalıştık. Bu bahis, 1920 ile 1938 yılları arasında beliren dil öğretimi ile ilgili devlet politikalarının ihtiyacı olduğu kültürel zemîni hazırlayan en önemli faktörlerden biri olarak karşımızdadır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

**TANZİMÂT ve MEŞRUTİYET
DÖNEMLERİNDE TÜRKÇE'NİN TARİ-
HÎ GELİŞİMİ ve DİLDE SADELEŞME
HAREKETLERİ**

A. TANZÎMÂTTAN İKİNCİ MEŞRUTİYETE KADAR TÜRKÇE'NİN TARİHİ GELİŞİMİ VE DİLDE SADELEŞME HAREKETLERİ

Fikrî ve Siyâsî Durum

1839 tarihinde tahta çıkan Abdülmecid Han (1839-1861) Gülhane Hattı ile toplum hayatında yeni bir devir başlatmıştır. Bu ferman daha sonra "Tanzîmât Fermanı" adı ile anılmıştır. Maârif ve mektepler hakkında herhangi bir görüş belirtilmeyen Tanzîmât Fermanı'nın esası; mal ile can emniyeti, ırz ve namusun korunmasının yanında siyâsî ve sosyal bazı düzenlemelerden ibârettir.

"Tanzîmât Fermanı, Türk toplumunun eğitim ve öğretimi hususunda köklü bir değişiklik yapmamıştır. Bu kapsamda getirilen yenilikler daha ziyâde gayr-i müslimlerin işine yaramış, bu vesileyle okul açma hakkı hatta Türk okullarına girme hakkı elde etmişlerdir. Zaten fermanın kabulü ile Osmanlı; eğitim, öğretim, kültür ve siyâsî yapılanma yönünden süratle parçalanmaya doğru gitmiştir."⁷

Fermanla beraber Avrupalıların da desteğini arkasına alan azınlıklar, geniş çapta eğitim faaliyetlerine ağırlık vermiş, memleketin muhtelif yerlerinde millî ve dinî okullar açmaya başlamışlardır.

Tanzîmât Devri eğitiminin genel özelliklerini ana hatları ile şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Örgün eğitim alanındaki faaliyetlere hız verilerek yeni okullar açılmıştır.
2. Medrese dışındaki ilk, orta ve yüksek tedrisâtta yeni düzenlemelere gidilerek, statüleri belirlenmeye çalışılmıştır.
3. Bu dönemde medreselerin dışında "Tanzîmât Mektepleri" diye tâbir edilen okullar açılmıştır. Bu farklılık da eğitim ve öğretimde dünya görüşleri farklı insan tiplerinin yetişmesine zemin hazırlamıştır.

⁷ KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK Yayınları, Ank. 1991, s. 15-16.

4. Kısmen de olsa medreseler bu dönemde yeni okulları etkilemiştir.
 5. Yeni okullarda Osmanlıca öğretim dili olarak benimsenmiş, dilin öğretimdeki yeri ve dilde sadeleşme gibi düşünceler ortaya çıkmaya başlamıştır.
 6. Öğretmen yetiştiren mektep okulları açılmaya başlamıştır.
 7. Azınlık ve yabancı okulları çok büyük imtiyazlar elde etmiştir, misyonerlik faaliyetleri hızlanarak Osmanlı devletinin yıkılışında temel olacak düşüncelerin tohumları atılmıştır.
 8. Örgün eğitim müfredâtlarına yeni dersler konmuştur.⁸
- Tanzîmât'la beraber eski kargaşalıklar ve düzensizlikler yine devam etmiş, Avrupa devletlerinin siyâsî ve sosyal sahalardaki baskıları gittikçe artmıştır.

Edebiyat tarihçisi Osman Ergin'e göre (Türk Maârif Tarihi, Eser Matbaası, İst. 1977, s. 441) Tanzîmât Fermanı, 1789'da Paris'te ilân edilen "İnsan Hakları Beyannâmesi"nin yarım asır sonra yapılmış taklidi ve kaba bir taslağıdır.

Tanzîmât döneminde fikir üreten şahıslar, devrin aydınlarının etrafında toplanan küçük gruplardan oluşur. Bu insanların çevresinde toplandığı liderler dönemin gazetecileriyle edipleridir. Bu ediplerin başında Şinasi hem gazeteciliği hem de sanat ve fikir adamlığı ile dikkati çekmektedir.

Şinasi'den başka diğer aydınların çalışmaları ülkenin fikrî yapısıyla birlikte sanat telâkkilerini ve eğitim anlayışlarını değiştirmeye yönelik gelişmelere sebep olmuştur.

İbrahim Şinasi

Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Şinasi, Reşid Paşa'nın da desteği ile, 1849 tarihinde fikrî ve siyâsî bir hareketlilik içinde bulunan Fransa'ya gitmişti. 5 yıl boyunca oradaki fikir ve sanat hareketlerini yakından takip etme fırsatı bulan Şinasi, gazetecilikle ilgilenmiş, yurda döndükten sonra Agâh Efendi ile birlikte ilk özel Türk gazetesini çıkarmıştır.

⁸ AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ank. 1989, s. 177-178.

Şinasi'ye gelinceye kadar Türk dilinin gerek şiir gerekse nesirde genel durumu; fikrin "süs tarafından boğulduğu", Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla ağıdalı bir üslûbun hâkim olduğu, terkiplerin bolca kullanıldığı bir dildir.

Şinasi nesrimize yazı dili değerini verenlerin başında gelir. "O, Türkçeye dil ve hayâl unsuru itibariyle sade ve şiiriyle bütün alakâlarını kesmiş bir cümle getirdi. Diğer taraftan seci'i ya tamamıyla atarak, yahut da cümlenin tabî ve mantikî bünyesine mâl ederek, bir takım nükte ve cinaslardan hemen hemen elde ettiği kadar hudutlandırmaya çalıştığı bir sözlük içinde kurtardığı bu cümlenin, yalnız sade olmasına çalışmadı ayrıca "söylenmiş söz değil, yazılmış söz" olmasını istedi. "Tasvir-i Efkâr"ın nesriyle, Münif Paşa'nın kâtipliğini yaptığı "Ceride-i Havadis"ın nesri arasındaki fark, ikincisinde sadeliğin yazıdan ziyâde konuşmaya gitmesinde ve lisânın nizamsız oluşundadır. Şinasi'nin cümlesi ile dil, kendi bünyesine uygun bir tasarrufun eline geçer, ayrıca karışık ve öteden beri muharririn fantazisine tâbî olan lûgat, kayıt altına alınır." ⁹

Şinasi 1865 yılında tekrar Paris'e gider. Beş yıl kaldığı bu ikinci gidişinde siyâsetten uzaklaşarak, zamanının büyük bir kısmını dil çalışmalarına vakfetmiştir. Tanınmış sözlükçü Littre ile dostluğunu pekiştirerek, uzun süre Türkçe sözlük üzerinde çalışmıştır. Bu çalışmasını ömrünün son yıllarına kadar da devam ettirmiştir.

Fikirde ve sanatta Batılılaşma hareketleri Şinasi'ye gelinceye kadar ferdî çalışmaların ötesine geçememiş, Şinasi ile belli bir program ve sisteme kavuşmuştur.¹⁰

Şinasi'nin edebiyat tarihindeki yeri eserlerinin sanat değerinden ziyâde eserlerde işlediği fikirlerdendir. Yeni edebiyatta gazete makalesini ilk Şinasi yazmıştır. Yine Fransız şiirinden tercümeleri, Avrupaî fikirler katarak yapan O'dur. İlk tiyatro eserini -Şair Evlenmesi- kaleme alan da yine Şinasi'dir.

⁹ TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İst. 1982, s.191.

¹⁰ EKİZ, Osman Nuri, *Namık Kemal Hayatı Sanatı ve Eserleri*, Kastaş Yayınları, İst. 1985, s.47.

Halk lisânına değer vererek "halka halk diliyle hitâb ederek" sade bir dille, yeni edebiyâtı ve yeni fikirleri, çok büyük bir siyâsi ve içtimâî buhran içinde bulunan bu millete geniş ölçüde tanıtmaya ¹¹ ülküsü Şinasi ile başlamıştır diyebiliriz.

Fransa'da aydın kesimin dil vasıtası ile halkla güçlü bir iletişim kurduğunu ve bunun neticesinde de fikrî ve siyâsî zeminde yaptırım gücüne sahip olduklarını gözleyen Şinasi, memlekete döndükten sonra yazmış olduğu eserlerde, makalelerde ve çıkarmış olduğu gazetelerde sade bir Türkçe kullanmış, böylece kendinden sonra gelenlere de sade Türkçe ile yazmanın gerekliliği hususunda örnek olmuştur.

Ziyâ Paşa

Tanzîmât devrinin ünlü şair, yazar ve devlet adamlarından olan Ziyâ Paşa'nın kültür, edebiyat ve siyaset tarihimizde önemli bir yeri vardır.

"Her mısraı atalar sözü gibi eski neslin ağızlarında olan 'Terci-i Bend' adındaki hâkimane manzumesi Arap şairlerinden Şeyh Beşir Gazzi tarafından nazmen Arapça tercüme edilerek metniyle birlikte basılmış olması da Paşa'nın edebî ve felsefî kıymet ve kudretini gösterir." ¹²

Diyan şâirlerinden Vehbi ve Vasi'ın etkisi ile klasik tarzda, eski şiir geleneğine bağlı şiirler yazdı. Arapça ve Farsçayı bilen Ziyâ Paşa, Ethem Paşa'nın etkisiyle Fransızca'yı da öğrenmişti.

Kıbrıs, Amasya ve Canik Mutasarrıflığı, Bosna müfettişliği gibi çeşitli yerlerde görevler yapmış olan Ziyâ Paşa, kendi tabiriyle "Âli Paşa'nın düşmanlığından" uzaklaşmak için Namık Kemâl ile beraber yurtdışına kaçmıştır.

¹¹ BANARLI, Nihat Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-II*, M.E.B., İst. 1971, s. 859.

¹² ERGİN, Osman, *Türk Mârif Tarihi*, C.1-2, Eser Matbaası, İst. 1977, s. 389.

Ziyâ Paşa, Paris'te kendisinden önce gelen Jön-Türklerle beraber Prens Mustafa Fâzıl Paşa'dan maddî destek aldı. Daha sonra Londra'da Namık Kemal ile beraber 'Muhbir' ve 'Hürriyet' gazetelerini çıkardı. Prens Mustafa Fâzıl Paşa, İstanbul hükümeti ile anlaşınca Namık Kemal ve Ziyâ Paşa'ya olan maddî desteğini çekti. Hürriyet Gazetesini tek başına çıkarmak zorunda kalan Ziyâ Paşa yazılarında Tanzîmât'ı, yabancılara verilen türlü imtiyazları, eğitim sistemini, edebiyatımızın şiir ve nesir dilinin anlaşılabilir durumunu açıkça tenkit etti.¹³

Ziyâ Paşa "Şi'r ü inşâ" adlı makalesiyle dil ve edebiyatımız hakkındaki görüşlerini çok açık bir şekilde ifade etmiştir. Londra'da çıkarmakta olduğu Hürriyet gazetesinin 7 Eylül 1868 tarihli 11. sayısında yayınlanan bu makalesinde Türkçe hakkındaki görüşleri onu sade Türkçe hareketinin önde gelenlerinden biri durumuna getirir.

Türk dilinin gelişme sürecini yeni bir bakış açısı ile değerlendiren şâir, asıl Türk şiirinin deyiş, üçleme ve kayabaşı diye tabir edilen şiirler olduğunu "Şi'r ü inşâ" adlı makalesinde (Hürriyet Gazetesi, Sayı: 2, 7 Eylül 1868) şu şekilde dile getirmektedir: "Hayır, bizim tabii olan şi'r ü inşâmız taşra halkıyla İstanbul ahâlisinin avâmı beyrinde hâlâ durmaktadır. Bizim şi'rimiz, hani şâirlerin nâmevezun diye beğenmedikleri avam şarkıları ve taşralarda ve cönk şâirleri arasında deyiş ve üçleme ve kayabaşı ta'bir olunan nazımlardır."

Ziyâ Paşa bizim asıl şiirimizin, Ortaçağ edebiyatındaki orta sınıf kültür şâirlerinin şiirleri olduğunu belirtirken, bu şiirlerin zevk ve estetik açısından eskiye âit klasik şiirlerden üstün olduğu fikrini savunmamıştır. O sadece, bu görüş doğrultusunda hareket etmek gerektiği fikrini savunmuştur.¹⁴

İnsanlar arasındaki fikir alışverişinin dil ile olduğuna işaret eden Ziyâ Paşa, bir milletin lisânı önceden tesbit edilmiş kâideler çerçevesinde kullanılmazsa resmî yazışmalarda da çok büyük hatalar yapılarak, anlaşmanın sağlanamayacağı görüşündedir.

¹³ GÖÇGÜN, Önder, *Ziyâ Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İzmir 1987, s. 6-7.

¹⁴ TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1982, s. 337.

Bizde bir yazıyı okumak ile yazmanın farklı şeyler olduğuna işaret eden Ziyâ Paşa, halbuki diğer lisanlarda okuma ve imlâ bilen bir kişinin aynı zamanda yazmaya da vâkıf olduğunu belirterek, her şeyden önce Türkçe imlâ bilmemiz gerektiği tezini savunmuştur.

Doğru terkeb yazabilmek için Arapça ve Farsça imlâ kâidelerinin bilinmesini, Türkçeyi doğru biçimde okuyup yazabilmek için de, birkaç yıl devlet dairelerinin birinde çalışmak gerektiğini söylemiştir.

Nesir dili olarak Mütercim Âsım Efendi'nin sâde ve tabîî dilini, takip edilecek yol olarak göstermekle nesirde sâdelik fikrini savunmuştur.¹⁵

Osmanlının ilerlediği dönemlerde Türkçeye gereken değerin verilmediğini söyleyen Ziyâ Paşa, nazım ve nesirde Türkçeye önem atfettiği zaman büyük şâirler ve kâtiplerin yetişeceğini söylemiştir.

Ziyâ Paşa "Şi'r ü inşâ" adlı makalesinin sonuna doğru nazım ve nesrin nasıl olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Ve'l-hâsıl şi'r-i tabîî odur ki, şâir cüz'i bir mülâhaza üzerine kalemi eline alup irticalen kırk elli beyit nazmedebilmeli. Kitâbet-i milliye odur ki, eli kalem tutan, zihnindeki murâdını iyi kötü kağıt üstüne koymalı."

Devrinin nazım ve nesrini de şu şekilde ifade etmektedir:

"Şimdiki şi'r ü inşâmızdâ ise, tertîb-i meânî ile beraber bir de teşkîl ve tertîb-i elfâz derdi zihni işgal etmekte, ne şi'rde ve ne de nesirde usûl-i irticâl mümkün değildir." ¹⁶

Nâmık Kemâl

Tanzîmât devrinin önemli yazar ve şâirlerinden olan Nâmık Kemâl, dil konusu üzerinde fazlaca durmuş, edebiyatı bir dil meselesi olarak görmüştür. Tasvîr-i Efkâr'da yayınlanan "Lisân-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir" adlı

¹⁵ BANARLI, Nihad Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi- II* MEB Yayınları, İst. 1971, s. 872.

¹⁶ LEVEND, Ağâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ank. 1972, s. 122.

makalesinde Nâmık Kemâl'in, dil ve edebiyâtımız hakkındaki görüşleri ve düşüncelerini, açık bir şekilde görmekteyiz. Yazar Osman Nuri Ekiz (Namık Kemal, Gökşin Yayınları, İst. 1984.) adlı eserinde Namık Kemal'in dil hakkındaki görüşlerini ihtiva eden makalelerini kitabında yayınlamıştır.

Eski edebiyata karşı olan Nâmık Kemâl, zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir edebiyatın zuhûr etmesini istemiş bu fikrini gerçekleştirebilmek için de halka halk dili ile hitâb etmeyi kendisine gâye edinmiştir. Tiyatro, roman ve makalelerinde halkın anlayabileceği sâde bir dil kullanmıştır.

Nâmık Kemâl yukarıda zikrettiğimiz makalesinde dil ve edebiyatımızla ilgili yapılmasını gerekli gördüğü bir takım işleri de şu şekilde ifâde etmiştir:

1. Kavâid-i lisanın mükemmel sûrette tedvin ü tevhidi, (Türkçe kâidelerin muntazam bir şekilde düzenlenerek, kitap haline getirilmesi)
2. Kelimâtın isti'mâl-i umûmî dairesinde tahdidi, (Yabancı dillerden alınacak olan kelimelerin sınırlandırılması)
3. İmlâ ve manâca eczâ-yı lisân beynindeki irtibât-ı sûrînin ittihad-ı hakikî haline gelecek kadar teşyîdi, (Yabancı dillerden alınmış olan kelimeleri Türkçede kullanıldıkları şekil ve manâsı ile tesbit etmek)
4. Rabt-ı kelâm ve ifâde-i meram şivelerinin tabiat-ı lisâna tatbikan ta'dil ü techidi,
5. İfâdenin hüsn-i tabîfsine hâil olan külfetli san'atlardan tecridi. (Lisanımıza mahsus bir belâgat kitabının telifi ve külfetli sanatlardan sıyrılması)

Nâmık Kemâl, millî edebiyât ve millî lisân meselelerini Tanzîmat Devri edebiyatçıları arasında sağlam fikirlerle müdafaa eden yazarlarımızın başında gelir. ¹⁷

Edebiyat Hakkında Bâzı Mülâhazat isimli yazısında Nâmık Kemâl, edebiyâtı millî bağlardan biri olarak görmüş ve edebiyâtsız bir milleti dilsiz bir insana benzetmiştir. Edebiyatın, milletleri korumadaki tesirini medeniyet tarihini dikkatle okuyanların görebileceği fikrini savunan Nâmık Kemâl, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

¹⁷ BANARLI, Nihad Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-II*, MEB Yayınları İst. 1971, s.896.

"Biz ise edebiyatın millî bir bağ vazifesinden o kadar mahrumuz ki, Arap dili yayıldığı sahalarda Yunanca gibi kuvvetli bir kültür lisânını mağlûb ettiği halde Türkçemiz, henüz alfâbesi bile olmayan Arnavud ve Lâz lisanlarını unutturamamıştır.. Türk dili, sözde üç lisânın birleşmesi ile meydana geldiği halde, yalnızca bu üç ayrı dile âid hususiyetleri muhafaza etmektedir. Hakîkatte birbirinin zıddıdır. Halbuki Türkçemiz, dünyânın birinci sınıf lisânlarından sayılmaya layıktır. Çünkü o, üç büyük coğrafyanın mahsullerini toplamıştır."

Biz bugün Nâmık Kemâl'in uslûbunu fazla süslü hatta biraz da gülünç bulabiliriz ama canlı ve akıcı yönünü inkâr etmemiz mümkün değildir. ¹⁸ O, Tanzîmât dönemindeki bu uslûbuyla yeni nesle rehber olmuş, nazımda ve nesirde kendine dönüş hareketini başlatmıştır.

Tasvîr-i Efkâr'da yazdığı makalelerle tıp fakültesinde tedrîsatın Türkçe yapılmasını isteyen Nâmık Kemâl, Türkçe dışında başka bir dil ile şarkı söylenmesini kabul etmeyen, devrinin inançlı ve şuûrlu bir dil milliyetçisi idi. Öyle ki başta tiyatro eserlerinde olmak üzere tüm eserlerinde sâde bir dil kullanılması O'nun en müsbet hareketlerindendir. ¹⁹

1882 tarihinde Midilli'de yazmış olduğu "Celâl Mukaddimesi"nde eski edebiyatı tenkit etmiş ve okuma-yazma bilenlerin büyük bir kısmının edebiyat denilen eserlerimizi dinlerken, başka bir lisânla yazılmış bir dua zannettiklerini hatta iki sayfalık bir yazıyı okumak için seksen defa sözcüğe müracaat etmek zorunda kaldıklarını söyleyerek bunun bir sanat sayılmaması gerektiği görüşünü savunmuştur.

Nâmık Kemâl, bu konudaki görüşlerini kesin bir ifâde ile ortaya koymakla beraber, kendi yazılarında da bazan süslü yazmak alışkanlığından kurtulamadığını itirâf ederek, eserlerini ikinci basımında gözden geçirerek sâde bir dil ile kaleme almayı tasarlamıştır. ²⁰

Prof. Dr. Yahya Akyüz "Türk Eğitim Tarihi" adlı eserinde Nâmık Kemâl'in, herkesin dinî bilgiler ve Kur'an okumaya ihtiyacı olduğu, Türkçe yazmak için Arapça dil

¹⁸ TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İst. 1977, s. 213.

¹⁹ BANARLI, Nihad Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-II*, MEB Yayınları İst. 1971, s.897.

²⁰ LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ank. 1972, s. 115.

bilgisini de bilmek gerektiği, yazı değiştiği takdirde 1200 yıldan beri İslâm milletlerinin meydana getirdiği eserleri yeni yazıya çevirmek gerekeceği ve bu işin de çok masraflı ve zahmetli olacağı, İngilizce ve Fransızcanın imlâ kaidelerinde birçok zorluklar olmasına rağmen Amerika, Fransa ve İngiltere'de okur-yazar oranının yüksek oluşu gibi fikirlerinden dolayı yazının değiştirilmesine pek taraftar olmadığı görüşünü savunmuştur.

21

Nâmık Kemâl, kelimelerin; duygu ve düşüncelerin ifâdesinde bir vasıta olduğunu, fikir ve mânâdan yoksun bir kelimenin hiçbir şey ifâde etmeyeceğini belirterek, sosyal fikirlerle dolu kelimelerin vicdanları terbiye edip, milletin kalkınmasına ve güzelleşmesine hizmet edeceğini belirtmiş, halkın câhil kalmasını da dilin ve edebiyâtın bozukluğuna bağlamıştır. ²²

Ahmed Midhat Efendi

Ahmed Midhat Efendi, edebiyâtın muhtelif sahalarında halkın seviyesine inerek, zevkine uygun sâde bir dil ile birçok eserler meydana getirmiştir. "Halk için edebiyat" görüşünün önderlerinden biri olmuş ve edebiyat tarihinde bu fikrin önde gelen liderlerinden biri olarak tarihteki lâıyk olduğu yeri almıştır.

Her şeyden önce bir muallim olan Ahmed Midhat Efendi, insanlara birşeyler öğretmek amacı ile, yazılarını çağdaşlarının tercih ettikleri Arapça, Farsça kelimelerin bolca kullanıldığı süslü bir üslûbla değil, merâmını herkesin anlayabileceği halkın konuştuğu sâde bir dil ile yazmıştır. ²³

A. Midhat Efendi, 19 Mayıs 1288 (1871) tarih ve 636 sayılı Basiret Gazetesi'nde çıkan "Ehemmiyetli Bir Lâyahadır" başlıklı yazısında (Agah Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TDK Yayınları, Ank. 1972. s. 123), Türkçenin içinde

²¹ AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ank. 1989, s. 216-217.

²² EKİZ, Osman Nuri, *Namık Kemal Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Gökşin Yayınları, İst. 1984, s. 125.

²³ RADO, Tevket, *Ahmet Mithat Efendi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank. 1986, s. 6.

bulunduğu durumu izâh ederek, bu durum karşısında ne yapmamız gerektiğini gayet sâde bir dil ile şu şekilde ifâde etmiştir:

"En evvel kalem sahiplerine şunu sormak isterim ki, bizim kendimize mahsus bir lisanımız yok mudur? Türkistan'da söğlenmekte bulunan Türkçeyi gösterecekler, öğle değil mi? Hayır, o lisân bizim lisânımız değildir. Bundan altı yedi asır mukaddem bizim lisânımız idi, fakat şimdi değil. O Türkçe bizim lisânımız olmadığı gibi Arabî ve Farisî dahi lisânımız değildir.

Amma denilecek ki, bizim lisânımız her halde bunlardan hâric olamıyor. Hâric olamadığı gibi dahilinde de sayılamıyor. Türkistan'dan bir Türk ve Necid'den bir Arab ve Şiraz'dan bir Acem getirsek, edebiyatımızdan en güzel bir parçayı bunlara karşı okusak hangisi anlar? Şüphe yok ki, hiç birisi anlayamaz.

Tamam, işte bunlardan hiç birisinin anlayamadığı lisân bizim lisânımızdır diyelim. Hayır anı da diyemeyiz. Çünkü o parçayı bize okudukları zaman biz de anlayamıyoruz."

Yazar ilerleyen satırlarda lisân olarak kendimize neyi seçmemiz gerektiğini şu şekilde ifâde ediyor:

"Pekala ne yapalım? Lisânsız mı kalalım? Hayır, halkımızın kullandığı bir lisân yok mu? İşte anı millet lisânı yapalım... Arapça ve Farsçanın ne kadar izâfeleri ve ne kadar sıfatları varsa kaldırıversek, yazdığımız şeyleri bugün yediyüz kişi anlayabilmekte ise yarın mutlaka yedi bin kişi anlar." ²⁴

Ahmed Midhat Efendi, Osmanlıca'yı, Arap, Acem ve Türk'ün anlayamayacağı, birkaç zât arasında kullanılan husûsî bir dil olarak değerlendirmiş ve sadece lisânımızdaki Arapça kelimeleri öğrenebilmemiz için bütün Arap lisânını öğrenmemiz gerektiğini, bunun da ömrümüzü yalnız lisân tahsiline vakfetmemizle mümkün olabileceğini ifâde ederek, dilimizdeki yabancı kelimelerin tasfiyesini istemiştir.

²⁴ LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ank. 1972, s. 123.

O, dilde sadeleşme hareketinin bir an evvel başarıya ulaşabilmesi için, dilimizde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin yerine, herkesçe bilinen Türkçe karşılıklarının kullanılması gerektiğini söylemiştir.

A. H. Tanpınar'a göre O'nun sanatı yoktur, ama daima halka yönelen iyi niyetleri vardır. Dil, A. Midhat Efendi'de sanki yazmaktan ziyâde yârenlik içindir.²⁵ Yine Tanpınar'a göre nesri ve düşünceyi boğan daha ziyâde sarahatsiz üslûp oyunları ve Şark'a mahsûs sıfat iptilasıydı. Eski yazarlarımız arasında bu çifte tesirden kurtulan ve samimi halk diliyle yazan muharrirlerimizden biri de Ahmed Midhat Efendi'dir. O, konuşma diliyle yazdığı hikâyeleri ile Türk hikâyeciliğinin temelini atmıştır.²⁶

Şemseddîn Sâmi

Roman, tiyatro gibi türlerde gazete, dergi gibi yayın organlarında çok başarılı olan Şemseddîn Sâmi, hazırlamış olduğu sözlükler ve Türk dili ile ilgili yazılarından dolayı edebiyat tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir. O, Türkçe üzerinde titizlikle durmuş ve dilimizin tüm meseleleri ile ilgili makaleler yazmış, çözüm yolları aramış ve reçeteler sunmuştur.

Dilde sâdeleşme hareketinin önemli temsilcilerinden olan S. Sâmi'nin tutmuş olduğu yol ve fikirlerindeki isâbetli görüşleri kendinden sonra gelenlere ışık olmuş, yol göstermiştir. Davasına inanmış, ömrünün sonuna kadar da, Türk dilinin sâdeleşmesi ve gelişmesi için çalışmıştır.

Şemseddin Sâmi koymuş olduğu prensiplere hep bağlı kalmıştır. Türkçeye "Lisân-ı Osmanî" denmesine, milletimiz nasıl Osmanlı değil Türk'se dilimiz de Türkçedir diyerek karşı çıkmıştır. Kâmûs-i Türkî'nin önsözünde eserine niçin böyle bir isim verdiğini şu

²⁵ TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İst. 1982, s. 456.

²⁶ TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İst. 1977, s. 118-119.

şekilde açıklamıştır: "Nice müstamel lûgat-i Arabiyye ve Farisiyye'yi câmi olduğu halde bu kitâbın Kâmûs-ı Türkî namile tesmiyesine belki itiraz edenler bulunur. Lâkin lisânımız lisân-ı Türkî'dir. Bu lisâna maksûs lû'gat kitabına daha başka isim düşünmek abestir." ²⁷ diyerek bir millete âit dili başka bir şekilde isimlendirmenin yanlış olacağını belirtmiştir.

Şemseddin Sâmî'ye göre; bir dil yabancı kelimelerden ne kadar uzaklaşırsa o denli kusursuz ve zengin sayılır. Türkçemizi zenginleştirebilmek için doğu Türkçesindeki bugün unutulmuş kelimeleri derleyerek onları dilimize yerleştirmeliyiz. Arapça kelimeleri alarak dilimizi zenginleştirmiş sayılmayız.

O, dilimizin; Arapça, Farsça ve Türkçeden müteşekkil bir dil olduğunu hiçbir zaman kabul etmemiştir. Doğru Türkçesi ile yazılmış, Nevaî gibi şâirlerin eserlerinin okullarımızda okutularak dilimizi daha da genişletebileceğimiz fikrini savunmuştur. ²⁸

Dil ile ilgili makalelerinde Türkçenin dünyânın en güzel dillerinden biri olduğu görüşünü işlemiştir.

Dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğundan şikâyet eden Şemseddin Sâmî, dünyada konuşma dili ile yazı dilinin birbirinden farklı olduğu bir başka memleket yoktur diyerek dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmamamızı istemiştir.

O'na göre Türkçeyi sadeleştirebilmek için yapılması gereken işler şunlardır: Türkçe karşılığı olan bir kelimenin yerine Arapça veya Farsça bir kelime kullanmamak, üslûbta sâdeliğe giderek bir kelime ile ifâde edebileceğimiz şeyleri birden fazla kelime ile ifâde etmemek, nihayet Arapça veya Farsça bir kelimeyi kullanmak zorunda isek bu kelimeyi Türkçe dil bilgisi kuralları içinde kullanmak gerekir.

Şemseddin Sâmî "Kâmûs-ı Türkî" adlı eserinde, Türk dilinde kullanılan tüm kelimeleri biraraya toplamaya çalışarak lisânımızın en zengin lûgat kitabını yazmıştır.

Türkçülük alanındaki bu çalışmaları yalnız dil sahasından kalmamış, yabancı Türkologların çalışmalarıyla da yakından ilgilenmiş ve ömrünün sonlarına doğru da Türk

²⁷ DİZDAROĞLU, Hikmet, *Dilcilere Saygı*, TDK Yayınları, Ank. 1966, s. 42.

²⁸ LEVEND, Agâh Sırrı, *Şemseddin Sâmî*, TDK Yayınları, Ank. 1969, s. 109.

dilinin yazılı en eski metni ile ilgili Radloff tarafından neşredilen Orhun Abideleri'ni Türkçeye tercüme etmiştir.²⁹

"Türk ve Türkçe" kelimelerini edebiyatımızda ilk kullananlardan biri olan Şemseddin Sâmî bu konu hakkındaki görüşlerini Hafta dergisinde yayımlanan "Lisân-ı Türkî-Osmanî" başlıklı yazısında şu şekilde dile getirir.

"... bu lisânla mütekellim olan kavmin ismi 'Türk' ve söyledikleri lisânın ismi dahi 'lisân-ı Türkî'dir. Cühelâ-yı avam indinde mezmun addolunan ve yalnız Anadolu köylülerine ıtlak edilmek istenilen bu isim, intisabiyle iftihar olunacak bir büyük ümmetin ismidir. "Osmanlı" ile "Türk" isimleri beyindeki nisbet tıpkı "Avusturyalı" ile "Alman" isimleri beyindeki nisbet gibidir... Devlet-i Osmaniyyenin zîr-i tâbîyetinde bulunan kâffe-i akvâm efrâdına dahi "Osmanlı" dinölüp, "Türk" ismi ise Adriyatik denizi sevhilinden Çin hududuna ve Sibiryâ'nın iç taraflarına kadara münteşir olan bir ümmet-i azîmenin unvanıdır..."

Muallim Naci

Dilde sâdeleşmeye gidilmesi fikrini savunanlardan olan Muallim Naci, nesirde devrinin en güzel örneklerini vermiştir. Eserlerinde sâde bir dil kullanmış, Türkçeyi kuralları içinde geliştirmek amacıyla çok çalışmıştır.

"Mecmua-i Muallim" adlı eserinin sonunda dilimizde sâdeliğin gerekliliğini şu şekilde ifâde etmiştir.

"Öteden beri manâyı o kadar nazar-ı itibara almayıp letâfeti, tumturak-ı elfâzda arıyan erbâb-ı kalem tarafından bir takım lüzumsuz tekellüfata boğulmuş olan lisânımızın tekellüfattan tecridiyle, sâdeliğinin, letâfetinin izharı zamanı çoktan gelmiştir. Bir söz ne

²⁹ BANARLI, Nihad Sâmî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-I*, MEB Yayınları, İst. 1971, s.1077.

kadar tabîî söylenir ve ne kadar tabîî yazılırsa o derece lâtif olur. Fesahat belagât denilen şeylerin tabîîlikte aranılması lâzım gelir. Söze tekellûf karıştığı gibi, fesahat, belâgat aradan çıkar.

Muallim Naci'ye göre dil; müstakil bir hayatı olan bağımsız bir varlıktır. Ayrıca edebiyat tetkikleri yapılırken her devrin kendine mahsus bir dil zevki olduğunu gözden kaçırmamak gerekir." ³⁰

Muallim Naci nesir lisânında sâde bir Türkçe kullanmış, eserlerini bu temiz Türkçe ile yazmıştır. Nazım lisânında ise aruzun imâle, zihaf gibi bir takım kaidelerini dikkate almadan aruz vezni ile şiirler söylemiştir.

³⁰ TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İst. 1982, s. 607.

B. İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ VE DİLDE SADELEŞME HAREKETLERİ

Fikrî ve Siyâsî Durum

II. Abdülhamîd yönetimine karşı cemiyetler kurarak mücadele veren bütün oluşumlara genel anlamda Jön Türkler deniliyordu. Bunlar, Osmanlıcılık fikri çerçevesinde Kanun-u Esasî'yi tekrar kabul ettirip devlete hiçbir zarar vermeden ve içinde bulunduğu kötü durumdan vatani kurtarmak fikirleri ekseninde birleşiyorlardı. Bu amaçlara ulaşabilmek için takip edecekleri siyâsî yollar konusunda aralarında bir fikir birliği yoktu.

Genel manada İslâmiyeti, Osmanlı topraklarında yaşayan farklı milletleri biraraya getirip, "Osmanlı vatandaşlığı" fikrini sağlamak için bir vasıta olarak gören Jön Türkler, fikirlerini yaymak için de sâde Türkçenin gerekliliğine inanıyorlardı. Jön Türkler içinde "Osmanlıcılık" müşterek kabul görmüş bir fikirdi.

Balkanlardaki toprak kaybının hızlanması Osmanlıcılık fikrinin zayıflamasına, Türk ve Türk milliyetçiliği fikrinin yerleşmesine uygun zemin hazırlamıştır.

Jön Türkler ortak bir hareket tarzı belirlemek ve bir merkez etrafında birleşmek amacıyla 1902 tarihinde Paris'te toplanmışlardır. Toplantı sonunda görüş ayrılıkları sebebiyle Jön Türkler hareketi ikiye bölünmüş, Ahmet Rıza'nın öncülüğünü yaptığı "Osmanlı Terakki ve İttihad Cemiyeti", "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" ile birleşerek güçlü bir konuma gelmiştir. Daha sonra bu hareket 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilanını sağlamıştır.

II. Meşrutiyetin getirmiş olduğu hürriyet havası devletin, siyâsî ve sosyal yapısındaki çözülmeyle daha da hızlandırmış, bu çözülmenin sonucunda birçok parti, grup ve cemaatleşmeler ortaya çıkmıştır. Bu gruplar farklı fikirleri de beraberinde getirmiştir.

Gelişen iç ve dış olaylar sonucu İttihat ve Terakki Cemiyeti 1913 yılında yönetimi ele almıştır. Bu dönemde, mevcut fikir akımlarının çizgileri daha da netleşmiştir. Baştakiler mutlakîyetçi devlet fikrinin sağlam bir şekilde yerleşmesi için mücadele etmişlerdir.

II. Meşrutîyetin ilanıyla belirli yayın organları ve cemiyetler etrafında oluşan tüm fikirler, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü durdurup, geriliğine çare bulmayı kendilerine amaç edinmişlerdir. Bu hareketleri kısa ve öz bir şekilde şöyle ele alabiliriz.

a. Osmanlı Birliği: 1908-1918 yılları arasında güçlenmiş olan Osmanlıcılık fikri, farklı etnik yapıya sahip milletlerin Osmanlı bayrağı altında müşterek yaşama fikrini savunur. Osmanlı devleti topraklarının çok geniş bir alana yayılması, çeşitli etnik unsurlar ile dinleri birarada tutan bir yapı arzemesine vesile olur.

"1908 Meşrûtiyetinin 'hürriyet', 'müsâvat', 'uhuvvet' kavramlarını sokağa düşürmesi, papazlar, hahamlar ve hocaların sarmaş dolaş olması, Hınçak, Taşnak ihtilâlcî teşkilatları ile Rum ve Yahudi kulüplerinin 'emellerinden vazgeçtikleri' iddiaları Osmanlı birliği fikri ve Osmanlılık şuuru olarak değerlendirilmiştir. Jön Türklerin Avrupa'da topladığı I. ve II. kongrelerde, Osmanlı Birliği fikri hâkimdir." ³¹

b. İslam Birliği İdeali: Osmanlı Devleti'nin kuruluş, gelişme ve yükselme devirlerine hâkim olan fikir "İla-i Kelimetullah" ve "Nizâm-ı Âlem" davâsıdır. Yavuz Sultan Selim'le beraber İslâm dünyâsının halifesi olan Osmanogullarının devlet politikası da İslâm Birliği idealine bağlanabilir. ³²

Tüm siyâsî partilerin programlarında yer verdikleri İslâm Birliği fikri toplumun inançları ve devletin yapısından dolayı geniş bir taraftar bulmuştur.

Volkan, Beyânü'l-Hak, Sırât-ı Müstakim ve Hikmet gibi yayınlar etrafında toplanan İslâmcılar arasında Musa Kâzım, Said Halim, Hacı Fehim, Ahmed Hilmi, M. Şemseddin (Günaltay), Babanzâde Ahmet Naim, Mehmed Akifi sayabiliriz.

³¹ TURAL, Sadık, *1908-1920 Edebiyatımızda Türkçülük Akımı*, H.Ü. Sosyal Bilimler Ens. Ank. 1978, s. 51-52. (Basılmamış Doktora Tezi)

³² TURAL, Sadık, *a.g.e.* s.52-53.

İslamcılar, devlet, adâlet, ilerleme, ahlak, kadın hakları gibi çeşitli konularda fikirlerini beyân etmişler, İslâmdan uzaklaşılması sonucunda devletin gerilediği fikrini savunarak, İslâm dininin gelişmeye engel olmadığını ifâde etmişlerdir. Bu görüşleri doğrultusunda da imparatorluğun kurtuluşunun ancak İslâm akidesine dönmekle mümkün olacağını belirtmişlerdir.³³

c. Garpcılık (Baticılık): Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Süleyman Nazif, Kılıçzâde Hakkı ve Ahmet Muhtar'ın öncülüğünü yaptığı bu hareket, İçtiha dergisi ile fikirlerini halka anlatmıştır. İmparatorluğun gerileme sebebini bilgisizlikte gören baticılar, modern eğitime önem verilmesi, latin harflerinin kabulü, kadın hakları gibi konularda radikal fikirlere sahiptirler.

d. Türkçülük (Milliyetçilik): Bu fikri savunanlar, milliyet fikri ile geniş halk kitlelerini hürriyet, bağımsızlık, müreffeh yaşama gibi konularda şuurlandırma ideali ile hareket etmişlerdir. Tanzîmâtla gelişen maddî ve manevî alandaki değişimler Türkçülük fikrini yakından etkilemiş ve gelişmesine uygun bir zemin ortaya çıkarmıştır.

Yusuf Sarımay "Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları" adlı eserinde, Türk aydınlarının Balkanların elden çıkmasından sonra Türklüğe ve Türk milliyetçiliğine daha fazla sahip çıkmaya başladıkları görüşünü savunmuştur. Sonuçta imparatorluk içindeki Türkler arasında milliyetçilik fikri hızla yükselmiştir.

Dil, tarih ve edebiyat sahalarındaki çalışmalarla kültürel temelleri atılmış olan Türkçülük, milliyet duygusunun da önem kazanmasıyla siyâsî bir akım haline gelmiştir. II. Meşrutiyetin getirdiği serbest ortam içerisinde Türk milliyetçiliği fikrî bir takım dergiler ve cemiyetler etrafında teşkilatlanmaya başlamıştır.

³³ SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihî Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınevi, İst. 1994, s. 83-84.

Türk Derneği

Türkçü fikirler etrafında, 25 kanun-u evvel 1908 tarihinde, Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi'nin liderliğinde kurulan ilk dernektir. Sadece ilmî sahalarla iştigal etmek amacıyla kurulan bu derneğin amacı nizamnâmesinin 2. maddesinde şöyle açıklanmaktadır.

"Cemiyetin maksadı Türk diye anılan bütün kavimlerin mazi ve âsâr, efâl, ahvâl ve muhitini öğrenmeğe ve öğretmeğe çalışmak yani Türklerin âsâr-ı atikasını, tarihini, lisânlarını, avâm ve havâs edebiyatını, etnoğrafya ve etnologyasını, ahvâl-i içtimaiyye ve medeniyet-i hazıralarını, Türk memleketlerinin eski ve yeni dünyaya yayıp dağıtmak ve dilimizin geçiş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak ve imlâsını ona göre tetkik etmektir." ³⁴

Dernek, 1911 yılında "Türk Derneği" adında İstanbul'da bir dergi çıkarmıştır. Dergide Türkçenin, halkın anlayabileceği bir şekilde sâdeleştirilmesi, araştırılıp zenginleştirilmesi, eğitim ve resmî kurumlarda yaygınlaştırılması konularında makaleler yayınlanmıştır.

Türk Derneği dergisi yayın hayatını düzenli bir şekilde devam ettirememiş, ancak yedi sayı çıkabilmiştir.

Genç Kalemler Hareketi

Genç Kalemler Hareketi'nin ortaya çıkış sebebi "yazı dilini sadeleştirmek ve halk diline yaklaştırmak"tı. Bu ideale "Yeni Lisân" adını vererek hareketin liderliğini yapan Ali Canip ve Ömer Seyfettin'dir. Daha sonra yeni dil davasına Ziya Gökalp'in katılmasıyla hareket daha da güçlenmiştir. Genç Kalemler dergisi, zamanla muhteva ve kadro bakımından genişlemiş, Türk dilini yeni bir zihniyetle işlemeye başlamıştı. Hareketin Ömer Seyfettin'in yazmış olduğu "Yeni Lisân" adlı makalesi ile başladığı kabul edilir. Ö. Seyfettin, bu makalesinde dilimiz hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifâde etmiştir:

³⁴ SARINAY, Yusuf, *a.g.e.* s. 95.

"Eski lisân nedir? Asla konuşulmayan, Latince ve İbrânice gibi yalnız kendisiyle meşgul olanların zevki ve idrâkine taalluk eden bir şey... Din ve edebiyatı bize Arabî ve Farişî öğretmiş. Hatta bir zamanlar resmî lisânımız Farişî olduğu gibi, bir padişahımız Arapçayı bize umumî, millî bir lisân olmak üzere kabul ettirmeye kalkışmış. Hicretimizin ilk asırlarında Arabî ve Farişî birçok kelimeler lisânımıza girmiş, bunun katiyyen zararı yok. Lâkin edebiyat, sanat ve dolayısıyla tezeyyün fikri ve Farişî kaideler de getirmiş. Türkçe muvazenesini kaybetmiş. Fakat nasılsa yine aslını, esas olan filler ve sigaların istiklâlini muhafaza etmiştir. İşte bu istiklâldir ki, bugün bize Türkçeyi tekrar eski sâfiyet ve tabîliğine ircâ etmek ümitleri veriyor." ³⁵

Ömer Seyfettin, Tanin gazetesinin, muhtelif sayılarında, dil hakkındaki görüşlerini gayet açık ve sâde bir şekilde makalelerinde dile getirmiştir.

"Her milletin lisânı gibi Türkçenin de kusursuz ve tabî yazıldığını istediğimiz zaman gayet tuhaf ve şedit itirazlara uğradık...

Biz diyoruz ki;

1. Asıl lisân, yaşayan, yani konuşulan lisândır. Milletin mânâsını bilmediği, anlamadığı lisân ölüdür. Yalnız kitapların açılmaz sahifelerinde gömülü kalır...

2. Var olan: Konuşulan Türkçedir. Ve Türkçenin en güzeli, umumî bir edebiyât lisânı olmağa layık olanı İstanbul lehçesidir. Çünkü incelenmiştir. Bundan başka İstanbul Türk milletinin hem millî, hem dinî, hem ilmî merkezidir...

3. İstanbullular lûgat parçalamadan tabî bir edâ ile konuşurlarsa tamamıyla Türkçeleşmeyen Arapça, Acemce kelimeleri kullanmazlar...

4. Sonra, ıstılahlardan maâda terkip kullanmazlar...

5. İstılahlardan maâda Arapça, Acemce kaidelerle hiçbir kelimeyi cem'lendirmezler...

Ve netice "Yeni Lisân"ın kaideleri oluyordu:

³⁵ Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin, M.Ü. Yayınları, İst. 1984, s.196-197.

1. Konuşurken olduğu gibi yazarken de Arapça, Acemce, terkip ve cem' kaideleri kullanmamak...

2. Millî Türk sarfının hâkimiyeti ve tamamıyeti altında, hangi lisândan olursa olsun aldığımız yabancı kelimeleri selîkamıza, tecvidimize, zevkimize uydurarak kullanmak.

3. Bütün Türk milletinin edebî ve umumî lisânı olmağa namzet olan İstanbul lehçesini nazımda ve nesirde bedaât-i mikyas ve nümûne addetmek..."³⁶

Ömer Seyfettin'in en önemli özelliği dilinin sâde ve açık olmasıdır. Türkçe bugüne kadar birçok badirelerden geçmesine rağmen O'nun dilinde hâla tazeliğini ve okunabilirliğini korumaktadır.³⁷

Selanik'in kaybedilmesi üzerine Genç Kalemler kadrosu İstanbul'a gelmiş burada da, Türk Ocağı ve Türk Yurdu bünyesinde faâliyet göstermiştir.

Türk Yurdu Cemiyeti

Türkçülük hareketinin önde gelen isimlerinden olan Mehmed Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet (Müftüoğlu), Ahmed Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali ve Dr. Âkil Muhtar (Özden) tarafından 31 Ağustos 1911 tarihinde kuruldu.³⁸ Daha sonra cemiyete Ziya Gökalp de katılmıştır.

30 Kasım 1911'de yayın hayatına başlayan "Türk Yurdu" dergisi dilde sâdeliği temel olarak kabul etmiş, Türk milletine ve Türklüğe hizmeti de kendine ülkü edinmiştir. Uzun bir yayın hayatına sahip olan Türk Yurdu dergisinin 1911 yılında yapılan toplantısında yayın politikası şu şekilde tesbit edilmiştir:

1. Dergi, Türk milletinin büyük bir çoğunluğunun okuyup anlayabileceği bir tarzda hazırlanacaktır. Dili sâde olacak, toplumun çoğunluğuna faydalı olacak konular seçilecektir.

³⁶ a.g.e. s.231-232.

³⁷ GÖZLER, H. Fethi, *Ömer Seyfettin*, Çağdaş Yayınevi, İst. 1976, s. 56.

³⁸ SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınevi, İst. 1994, s. 112.

2. Bütün Türkler tarafından kabul görececek bir ideal ortaya konacaktır.

3. Türklerin birbirleri ile tanışmasına, iktisâdî, ahlâkî ve fennî konularda yükselmesine ve zenginleşmesine yardımcı olacak konular ön plânda yer alacak, siyâset bunlardan sonra gelecektir.

4. Türk dünyasında meydana gelen, bilhassa sevinç ve kedere taalluk eden vak'alar, ortaya çıkan fikrî hareketler, edebî gelişmeler dile getirilecektir.

5. İç siyâsette herhangi bir siyâsî fırkayı desteklemeyecek fakat Türklüğü, Türklerin siyâsî ve iktisâdî menfaatlarını savunacaktır.

6. Batı karşısındaki geri kalmışlık hissi aşılarak Türk millî ruhu güçlendirilecektir.

7. Dış politikada tek amaç Türk aleminin menfaatlerini savunmaktır.³⁹

Buraya kadar işaret edilen sadeleşme hareketleri, gerek Tanzîmât ve gerekse Meşrutiyet dönemlerindeki siyâsî ve kültürel gelişmeler 1920'den sonra Türkçe'nin öğretimi ile ilgili olarak geliştirilen devlet politikalarına zemin hazırlayacaktır.

Bu devlet politikalarının belirli fikirler etrafında şekillenmesi ve hayata aksetmesi ise Cumhuriyetin ilânı ile oluşan yeni dünya görüşünün ve yönetim anlayışının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Kültürde millîleşme ihtiyacı, dilde sadeleşme anlayışı ve alfabenin değişmesi hususu, Atatürk'ün etrafındaki aydınlar tarafından ortaya konulan eğitim, öğretim, dil ve kültür politikaları ile Anayasa ve kanunlar çerçevesinde kesinlik kazanacaktır.

³⁹ ÖZÇELİK, Nazmi, *I. Yayın Döneminde Türk Yurdu Mecmuasının Ortaya Koyduğu Görüşler*, A.Ü. Sosyal Bilimler Ens. Ank. 1987, s. 5-7. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

İKİNCİ BÖLÜM:

ATATÜRK'ÜN EĞİTİM, KÜLTÜR ve DİL
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

ATATÜRK'ÜN EĞİTİM, KÜLTÜR VE DİL HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1. Eğitim

Bir milletin yükselmesinde veya geri kalmasında eğitim ve öğretim sisteminin rolü çok büyüktür. Toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilen ve devrin her türlü gelişmesine ayak uydurabilen eğitim ve öğretim sistemi, toplumun gelişmesine vesile olur. Bu hususları yerine getiremeyen eğitim ve öğretim sistemi ise o toplumun geri kalmasına hatta çöküşüne vesile olur.

Atatürk'ün eğitim hakkındaki görüşlerini muhtelif vesilelerle ve farklı zamanlarda yapılmış olan konuşmalardan çıkartmaktayız. Bunlar daha ziyâde T.B.M.M. açış konuşmaları ve öğretmenlere hitâben yapılmış olan konuşmalardır. Daha sonra bu konuşmalar "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri" başlığı altında kitap halinde yayınlanmıştır.

Atatürk, Cumhuriyet Öncesi geleneksel eğitim sistemini eleştirmiş ve bunun yerine yeni bir eğitim sisteminin tesbit edilerek icraaya konulmasını istemiştir. O'na göre Türk milletinin geri kalmasında en âmîl unsur mevcut eğitim sistemidir. Atatürk, 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan "Maârif Kongresi'nin açılış konuşmasında eski eğitim sistemini şu şekilde değerlendirmiştir.

"Asırların mahmûl olduğu derin bir ihmâl-i idârinin bünye-i devlette vücûda getirdiği yaraları tedaviye masruf olacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibzal etmemiz lâzımdır... Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihî tedenniyatında en mühim bir âmil olduğu kanaatındayım. Onun için bir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsâf-ı fitrîyemizle hiç de münâsebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garbtan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenâsip bir kültür

kasdediyorum: Çünkü millî dehâmızın inkişâf-ı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Laâlettâyin bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrip neticelerini tekrar ettirebilir. Haraset-i fikriye zeminle mütenasıptır. O zemin, milletin seciyesidir." ⁴⁰

Bugüne kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerini milletimizin geri kalmasında en önemli unsur olarak gören Atatürk, yeni eğitim sistemini ve bu eğitim sisteminin çerçevesini 27.10.1922'de Bursa'da öğretmenlere hitâben yapmış olduğu konuşmada kaba hatlarıyla şu şekilde ifade etmiştir:

"Bugünün evlâtlarını yetiştiriniz. Onları memlekete, millete nâfi uzuvlar yapınız.. Bir milletin mâruz-ı felâket olması demek, o milletin hasta, marîz olması demektir... Binaenaleyh halâs, heyet-i içtimâyedeki marazı teşrih ve tedâvi etmekle elde edilir. Marazın tedavisi ilmî ve fennî bir tarzda olursa şifa-bahş olur. Yoksa bilâkis maraz müzmin olur ve gayri kabili tedavi bir hale gelir... Fikirler, mânâsız, mantıksız safsatalarla mâli olursa, o fikirler marîzdir. Kezâlik hayat-ı ictimâiye akıl ve mantıktan âri, bîfâide ve muzir birtakım akaideler ve an'anelerle meşbû olursa meflûç olur... Memleket ve milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuskâr mütehassıs ve birer âlim olmaları lâzımdır. Bunu temin eden mekteptir. Ancak bu tarzda her türlü teşebbüsâtın mantıkî neticelere îsâli mümkün olur... Evet milletimizin fikrî terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır... Görülüyor ki, en mühim ve feyizli vazifelerimiz maârif işleridir. Maârif işlerinde behemehâl muzaffer olmak lâzımdır. Bir milletin halâs-ı hakîkisi ancak bu surette olur. Bu zaferin temini için hepimizin yekcân ve yekfikir olarak esaslı bir program üzerinde çalışması lâzımdır. Bence bu programın esaslı noktaları ikidir:

1. Hayât-ı ictimâiyemizin ihtiyaca tetâbuk etmesi.

⁴⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. I, TİT Enstitüsü Yayınları, Ank. 1952, s. 16-18.

2. İcâbât-ı asrîyeye tevâfuk etmesidir. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ferd-i milletin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur." ⁴¹

Atatürk'ün eğitim hakkındaki görüşleri de diğer reformlarında olduğu gibi millî bir nitelik taşımaktadır. "Eğitimde millîlik esastır" fikrini 1 Mart 1924 tarihinde meclisin açılış konuşmasında şu şekilde ifade etmektedir:

"Türkiye'nin terbiye ve maârif siyâsetini her derecesinde tam bir vüzuh ve hiçbir tereddüte mahal vermeyen sarahat ile ifade etmek ve tatbik etmek lâzımdır. Bu siyâset, her mânâsıyla, millî bir mâhiyette irâe olunabilir." ⁴²

Atatürk eğitim politikasında "Birlik" ilkesini savunmuş, bunun da eğitimde kadın-erkek ayrımının ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağını belirtmiştir. Karma eğitim sistemiyle iki cinsin de eğitim hak ve imkânlarından eşit bir şekilde yararlanmaları gerektiği fikrini 30.8.1925 tarihinde Kastamonu'da yaptığı bir konuşmada şu şekilde dile getirmiştir:

"Bir heyet-i ictimâiye, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki, bir kitlenin bir parçasını terakki ettirelim. Diğerlerini müsamaha edelim de, kitlenin heyet-i umûmiyesi mazhar-ı terakkî olabilsin? Mümkün müdür ki, bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semâlara yükselebilsin? Şüphe yok, terakki adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve saha-i terakki ve tereddütle birlikte kat'i merâhil edilmek lâzımdır. Böyle olursa inkılâp muvaffak olur. Memnuniyetle meşhûdumuz olmaktadır ki, bugünkü mişvârımız hakikî icâba takarrüb etmektedir. Herhalde daha cesur olmak lüzûmu aşîkârdır." ⁴³

Maârif Vekili Vasıf Çınar'ın 25.07.1924 tarihinde vermiş olduğu çay ziyafeti sırasında da Atatürk, yine her iki cinsin eğitim ve öğretimden eşit bir şekilde ve birlik

⁴¹ a.g.e. C. II, s. 42-46.

⁴² a.g.e. C. I, s. 329.

⁴³ a.g.e. C. II, s. 216-217.

içerisinde yararlanmaları gerektiği fikrini savunarak bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

"Erkek ve kız çocuklarımızın, aynı sûretle bütün tahsil derecelerindeki tâlim ve terbiyelerinin ameli olması mühimdir."⁴⁴

Parça halinde yaşayan milletlerin zayıf düşeceğini ifade eden Atatürk'ün bu görüşleri nitekim 3 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı "Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu" ile uygulamaya aktarılmıştır.

Atatürk'ün eğitim hakkındaki görüşleri içerisinde öğretmenlik mesleğinin çok özel bir yeri vardır. O, öğretmenlerin görevleri, statüsü ve öğretimleri ile ilgili bir çok konuşma yapmıştır. Ankara'da 25 Ağustos 1924 tarihinde toplanan "Muallimler Birliği Kongresi"nde öğretmenlere şu şekilde hitâp etmiştir.

"Muallimler,

Yeni nesli; Cumhuriyetin fedâkâr muallim ve mürebbileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedâkârlığınız derecesiyle mütenâsip bulunacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek seciyeli muhafızlar ister. Yeni nesli bu evsâf ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir. Mümtaz vazifenizin ifâsına âli himmetlerle hasr-ı mevcudiyet edeceğinize asla şüphe etmem... Hiçbir zaman hatıranızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden "fikri hür, vicdânı hür, irfânı hür nesiller ister."⁴⁵

Öğretmenlerin toplum hayatında yeri ve önemini 14.10.1925 tarihinde İzmir Erkek Öğretmen Okulu'nda yaptığı konuşmada şu şekilde ifade etmiştir.

"Muallimliğin ehemmiyeti hakkında fazla söz söylemeye hiç lüzum görmem. Çünkü siz onu benden daha iyi bilirsiniz. Yalnız bir ciheti hep beraber tekrar edelim: Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak muallimlerdir. Muallimden, mürebbiden mahrum bir millet henüz millet namını almak istidadını kesbetmemiştir. Ona alelâde bir kütle denir, millet

⁴⁴ a.g.e. C. II, s. 172-173.

⁴⁵ a.g.e. C. II, s. 172-173.

denemez. Bir kütle olabilmek için mutlaka mürebbilere, muallimlere muhtaçtır. Onlardır ki, bir heyet-i içtimaiyeyi hakikî millet haline koyarlar. Bizim milletimiz elbette dünyanın takdiratına liyakat kesbetmiş bir heyet-i içtimaiyedir. Fakat onu lâıyk olduğu mertebe-i şerefe isâl edecek sizlersiniz. Millet, memleket, Cumhuriyet sizden yüksek hizmet intizarındadır. Siz faâliyete geçtikten sonradır ki, âzamî istidadı fiiliyata kalbedilmiş olacaktır."⁴⁶

Atatürk, öğretmenlerin hayat ve refah düzeyleri ile de ilgilenmiş, içinde bulundukları ekonomik meselelerin kısa zamanda aşılacağını belirtmiştir.

"Türkiye Muallime ve muallimlerinin hayat ve refahını henüz temin edememekte olduğunu bilirim. Fakat milletimizi yetiştirmek gibi mukaddes bir vazifeyi deruhte eden heyet-i mübeccelinizin bugünün vaziyetini nazar-ı itibâra alacağından ve her müşkülü iktiham ile bu yolda gayret metinane yürüyeceğinden şüphem yoktur."⁴⁷

Öğretmenleri "irfan ordusunun komutanları" diye tarif eden Atatürk, onları halkla yakın hatta beraber olmaya çağırmıştır.

"Muallimler her vesileden istifade ederek halka koşmalı, halk ile beraber olmalı ve halk, muallimin çocuğa yalnız alfabe okutur bir varlıktan ibaret olmayacağını anlamalıdır."⁴⁸

Ehliyetli ilk okul öğretmenlerinin süratle yetiştirilebilmeleri için, sınırlı sayıda fakat modern eğitim araçları ve gereçlerine sahip okulların yapılmasıyla, öğretmen açığının kapatılabileceği fikrini savunmuştur.

Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, Atatürk'ün bu görüşleri doğrultusunda, öğretmenlerin statü, görev ve sorumluluklarını belirleyen, muhtelif kânunlar çıkmıştır. Bu kanunlar arasında 388 sayılı "İlk Mektep Muallim ve Muavinleri Hakkındaki Kanun", 1532 sayılı "İlk ve Orta Tedrisât Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri

⁴⁶ a.g.e. C. II, s. 232.

⁴⁷ a.g.e. C. II, s. 18.

⁴⁸ a.g.e. C. V, s. 46.

Hakkında Kanun" ve 2890 sayılı "Orta Tahsil Mekteplerinde Muallim Çalıştırılması Hakkında Kanun"ları zikredebiliriz.

Her eğitim politikasının bir amacı olduğu gibi Atatürk'ün de eğitim politikasının temel bir amacı vardır. 1 Kasım 1937'de, T.B.M.M.'ni açış konuşmasında Atatürk, bu amacı şu şekilde ifade etmiştir:

"Arkadaşlar,

Büyük dâvâmız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektedir.

Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek mecbûriyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak süreli bir plânla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket dâvâlarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecbûriyetlerdir."⁴⁹

2. Kültür

Türk kültürü, birçok özel vasıflara sahip bir bütündür. Milletimize âid olan kültür unsurları millî kültürümüzü teşkil etmektedir. Türkçemiz, örf ve adetlerimiz, dünyâ görüşümüz, inancımız, sanat ve tarihimiz kültürümüzün aslî unsurlarını teşkil etmektedir.

"Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen; zamanın ve ihtiyaçların doğurduğu şuurlu tercihlerle, mânâlı ve zengin bir sentez oluşturan; sistemli ve systemsiz şekilde nesilden nesile aktarılan; bu sûretle herbir insanda benlik ve mensûbiyet duygusu, kimlik şuuru kazanılmasına yol açan; çevreyi ve şartları değiştirme gücü veren; nesillerden herbirinin

⁴⁹ a.g.e. C: I., s. 401-402.

yaşadıkları zamana ve geleceğe bakışlarını sırasında geçmişe âid atıf düşüncesine yol açan, inanışların, kabullenişlerin, yaşama şekillerinin bütününe, tamamına kültür denir."⁵⁰

Atatürk'ün kültür hakkındaki görüşlerinin temelinde milliyetçilik fikri yatmaktadır. Millî kültürün her devirde açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyeti'nin temel direği olarak gören Atatürk, kültürü "zekâyı terbiye etmek" olarak değerlendirmiş ve bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifâde etmiştir.

"İnsan hareket ve faâliyetinin, yeni dinamizmin ifâdesidir. Bu böyle olunca kültür, yukarıda işâret ettiğimiz insanlık vasfında insan olabilmek için, bir esasî unsurdur. Bunu kısaca izah edelim: Kültür, tabiatın yüksek feyzleriyle mesut olmaktır. Bu ifâde içinde çok şey mündemiçtir. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık, v.s... Bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, tabiatın insanlara verdiği yüksek vasıfları, kendi çocuklarına, hafidlerine ve âtisine vermesi demektir."⁵¹

Atatürk, medeniyeti kültürden ayrı düşünmemiş, hars namı altında saydığımız faâliyetlerin, bir milletin medeniyetinin de ifâdesi olduğu görüşünü fikrini savunmuştur.

"Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-ı nazarımı izâh için hars ne demektir târif edeyim.

Bir insan cemiyetinin;

a- Devlet hayatında,

b- Fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda,

c- İktisâdî hayatta yani ziraatte, sanatta, ticarete kara, deniz ve hava münakalatçılığında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır.

Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars nâmı altında saydığımız üç nev'i faâliyet muhassalasından hâriç ve başka bir şey olamayacağını zannederim. Şüphesiz her insan

⁵⁰ TURAL, Sadık, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ecdâd Yayınevi, Ank. 1992, s. 138-139.

⁵¹ AFETİNAN, Ayşe, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, TTK Yayınları, Ank., 1959, s. 261-262.

cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, iktisâdî hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi bu fark üçünün muhassalası üzerinde de görülür. Mühim olan muhassalalar üzerinde farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz, diğer milletlerde de tesirini gösterir. Büyük kıt'alara şâmil olur."⁵²

Atatürk, kültürün tüm unsurları ile ilgilenmiş, Türk tarihini doğru temeller üzerine oturtabilmek için Türk Tarih Kurumu'nu, Türkçe'yi zenginleştirebilmek için de Türk Dil Kurumu'nu kurdurtmuştur. Türk mûsikîsinin yükseltilebilmesi için yapılması gerekeni 1 Kasım 1934 tarihinde Dördüncü Dönem Dördüncü Toplanma Yılı'nı açarken şöyle ifade etmiştir.

"Kültür işlerimiz üzerine, ulusca gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini, doğru temelleri üstünde kurmak, öz Türk diline, değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere ereceğine şimdiden inanabilirsiniz.

Arkadaşlar!

Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğini bilirim. Bu, yapılmaktadır. Ancak bunda en çabuk en önde götürülmesi gerekli olan Türk mûsikîsidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, mûsikîde değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir.

Bugün dinletmeye yeltenilen mûsikî yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan; yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son mûsikî kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak; bu düzeyde, Türk ulusal mûsikîsi yükselir, evrensel mûsikîde yerini alabilir.

Kültür İşleri Bakanlığı'nın buna değerince özen vermesini, kamunun da bunda ona yardımcı olmasını dilerim."⁵³

⁵² Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, AKM Yayınları, Ankara 1990, s. 1.

⁵³ AYTAÇ, Kemal, Atatürk'ün Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar, TİT Ens. Yayınları, Ank. 1984, s. 89.

3. Dil

Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren dil konusuna ciddi bir şekilde eğilmiştir. 1930 yılında Sadri Maksudî'nin "Türk Dili İçin" adlı eserinin girişini yazan Atatürk, "Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişâfında başlıca müessirdir. Türk Dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır" diyerek dilimizin millî ve zengin olması gerektiğine işâret etmektedir.⁵⁴

Atatürk'ün dil hakkındaki tasarrufu millî hislerinin çerçevesindedir. Tüm reformlarında olduğu gibi dilde de yapmış olduğu yenilikleri milliyetçilik fikrine dayandırmak mümkündür. "Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır... Türk dili Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz bâdireler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hâtıralarının, menfaatlerinin, elhasıl bugün kendi milliyetini yapan herşeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir."⁵⁵ sözleri ile Türk milletinin asli meziyetlerini dili ile koruduğunu ifâde etmektedir.

Atatürk her fırsatta Türk dilinin zenginliğini dile getirerek, Türkçenin tüm mefhumları ifâde edebilme kaabiliyetine sahip olduğu fikrini savunmuştur. "Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her mefhûmu ifâdeye kâbiyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lâzımdır."⁵⁶

Türkiye'de yaşayan insanların hangi soydan gelirse gelsin Türkçe konuşması gerektiği fikrini savunarak Türkçe konuşmayan bir kişinin Türklük şuûrunu hissedemeyeceğini şu sözlerle ifâde etmektedir. "Türk demek dil demektir. Milliyetin çok

⁵⁴ ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Dilde Birlik*, Cönk Yayınları, İst. 1984, s.126.

⁵⁵ AFETİNAN, Ayşe, *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, TTK Basımevi, Ank., 1969, s. 352.

⁵⁶ AYKUT, Mahmut Atila, *Yıllık*, TOK Yayınları, Ank., 1944, s. 63.

bariz vasıflarından biri dildir. Türk milletindenim diyen insanlar herşeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensûbiyetini iddia ederse, buna inanmak doğru olmaz."⁵⁷

Türkçenin millet hayatımızdaki önemine yukarıdaki sözleri ile işâret eden Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk dilini ön plâna çıkarmıştır. Türk dilini tetkik ve elde edilen neticeleri yayınlamak amacıyla 12 Temmuz 1932 tarihinde "Türk Dili Tetkik Cemiyeti"ni kurdurmuştur.

26 Eylül-6 Ekim 1932 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda Birinci Türk Dil Kurultayı toplanmıştır. Kurultayın çalışma programı şöyleydi:

1. Türkçenin gerek Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleriyle, gerek Hint-Avrupa, Sami denilen dillerle mukayesesi yapılmalıdır.
2. Türkçenin tarihî inkişâfları aranmalı, mukayeseli grameri yazılmalıdır.
3. Türk lehçelerindeki kelimeler derlenerek lehçeler lügati, sonra esas Türk lügati, istilâh lügati, Türk sarfı, nahvi tez elden yapılmalıdır. Sarf, nahiv, lûgat yapılırken, istilâh konurken Türkçenin bütün lâhikalarının araştırılmasına, bu lâhikaların ve edatların dilimizin bütün ihtiyaçlarına yetecek surette işlenilmesine ehemmiyet verilmelidir.
4. Türkçenin tarihî grameri yazılmalıdır.
5. Şark ve Garp memleketlerinde çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı, bu eserlerden lâzım olanları dilimize çevrilmelidir.
6. Cemiyet gerek kendisinin gerek dışarda Türk dili işleriyle uğraşanların tetkiklerini bir mecmua ile neşretmelidir...
7. Memleket gazetelerinde dil işlerine hususî yer verilmelidir.⁵⁸

Kurultay sonunda; Samih Rifat (reis), Ruşen Eşref (Umumî Katip), Besim Atalay (Muhasebeci), Celâl Sahir, Ahmet Cevat, Ragıp Hulûsi, Hâmit Zübeyr, Hasan Âli, İbrahim Necmi merkez heyetine seçilmiştir.

⁵⁷ KORKMAZ, Zeynep, *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*, TDK Yayınları, Ank., 1974, s. 74.

⁵⁸ *Birinci Türk Dili Kurultayı*, TDK Yayınları, İst. 1933, s. 455-456.

Merkez Heyeti 17 Ekim 1932'de yayınladığı bir bildiri ile çalışma programını şu şekilde ortaya koymuştur:

1. Türk dilini millî kültürümüzün eksiksiz bir ifâde vasıtası haline getirmek, Türkçeyi muasır medeniyetimizin önümüze koyduğu bütün ihtiyaçları karşılayacak bir mükemmeliyete erdirmek;

2. Bunun için bugün yazı dilinde Türkçeye yabancı kalmış unsurları atmak, halkçı bir idarenin istediği şekilde halk ile münevverler arasında birbirinden mâhiyetçe ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak. Temel unsurları öztürkçe olan bir dil meydana getirmek;

3. Bu işi başarmak üzere;

a) Yazılı vesîkaları, halkta yaşayan dil unsurlarını araştırarak geniş derleme ile büyük bir Türk lûgati yapmak; bundan başka Türk lehçelerini içine alacak bir Türk lûgati meydana getirmek, dilimizin yapısını, tâbî olduğu teşekkül kanunlarını meydana çıkarmak;

b) Garp dillerinin hiçbirinden aşağı olmamak üzere, onlardaki yüksek mefhûmları anlatacak keskinliği, açıklığa hâiz olmak üzere ilim dilimizin belkemiği olan ıstılâhları tesbit etmek;

c) Bütün bunları yaparken en güzel, en âhenkli Türkçeye bağlı kalmak düsturunu asla gözden uzak tutmamak.⁵⁹

Bu programda da Atatürk'ün "Dilde Millîlik ve Zenginlik" fikrinin hâkim olduğunu görmekteyiz.

18.8.1934-23.8.1934 tarihleri arasında yine Dolmabahçe Sarayı'nda İkinci Türk Dil Kurultayı toplanmıştır. Kurultay sonunda merkez heyetine; Saffet Arıkan (reis), İbrahim Necmi Dilmen, Besim Atalay, Ahmet Cevat Emre, Ali Canip Yöntem, Celâl Sahir Erozan, Hasan Reşit Tankut, İzzet Ulvi Aykut, Naim Hazım Onat, Refet Ülgen ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu seçilmişlerdir.

Kurultay sonunda cemiyetin adı "Türk Dili Araştırma Kurumu" şeklinde değiştirilmiştir.

⁵⁹ KORKMAZ, Zeynep, *Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, Ank. 1963, s. 56.

Kurultayda terimler üzerine çalışılmış ve dildeki karışıklığın ortadan kaldırılabilmesi için "klavuz" hazırlanmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmaların yanında sadeleştirme ile birlikte dilde tasfiyecilik hareketlerinin de yaygınlaştığını söyleyebiliriz. Dilde tasfiyecilik hareketi Türkçeyi anlaşılabilir bir dil haline sürüklemekteydi. Dilimizdeki tüm Arapça ve Farsça kelimeler atılıyor yerine Tarama Dergisi'nin derlediği ve bir kelimenin yerine birden fazla kelimenin konduğu bir dil yazılmaya çalışılıyordu. Öyle ki, aydın sınıf diye tâbir edilen okur-yazar kesim bile aynı dili konuşmıyordu.

Atatürk 1935 yılı sonlarına doğru dilde tasfiyecilik denemelerinden artık mütereddit olmuştu. Atatürk'ün bizzat kendisi de 1936'dan sonraki konuşmalarında, daha önce denemiş bulunduğu uydurma kelimeleri bırakmış ve tabîi dili kullanmıştır.

Ortaya atmış olduğu Güneş-Dil Teorisi ile dilde tasfiyecilik hareketini yumuşatarak orta bir yol izlemiştir.

Güneş-Dil Teorisi'ne göre bütün ilk kökler "ağ, oğ, uğ, eğ..." Türkler tarafından bulunmuştur. Çünkü Tarih kitapları medeniyetin tüm dünyâya Orta Asya'da yaşayan Türkler tarafından yayıldığını yazmaktadır.

İkinci olarak Hint-Avrupa ve Sâmi dillerinde etimolojik izahı yapılamayan kelimeler, Türkçe ile izah edilebilmektedir. Tarihî ve lenuistik. Bu iki sebep açıkça gösteriyor ki, ilk kelimeleri çıkaran insanlar Türklerdir.⁶⁰

Bu teoriden şu sonuç çıkmıştır: Dilimizde yaşayan ve yabancı saydığımız bir çok kelimeyi fedâ etmemiz gerekmez.

24.8.1936-31.8.1936 tarihleri arasında yine Dolmabahçe Sarayı'nda Üçüncü Türk Dil Kurultayı toplanır. Bir hafta süren Üçüncü Türk Dil Kurultayı'ndaki temel görüşmelerin konusu "Güneş-Dil Teorisi" olmuştur. Davet sonucu 13 yabancı bilim adamı Kurultay'a katılmıştır. Bu kurultayda cemiyet "Türk Dil Kurumu" adını alır. Merkez

⁶⁰ LEVEND, Ağâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sâdeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ank. 1972, s. 433-440.

Kurulu'na Şu Şahıslar ŐeçilmiŐtir. Saffet Arıkan (Başkan), İbrahim Necmi Dilmen (Genel Sekreter), Besim Atalay (Sayman), Ahmet Cevat Emre, Ali Canip Yöntem, Hasan Reşit Tankut, İsmail MüŐtak Mayakon, Naim Hazım Onat, Refet Ülgem.

Kurultay'dan sonra Türk dilinin kaynağı ve tarihten önceki durumu üzerine çalışmalar sürdürölmüŐtür. Yabancı kelimelere Türkçe karşılık bulma işi ise durmuŐtur.

Ahmet Bican Ercilasun, "Dilde Birlik" adlı eserinde Güneş-Dil Teorisi'nin bugün ilmî bir değeri olmadığını, zaten Atatürk'ün de ömrünün son yıllarına doğru bu teoriden vazgeçtiğini ifade etmektedir.

Atatürk'ün eğitim, költür ve dil hakkındaki görüşleri ile Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi aydınlarının fikirleri arasında önemli bağlantılar kurulabilir. Bu konu sonuç ve toplu değeriendirme bölümünde iŐlenmiŐtir. Burada işaret edilmesi gereken önemli bir husus vardır ki, o da ikiyüz yıldır geliştirilen eğitim ve öğretim hakkındaki fikirlerin 1920'den sonra Anayasa ve kanunlar çerçevesinde kesinlik kazanarak belirlenmesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

**ATATÜRK DÖNEMİ'NDE TÜRKÇE'NİN
ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ OLARAK
ALINAN KARARLAR**

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ OLARAK ALINAN KARARLAR

ANAYASA

20 Nisan 1924 Tarihli Teşkilât-ı Esasiyye Kânûnu

Cumhuriyet'in ilânından kısa bir süre sonra Anayasa hazırlıklarına başlanmış ve 20 Nisan 1924'te Teşkilât-ı Esasiyye Kânûnu adı altında yeni Anayasa kabul edilmiştir. Teşkilât-ı Esasiyye Kânûnu'nun "*Birinci Fasl Ahkâm-ı Umûmiyye*" başlığı altındaki bölümün 2. Maddesinde yer alan "*Türkiye Devleti'nin dini, Dini İslâm'dır; resmî dili Türkçe'dir; makarrı Ankara şehridir.*" ifâdesi ile devletin resmî dilinin yalnız Türkçe olduğu ifâde edilmiştir. Anayasa'nın bu maddesi 11 Nisan 1928 tarih ve 1222 Sayılı Kânûn ile "*Türkiye Devleti'nin resmi dili Türkçe'dir, makarrı Ankara şehridir*" şeklinde değiştirilmiştir.

"*İkinci Fasl Vazîfe-i Teşrûiyye*" başlığı altındaki bölümün 12. Maddesinde yer alan "*Ecnebî hizmet-i resmîyesinde bulunanlar, mücâzat-ı terhibiye veya sirkat, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyet-i sûüstimâl, hileli iflâs, cürümlerinden biriyle mahkûm olanlar, mahcûrlar, tâbüyet-i ecnebîye iddiasında bulunanlar, hukuk-u medenîyeden ıskât edilmîş olanlar, Türkçe okuyup-yazmak bilmeyenler meb'ûs intihab olunamazlar*" ifâdesi ile de Türkçe okuyup-yazma bilmeyen bir kişinin milletvekili olamayacağı hükmü getirilmiştir.

10 Ocak 1945 Tarihli Anayasa

20 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilât-ı Esasiyye Kânûnu'nun yerine, anlam ve kavramda değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmiş olan bu Anayasa konulmuştur. 10 Ocak 1945'ten 24 Aralık 1952'ye kadar yürürlükte kalmış, 24 Aralık 1952 tarih ve 5997

sayılı Kânûn ile yürürlükten kaldırılarak yerine tekrar 20 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı Teşilât-ı Esasiyye Kânûnu yürürlüğe konulmuştur.

10 Ocak 1945 tarihli Anayasa'nın

"Birinci Bölüm

2. Maddesi: Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimcidir. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.

İkinci Bölüm

12. Maddesi: Yabancı Devlet Resmi hizmetinde bulunanlar, terhibli cezaları gerektiren suçlardan veya hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, kısıtlılar, yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürenler, kamu hizmetlerinden yasaklılar, Türkçe okuyup yazma bilmeyenler milletvekili seçilemezler."

Anayasa'nın dilinde yapılan bu sadeleştirme, devletin Türkçe'ye verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir. 1924 ve 1945 tarihli Anayasa'da Türkçe'ye verilen değer 1961 Anayasası'nda da yerini bulmuş ve aynen korunmuştur.

9 Temmuz 1961 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

9 Temmuz 1961 günü halkoyuna sunularak kabul edilen Anayasa'nın:

"3. Maddesi: Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmî dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.

50. Maddesi: Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindendir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburîdir ve devlet okullarında parasızdır.

Devlet maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.

Madde 68: Türkçe okuyup-yazma bilmeyenler milletvekili seçilemezler."

1924 ve 1945 tarihli Anayasa'da Türkçeye verilen değer, 1961 Anayasası'nda da değerini aynen muhafaza etmiş ayrıca mecburî eğitim ve öğretim devletin aslî ödevlerinden sayılmıştır.

7 Kasım 1982 Tarihli Anayasa

7 Kasım 1982 günü halkoyuna sunulurken kabul edildi.

"Madde 3: Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kânûnda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklâl Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.

Madde 4: Anayasa'nın 1., 2. ve 3. maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Madde 42: Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim haklarının kapması kânûnla tesbit edilir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kânûnla düzenlenir.

Devlet maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne sûrette olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kânûnla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

Madde 134: Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılâplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnâmesinde belirtilen malî menfâtler saklı olup, kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dâhil kurumlar üzerindeki yetkileri kânûnla düzenlenir."

1982 Anayasası'nda da daha önceki Anayasalarda Türkçeye verilmiş olan değer aynen muhafaza edilmıştır. Ayrıca "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez" hükmü

ile eğitim ve öğretim kurumlarında Türkçeden başka bir dilin, anadil olarak öğretilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

134. madde ile de Türk tarihi ve dilini ilmî bir şekilde araştırmak, tanıtmak, yaymak ve konusuyla ilgili yayım ve yayınlarda bulunmak amacıyla Başbakanlığa bağlı Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi'nden oluşan "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulmasına karar verilmesiyle de, Türk kültür, tarih ve dilinin devlet tarafından araştırılıp, geliştirilmesine imkân sağlanmıştır.

KÂNÛNLAR

TEVHÎD-İ TEDRİSÂT KÂNÛNU

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm: 7.4.1924)

No: 430

Madde 1- Türkiye dâhilindeki bütün müessesâtı ilmîye ve tedrisiye Maârif Vekâletine merbuttur.

Madde 2- Şeriye ve Evkâf vekâleti veyahut hususî vakıflar tarafından idâre olunan bilcümle medrese ve mektepler Maârif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde 3- Şeriye ve Evkâf vekâleti bütçesinde mekâtîp ve medârise tahsis olunan mebalîğ Maârif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4- Maârif Vekâleti yüksek diniyât mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitâbet gibi hidemâtı diniyenin ifâsı vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir.

Madde 5- Bu kânûnun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisâtı umumîye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafa-i Milliyeye merbut olan askerî rüşî ve idâdilerle Sıhhiye Vekâletine merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyeti talimiyeleri ile beraber Maârif Vekâletine raptolunmuştur. Mezkûr rüşî ve idâdilerde bulunan heyeti talimiyelerin cihet-i irtibatları atiyen ait olduğu vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edecektir.

Madde 6- İşbu kânûn tarihi neşrinden müteberdir.

Madde 7- İş bu kânûnun icrâyi ahkâmına icrâ vekilleri heyeti memurdur.

26 Recep 1342 ve 3 Mart 1340

Tevhîd-i Tedrisât Kânûnun Beşinci Maddesine Müzeyyel Kânûn

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm: 27.4.1925)

Numara: 637

Madde 1- Mekteb-i Harbiyeye menşe teşkil eden askerî liseler bütçe ve kadrolarıyla Müdafaa-i Milliye Vekâletine devr olunmuştur.

Madde 2- İşbu kânûn tarih-i neşrinden mûteberdir.

Madde 3- İşbu kânûnun icrâyı ahkâmına İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

MAÂRİF TEŞKİLÂTINA DÂİR KÂNUN

(Resmî Ceride ile neşir ve ilam: 3/IV/1926 - Sayı: 338)

No. 789

Madde 1- Türk dili ve buna müteallik bilcümle ilmî meseleler ile iştigal etmek üzere Maârif Vekâletinde bir dil heyeti teşkil edilmiştir. Heyet azalarının ne sûretle tayin edilecekleri ve vazifelerinin hududu İcrâ Vekilleri Heyetince yapılacak bir talimatnâme ile gösterilir.

Madde 2- Münhasıran talim ve terbiye işleri ile iştigal etmek üzere Maârif Vekâletinde bir talim ve terbiye dairesi ihdas olunmuştur. Bu daire bir reisin idâresi altındadır. Dairenin şubeleri ile teşkilâtını idâre etmek üzere reisten başka azamî on mütahassıs bulanacaktır. Daireye lüzümü kadar memur tayin olunur. Daire reisi, vekâletin; azalar, daire reisinin teklifi ve vekâletin inhasıyla İcrâ Vekilleri Heyetince tayin olunur. Dairenin teşkilâtı ve vazifesinin hududu İcrâ Vekilleri Heyetince yapılacak bir talimatnâme ile tesbit ve tayin edilir.

Madde 3- Maârif Vekâleti veya diğer bir vekâlet tarafından açılmış veya lüzumuna göre açılacak mekteplerle bilumum hususî mekteplerin derecelerinin tayini Maârif Vekâletine aittir. Diğer vekâletlere merbut orta tedrisât derecesindeki mekteplerin programları alâkadar vekâletle Maârif Vekâleti tarafından müştereken yapılır. Yüksek tedrisât mekteplerinin programları - Maârif Vekâletinin mütaleası alınmak şartı ile - ait olduğu vekâlet tarafından tanzim ve Maârif Vekâletince tescil olunur.

Madde 4- Türkiye'de hiç bir mektep Maârif Vekâletinin ruhsat ve muvafakati olmaksızın açılmaz. Vekâletler muayyen tahsil dereceleri haricinde kendi memur ve mensupları için muvakkat kurs ve talimgâhlar açabilirler.

Madde 5- İlk mektepler:

1. Şehir ve kasaba gündüz,
2. Şehir ve kasaba yatı,

3. Köy gündüz,

4. Köy yatılı mektepleridir.

Gündüz ilk mektepleri vilayetlerin idâre-i hususîye varidatı ile açılır.

Şehir ve kasaba yatılı mekteplerini muhtaç kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere Maârif Vekâleti açar. Bu nevi mektepler aranılan şartları hâiz olmak üzere vekâletin müsaadesi ile mahallî idâreler ve belediyeler tarafından dahi açılabilir.

Köy yatı mektepleri, mektebi olmayan köylerin çocuklarına mahsustur. Bu mektepler gerek umumî ve gerek hususî bütçelerle idâre olunabilir.

Bilumum köy mektepleri idâre ve talim heyetleri, çocukları köy hayatından ayırmayacak bir talim ve terbiye usulünü tatbik ile mükelleftir.

Köy mekteplerinin tahsil müddeti en az üç senedir.

Madde 6- İlk tedrisât mektepleri Maârif Vekâletinin müsaadesi ile açılır. Bunların programları ile tedris tarzlarının tayini ve murakabesi Maârif Vekâletine aittir. İlk tahsil çağındaki çocuklar meslek mekteplerine giremezler. İlk tahsil çağını geçirmiş ve hiç tahsil görmemiş çocukları kabul eden müesseseler bunlara ilk tahsili de vermeğe mecburdur.

Madde 7- Orta tedrisât mektepleri:

1. Liseler,
2. Orta mektepler,
3. İlk muallim mektepleri,
4. Köy muallim mektepleridir.

Bu mekteplerden başka yüksek ve orta muallim mektepleri vardır.

Yüksek muallim mektebi lise muallimlerini, orta muallim mektebi orta mekteplerle ilk ve köy muallim mekteplerinin muallimlerini ve ilk tedrisât müfettişleri ile tatbikat müdürlerini yetiştirir.

Madde 8- İlk, orta ve yüksek muallim mektepleri mezunları vekâletin göstereceği yerlerde sekiz sene hizmet etmeğe mecburdurlar. Bu müddet zarfında kendi isteği ile meslekten ayrılan muallim mektebi mezunlarının, tahsilde bulundukları müddete ait

mektep masraflarından hisselerine düşen miktarı, yüzde elli fazlası ile ve aslının faizi ile birlikte, kendilerinden veya kefillerinden tahsil-i emvâl kânûnuna tevfikân tahsil edilir. Bu gibi muallim mektebi mezunları borçlarını ödemedikçe Devlet dairelerinden hiç birinde kullanılamazlar. Mecburî hizmetten kaçan muallimleri badelihtar istihdâm eden malî ve iktisâdî müesseselerle ticarethaneler, bu tazminatı üzerlerine almış sayılırlar. Muallim mektepleri talebesinden tahsili isteği ile bırakanlarla muallim mekteplerinden şimdiye kadar çıkmış olanlar ve ecnebi memleketlerde Devlet parasıyla tahsil edenler aynı ahkâma tâbidirler.

Madde 9- İlk tedrisât muallimlerinin maaşları en az on beş liradır. İlk tedrisât muallim muavinlerinin maaşları en az sekiz liradır.

Orta tedrisât sabit muallimleri staj müddetinde iki bin kuruş maaş alırlar. Muallim unvanını kazandıkları tarihten itibaren maaşları iki bin beş yüz kuruşa iblağ edilir. Orta tedrisât mevkuf muallimlerinin maaşı bin beş yüz kuruştan başlar. Staj müddetinin nihayetinde bin yedi yüz kuruşa çıkarılır.

Gerek orta ve gerek ilk tedrisât sabit muallimlerinin maaşlarına her üç senede yüzde on beş ve mevkut muallimlerin maaşlarına yüzde on nisbetinde zam icrâ edilir.

Madde 10:- Devlet hizmetlerinden birinde müstahdem bulunan bir zata, görülecek ihtiyaca binaen, bir muallimlik verildiği takdirde, o derse ait muallimlik mebde maaşı ile tahsisatı nisbetinde ücret verilir.

Madde 11- İlk tedrisât muallim ve muavinlerine ayrıca ayda bin kuruştan çok, beş yüz kuruştan az olmamak üzere ev kirası verilir.

Madde 12- Maârif hizmetinde asıl olan muallimlikdir.

Madde 13- İlk mektepler müdür ve başmuallimlerine, kıdemlerine göre alacakları muallimlik maaşından başka, idârî hizmetlerine mukâbil olmak üzere ücret olarak, ilk tedrisât meclislerinin kararı ile, ayda yirmi liraya kadar tahsisat verilir.

İlk tedrisât müfettişleri kıdemlerine göre alacakları maaştan, başka ücret olarak, vilayet maârif idârelerinin takdiri ve vekâletin tasdiki ile, on beş liradan otuz liraya kadar tahsisat alırlar.

Madde 14- Orta mektep müdürleri kıdemlerine göre kânûnen alacakları maaştan başka idârî vazifelerine mukâbil, ayda yirmi liradan otuz liraya kadar ücret alırlar.

Lise ve muallim mektepleri müdürleri kıdemlerine göre kânûnen alacakları maaştan başka, idârî hizmetlerine mukâbil, otuz liradan altmış liraya kadar ücret alırlar.

Madde 15- Vazifesinde müsbet mesaisi, ehliyet ve iktidarı mahallinin en büyük maârif makamı tarafından esbâb-ı mucibeye müsteniden beyân edilerek kendilerine, takdirnâme verilmesi teklif olunan muallimlere, müdürler encümeninin inhası ile, vekâlet tarafından takdirnâme verilir. İki senelik hizmet-i fiiliye zarfında üç takdirnâme alan muallimin müddetine bir sene zammedilir.

İki sene zarfında bu suretle üç defa tevbih cezasına uğrayan muallimlerden kıdemleri bir sene tenzil olunur.

Madde 16- Maârif mesleğinin herhangi şubesinde vazife ifâ eden muallimlerle mebus ve asker olanların müddeti hizmetleri kıdemlerine zammolunur. Ancak mazereti makbuleye müstenit olmaksızın muallimlikten çekilen ve bilahare muallimliğe gelmek isteyen kimselerin eski kıdemleri nazar-ı itibara alınmaz.

Madde 17- Uzaklıklarına veya sıhhî ve idârî esbaptan dolayı hususî vaziyetleri hâiz olmalarına binaen İcrâ Vekilleri Heyetince tayin ve tefrik ve dereceleri tesbit olunan mahallere bu mahaller haricinde gönderilen muallimlere, sülûsten misle kadar maaş ve zam ve ona göre tahsisatı fevkalade itâ ve iki sene-i kamileye mukâbil bir seneye kadar zammolunur. Bu gibi mahallere gönderilen muallimler üç sene-i kâmile nihayetinde başka mahalle tahvillerini bihakkın talep edebilirler. Müracaatları ertesi tedris senesi iptidasına kadar terviç olunmayan muallimlerin istifaları mücaz olup kendilerine memuriyet sabıkalarına muadil memuriyet verilinceye kadar tam maaş ve tahsisat itâ kılınır.

Madde 18- Maârif Vekâletinin meslekî hizmetleri ile mektep müdürlüklerine munhasıran müderris ve muallimler tayin olunur.

Madde 19- Bu kânûnun neşrinden sonra ilk muallim mektepleri ile köy muallim mekteplerinden mezun olanlara elbise ve teçhizat bedeli olarak bir defaya mahsus olmak üzere seksener lira verilir.

Madde 20- Türkiye Maârif Teşkilâtı itibari ile mıntıkalara ayrılmıştır. Bir veya bir kaç vilayetten teşekkül eden her mıntıkada bir Maârif Emni bulunur. Her vilayette ayrıca bir maârif müdürü veya memuru dahi vardır.

Madde 21- Maârif Emni, ilk mektep muallim ve muallim muavinleri ile müdür ve başmuallimlerini, ilk tedrisât müfettişlerini, emniyet maiyetindeki kalem heyetini, maârif mıntıkası dâhilindeki vilayetlerin maârif kalemi başkatip ve katiplerini ve vekâletce tayin ve vekâlet emrine alınmaları kendilerine bırakılacak diğer maârif müntesiplerini kânûn ve talimatnâmeler dairesinde tayin ve vakâlet emrine alır. İhtarı tektir ve kat'ı maaş gibi cezalar da verir. Maârif Emni, vilayet bütçelerindeki maârif tahsisatı hakkında meclis-i umumîlere arz edilmek üzere vilayetlere teklifatta bulunurlar. Maârif emni, mıntıkası dâhilindeki orta tedrisât mekteplerini de murakebe ederler.

Madde 22- Maârif Vekâleti muallimleri -maaş ve sınıflarına halel gelmemek üzere- lüzum gördüğü yere tahvil eder. Bilâmazaret kabul etmeyenler müstafi addolunur.

Madde 23- Maârif hizmetine dâhil olan muallimlerin maaşlarından yirmi yaşına kadar aidatı tekaüdiye tevkif edilmez.

Madde 24- Türkiye'de yapılacak resmî mektep binaları, kütüphaneler ve müzeler ancak Maârif Vekâletinin hazırladığı projeler dairesinde yapılır.

Madde 25- Diğer kânûnların bu kânûna uymayan ahkâmı muallimler hakkında meri olamaz.

Madde 26- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

Madde 27- Bu kânûnun ahkâmını icrâya Dâhiliye, Maliye ve Maârif vekilleri memurdurlar.

22 Mart 1926

Maârif Teşkilâtına Dair 22 Mart 1926 Tarihli Kânûna

Müzeyyel Kânûn

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm: 17 / V / 1926 - Sayı : 374)

No: 832

Madde 1- Maârif teşkilâtına dair 22 Mart 1926 tarihli kânûnun mevkii meriyete vazında müddeti hizmetleri beş seneden on seneye kadar olan orta tedrisât sabit muallimlerinin maaşlarına, mebd-i maaş olan iki bin beş yüz kuruşun yüzde on beşi, on ve daha ziyâde sene hizmeti bulunan bu kısım muallimlerin maaşlarına yine mebd-i maaşın yüzde otuzu zammolunur.

Madde 2- Müddeti hizmetleri beş seneden on seneye kadar olan orta tedrisât mekteplerinin mevkut muallimlerinin maaşlarına mebd-i maaş olan bin yedi yüz kuruşun yüzde onu, on ve daha ziyade sene mesbukulhizme bulunanların maaşlarına ise yine mebd-i maaşın yüzde yirmisi zammolunur.

Madde 3- İşbu kânûn 1926 senesi eylülünün iptidasından itibaren meridir.

Madde 4- İşbu kânûnun ahkâmını icrâyâ Maliye ve Maârif vekilleri memurdur.

6 Mayıs 1926

Maârif Teşkilâtına Dair Kânûnun On Altıncı Maddesini

Muaddil Kânûn

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm : 12 VII / 1927 - Sayı: 631)

No: 1125

Madde 1- 22 Mart 1926 tarih ve 789 numaları maârif teşkilâtına dair kânûnun on altıncı maddesi aşağıdaki veçhile tadil edilmiştir:

Maârif mesleğinin herhangi şubesinde idârî vazife ifâ eden muallimlerle mebus ve asker olanların hizmet müddetleri muallimlik kıdemlerine zammolunur. Ancak muallimlikten çekilen ve sonradan muallimliğe gelmek isteyen kimselerin maârif mesleği haricinde geçirdikleri müddetler kıdemlerine zammedilmez. Bu gibiler evvelce maârifte geçirdikleri müddeti hizmetlerine göre müstahak oldukları maaşı alırlar.

Madde 2- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

Madde 3- Bu kânûnun ahkâmını icrâya Maârif Vekili memurdur.

22 Haziran 1927

**Maârif Teşkilâtına Dâir Olan 22 Mart 1926 Tarih ve 789 Sayılı
Kânûnun On Altıncı Maddesini Muaddil 22 Haziran 1927 Tarih ve 1125
Numaralı Kânuna Müzeyyel Kânûn**

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâmı: 21 kânûnuevvel 1927 - Sayı: 767)

No: 1183

Madde 1- Maârif teşkilâtına dair 22 Mart 1926 tarih ve 789 numaralı kânûnun on altıncı maddesini muaddil 22 Haziran 1927 tarih ve 1125 numaralı kânûna aşağıdaki fıkra tezyil olunmuştur:

Yüksek, orta ve ilk muallim mektepleri mezunlarından mezuniyetlerini müteakip kendileri tarafından sâdır olmuş bir sebebe müstenit olmaksızın bir vazifeye tayin edilmemiş bulunanların kıdemleri, mezuniyetleri tarihinden hesap olunur. Tayin olundukları vazifeyi kabulde taallül ve gitmekte bila mazeret teahhur edenler arada geçen müddetten istifade edemezler.

Madde 2- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

Madde 3- Bu kânûnun ahkâmını icrâya Dâhiliye, Maliye ve Maârif vekilleri memurdur.

15 Kânûnuevvel 1927

Maârif Teşkilâtı Hakkında 22 Mart 1926 Tarih ve 789 Numaralı

Kânûnun Sekizinci Maddesinin Tadiline Dâir Kânûn

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm: 5 haziran 1928 - Sayı: 905)

No: 1338

Madde 1- Maârif teşkilâtı hakkındaki 22 mart 1926 tarih ve 789 numaralı kânûnun sekizinci maddesi berveçhe zir tadil olunmuştur:

"Sekizinci madde- İlk, orta, ana ve yüksek muallim mektepleri mezunları leyli meccani olarak tahsil ettikleri müddetin bir buçuk misli ve vekâletin göstereceği yerlerde hizmete mecburdurlar. Bu mecburiyetleri ikmâl etmeden evvel isteği ile hizmeti terkedenlerden veya kefillerinden leyli meccani olarak tahsil ettikleri müddete ait mektep masraflarından maafaiz hisselerine düşen miktar yüzde elli fazlası ile ve tahsili emval kânûnuna tevfiikan tahsil olunur. Ancak bu sûretle tazmin ettirilecek masraf, faiz ve yüzde elli fazlanın yekunundan hizmet-i müddetine tekabül edecek miktar tenzil edilir.

Muallim mektepleri mezunlarından hizmet mecburiyetini ikmal etmemiş ve bu madde mucibince tazminatını tamamen tediye eylememiş olanlar devlet devair ve müessesâtında istihdâm edilemezler.

Bu gibileri hizmete almış olan hususî müessesât ve şirketler Maârif Vekâletince vaki olacak ihtar üzerine alakalarını bir ay zarfında katetmezlerse tazminatı üzerlerine almış olurlar.

Muallim mektepleri talebesinden tahsili isteği ile bırakanlar ve mücbir bir sebebe müstenit olmaksızın üst üste iki sene sülûsan müddet devam etmediği cihetle imtihanlara kabul edilmiyerek ipka ve bu yüzden mektepten ihraç edilmiş veyahut ahlakî ve inzibatî bir hareketten dolayı inzibat meclisi kararına müstenit olarak ihrac-ı kati cezasıyla mektepten çıkarılmış bulunanlar ile muallim mektepleri mezunlarından hizmeti mecburesini ikmal etmeden memuriyetten ihraç cezasına düşer olanlar bu madde ahkâmına tâbîdirler.

Şimdiye kadar muallim mektepleri mezunlarından bu maddede yazılı mecburî hizmeti ifâ etmemiş olanlar hakkında dahi kezâlik bu madde ahkâmı tatbik olunur.

Ecnebi memleketlerde Devlet hesabına tahsil etmiş olanlar hakkında memurin kânûnunun altmış dördüncü maddesi ahkâm-ı câridir.

Madde 2- Bu kânûn tarihinden mûteberdir.

Madde 3- Bu kânûnun ahkâmını icrâya Dâhiliye, Maliye ve Maârif vekilleri memurdur.

28 mayıs 1928

Maârif Teşkilâtına Ait Kânûnun 21. Maddesinin

Tadiline Dâir Kânûn

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâmı: 9 / 4 / 1929 - Sayı: 1163)

No: 1409

Madde 1- Maârif teşkilâtına ait olan 789 numara ve 22 mart 1926 tarihli kânûnun 21 inci maddesinin ilk fıkrası şu sûretle değiştirilmiştir:

İlk mektep muallim ve muallim muavinleri ile müdür ve başmuallimlerini, ilk tedrisât müfettişlerini, eminlik mahiyetindeki kalem heyetini, talimatnâmesine tevfikân, Maârif Vekâleti tayin eder.

Madde 2- Bu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 3- Bu kânûnun icrâsına Maârif vekili memurdur.

1 Nisan 1929

İKTİSÂDİ MÜESSESELERDE MECBURÎ TÜRKÇE KULLANILMASI HAKKINDA KÂNÛN

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm: 22 / IV / 1926 - Sayı: 353)

No: 805

Madde 1- Türk tâbîyetindeki her nevi şirket ve müesseseler, Türkiye dâhilindeki her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterlerini Türkçe tutmağa mecburdurlar.

Madde 2- Ecnebi şirket ve müesseseler için bu mecburiyet Türk müessesâtı ile ve Türkiye tebaasından olan efrât ile muhabere, muamele ve temaslarına ve devair ve memurini devletten birine ibrâz mecburiyetinde bulundukları evrak ve defterlerine hasredilmiştir.

Madde 3- İkinci maddede Mezkûr şirket ve müesseseler muamelatında Türkçeden başka bir lisânı dahi ilaveten kullanabilirlerse de asıl olan Türkçe olup mesul imzaların Türkçe metin zirine vazî mecburîdir. Bu memnûiyete rağmen imza diğer lisânla yazılmış kısım veya nüshanın altına mevzu olsa dahi Türkçesi mûteberdir.

Madde 4- Bu kânûnun mevki-i meriyete vazından sonra birinci ve ikinci maddeler ahkâmına muhalif olarak tanzim kılınmış olan evrak ve vesaik şirket ve müesseseler lehine nazarı itibare alınmaz.

Madde 5- Yukarıdaki maddeler ahkâmı 1 kânûnusani 1927 tarihinden itibaren tatbik edilir.

Mezkûr müddetin hululüne kadar 10 mart 1332 tarihli kânûnun 1, 2, 3, 4, 5 nci maddeleri ahkâmı caridir. Bu maddeler 1 kânûnusani 1927, diğer maddeler de işbu kânûnun neşri tarihinden itibaren mülgadır.

Madde 6- Bu kânûn hilafında hareket edenler hakkında ait oldukları vekâletler memurini mahsusasının tutacakları zabıt varakaları hilafı sabit oluncaya kadar mûteberdir.

Madde 7- Bu kânûn hilafında hareket edenler aleyhine ait olduğu vekâletlerin veya alakadarların müracaatları üzerine hukuk-u amme davası ikame olunur.

Bu kânûn ahkâmına muhalif hareket edenlerden birinci defasında 100 liradan 500 liraya kadar ağır cezayı nakti alınır. Mükerrirlerden iki kat alınmakla beraber ticarethaneleri bir haftadan bir seneye kadar set ve icrâyî ticaret etmeleri mesnolunur.

Madde 8- Bu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 9- Bu kânûnun icrâsına Ticaret, Adliye ve Nafia vekilleri memurdur.

10 nisan 1926

ORTA TEDRİSÂT MUALLİMLERİ KÂNÛNU

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm: 7/ IV / 1924 - Sayı: 68)

No. 439

Madde 1- Muallimlik devletin umumî hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir.

Madde 2- Muallimler menşelerine ve bulundukları mektebin derecesine göre üç kısma ayrılır:

1. Yüksek tedrisât muallimleri,
2. Orta tedrisât muallimleri,
3. İlk tedrisât muallimleri.

Bu sınıfların fevkinde olan darülfünun müderrisleriyle yüksek ve ilk tedrisât muallimlerinin evsaf ve şeraiti diğer kânûnlara tâbîdir.

Madde 3- Orta tedrisât mektepleri ile darülmuaallimin ve darülmuaallimat muallimleri, darülfünun, yüksek ve orta darülmuaallimin ve darülmuaallimat yüksek ihtisas mektepleri mezunlarından intihap olunur.

Madde 4- Yüksek ve orta darülmuaallimin ve darülmuaallimat mezunları vekâletçe tensip edilecek mekteplerde bir sene muallim muavini ünvanı ile (staj) yapacaklardır. Bu müddetin hitâmında muallim ünvanını alırlar.

Madde 5- Muallim olabilmek için yirmi yaşını ikmal etmiş ve kırk beş yaşını geçirmemiş olmak lazımdır.

Madde 6- Darülfünun ve yüksek ihtisas mektepleri mezunlarının orta tedrisât mekteplerinde kendi ihtisaslarına ait bir ders zümresinin talimini deruhde edebilmeleri için evveleminde dördüncü maddede beyân olunduğu veçhile bir mekteple lâkal bir sene staj görmeleri lazımdır. Bunların muallim ünvanını alabilmeleri staj gördükleri mektep meclisi

muallimini tarafından muallimliğe kaabiliyet ve ehliyetlerinin tasdik edilmesine ve Türkçe, fenni terbiye ve felsefeden verecekleri imtihanlarda muvaffak olmalarına mütevakkıftır.

Madde 7- Darülfünun şubâtından veyahut diğer yüksek ihtisas mekteplerinden mezun olmayıp da orta tedrisât muallimliği mesleğine dâhil olmak isteyenlerin behemehal orta tedrisât şahadetnâmesini hâiz olması şarttır. Bunlar evvela mütehassısı oldukları ilim şubesinden bir imtihan geçirerek muallim muavini sıfatını iktisap ettikten sonra altıncı maddede muharrer namzetlerin hukukuna hâiz olacaklardır.

Madde 8- Resim, elişleri, musikî gibi sanat dersleri muallimleriyle terbiye-i bedeniye muallimleri malûmat-ı meslekiye veren ali müessesât-ı mahsusa mezunlarından ve ehliyetnâmelilerden intihap olunur.

Madde 9- Yukarıdaki maddelerde mevzuubahis olan imtihanların şerait ve sûreti icrâsiyle ehliyetnâme istihsâline ait şeraîf ayrıca bir talimatnâme ile tayin edilecektir.

Madde 10- Muallimler vazife itibariyle sabit ve mevcut olarak iki kısma ayrılmıştır. Mürettep sınıf derslerini deruhde eden muallimler sabit kısımdandır. Bir mektepte haftada yedi saatten fazla ders okutmak vazifesiyle mükellef olmayanlar mevkut muallimler sınıfını teşkil ederler.

Madde 11- Sabit muallimler Maârif Vekâletinin müsaadesiyle deruhde edebilecekleri resmî ve hususî bir hizmet-i ilmîye ve tâlimiyeden başka hiç bir vazife ile iştigal edemezler. Mevkut muallimler bu kayıttan müstesnadır. Sabit muallimler mekteplerin talimatnâmelerinde tasrih edilen idârî ve ilmî vazifeleri de ifâ etmekle mükelleftirler.

Madde 12- Sabit muallimler staj müddetinde binbeş yüz kuruş maaş alırlar. Muallimlik unvanını ihraz ettikleri tarihten itibaren maaşları bin yedi yüz kuruşa iblağ edilir.

Madde 13- Sabit muallimlerin aylıkları aşağıda gösterildiği üzere derece derece beş bin kuruşa kadar yükselir:

Kuruş

2000	Dördüncü	sene iptidasında
2300	Yedinci	" "
2600	Onuncu	" "
2900	Onüçüncü	" "
3200	On altıncı	" "
3500	On sekizinci	" "
3800	Yirminci	" "
4100	Yirmi ikinci	" "
4400	Yirmi dördüncü	" "
4700	Yirmi altıncı	" "
5000	Yirmi sekizinci	" "

Madde 14- Mevcut muallimlerin aylıkları bin kuruştan başlayarak mülâzemet (staj) müddetinin sonunda bin ikiyüz kuruşa çıkarılır ve sonra aşağıda gösterildiği üzere derece, derece ikibin üçyüz kuruşa kadar yükselir.

Kuruş

1300	Dördüncü	sene iptidasında
1400	Yedinci	" "
1500	Onuncu	" "
1600	Onüçüncü	" "
1700	On altıncı	" "
1900	Yirminci	" "
2000	Yirmi birinci	" "
2100	Yirmi ikinci	" "
2200	Yirmi altıncı	" "
2300	Yirmi sekizinci	" "

On üçüncü madde ile maddede zikrolunan dâimi, mevkut muallimler (Artvin, Ardahan, Erzurum, Ergani, Bayezit, Bitlis, Hakkari, Siirt, Süleymaniye, Kars, Kerkük, Genç, Muş, Musul, Van, Dersim ve Erzincan) vilâyetlerindeki orta tedrisât mekteplerine gönderildikleri ve o vilâyetlerin sakinlerinden olmadıkları takdirde maaş ve fevkâlade tahsisatları mecmuunun yarısı kadar zam alırlar.

Madde 15- Muallimlerin maaşlarının terfi-i kıdemleriyle, vazifelerinin inkitâa uğramaması ile kâimdir. Sıhî sebeplerden başka herhangi bir sebep ve mazerete müstenit olursa olsun kendi ihtiyariyle üç aydan ziyâde açıkta kalan veya mezuniyet alan muallimin bu sûretle geçirdiği müddet kıdemlerinden tenzîl edilir.

Madde 16- Orta tedrisât muallimlerine verilecek cezalar şunlardır:

1) İhtar, 2) Gündeliğini kesmek, 3) Ceza olarak yerinden kaldırmak, 4) Sınıfını indirmek, 5) İstifa etmiş sayılmak, 6) Azil, 7) Meslekten çıkarılmak.

İhtar cezası aşağıdaki sebeplerden ileri gelir:

- A) Kabule değer bir özrü olmadığı halde derse ve muallimler içtimâna gelmemek,
- B) Mektep talimatıyla verilen herhangi bir vazifeyi yapmamak ve talimat hükümlerine riayet etmemek,
- C) Mektepte dirliksizlik çıkarmak.

(A) ve (B) fıkralarından dolayı yapılacak ihtarlar mektep müdürleri tarafından icrâ edilir.

(C) fıkrasındaki ihtar cezasının tatbiki mektep müdriyetlerinin bildirmesiyle maârif müdürlüğü tarafından icrâ edilir.

Gündeliğini kesmek: Bir ders senesi içinde vazifesine devamsızlığından dolayı ihtar cezasına uğradığı halde yine devamsızlık edenlerin mektep müdürleri tarafından saat hesabiyle gündeliği kesilir.

Ceza olarak yerinden kaldırmak 1. Dirliksizlikten dolayı bir senede iki kere ihtar cezasına uğradığı halde uslanmıyanlar 2. Mektebin düzenini bozanlar 3. Arkadaşlarına

karşı haysiyet kırıcak muamelelerde bulunanlar 4. Dersinde inzibatı koruyamayanlar ceza olarak yerinden kaldırılır.

Sınıf İndirmek: Ders vermekte acizliği ve iktidarsızlığı ve orta tedrisât mekteplerinde hiç bir ders veremeyeceği teftiş ile anlaşılan muallimin sınıfı indirilir. Bu gibiler ilk tedrisât mekteplerinde yapabilecekleri vazifelere naklolunurlar;

İstifa etmiş sayılmak: Bir senede üç defa gündeliği kesildiği halde yine vazifesini yapmayan muallim, Maârif Vekâletince istifa etmiş sayılır.

Azil: Ceza olarak üç kere yerinden kaldırılmış olduğu halde uslanmadığı anlaşılan, (2) devamsızlığından dolayı iki kere istifa etmiş sayıldığı halde yine bu vazifesini yapmakta tenbellik gösteren (3) Vekâlet tarafından kânûna uygun olarak verilen emirlere karşı gelen muallimler azlolunur.

Meslekten çıkarılmak: (1) Cinayetle veya meslekin haysiyetine dokunan cünha ile mahkum olan, (2) Mektep idârelerinin haklı olarak şikâyetini icabettirmiş ahlakî cürümleri sabit olan, (3) Beş sene içinde üç kere azil mucip harekette bulunan, (4) Tahsilin hiç bir derecesinde ders veremeyeceği tahakkuk eden muallim meslekten çıkarılır.

Ceza olarak yerinden kaldırılmak, sınıf indirilmek, istifa etmiş sayılmak, azil ve meslekten çıkarılmak cezaları yoluyla tahkikat yapıldıktan ve muallimin yazı ve sözle müdafaası okunup dinlendikten sonra salâhiyet sahibi heyetin kararı üzerine Maârif Vekili tarafından verilir. Bu kânûnda açıkça gösterilmîş olan hususlardan başka hiç bir bahane ile bir muallim ceza göremez. Verilen her türlü cezalar Maârif Vekâletince sicile geçirilir.

Madde 17- Sun ve taksiri olmaksızın açıkta kalan muallimler nihayet üç ay zarfında tavzif olunur. Bir müddet zarfında maaşları maa tahsisat tam olarak verilir.

Madde 18- Orta tedrisât muallimlerinden mesleğinde temeyyüz edenlerle ilmî, ve edebî kıymetli eserler telif veya tercüme eyleyenler veya mektep programlarına muvafık kitâp vücuda getirenler temeyyüzlerinin derecesine ve eserlerinin ehemmiyet ve taaddüdüne göre takdirnâme, maârif madalyası ve nakdî mükâfat ile taltif olunurlar.

Madde 19- Muallimler merâsim ve teşrifatta devâir müdürlerinin hukukuna hâizdirler ve maârif müdürüyle beraber teşrifata dâhil olurlar. Kıdemleri fazla olan muallimler diğerlerine tekaddüm eder.

Madde 20- Bilfiil hizmet-i tâlimiyede bulunan muallimler ile mütekâitlerinin çocuklarından ve yetimlerinden vekâlete merbut ücretli mekteplerde nehari ücreti alınmaz. On seneden ziyâde hizmet eden muallimlerin çocukları ve yetimleri mekteplerin talimatnâmeleri ahkâm-ı dâhilinde leyfî ve meccanî kabul edilir.

Madde 21-- Eyyâmı tatiliyede tettebbüatı ilmîyede bulunmak üzere ecnebi memleketlere gitmek isteyen muallimlere beş senede bir kere Maârif Vekâletince mezuniyet ve tahsisat verilir.

Madde 22- Maluliyetlerine binaen tekaüde sevkedilen muallimlerin tekaüt hakları üç sene sonra alacakları maaşa göre hesap olunur.

Madde 23- İfâyi vazife halinde vefat eden muallimlerin ailelerine maaş tahsisinde kıdemlerine üç sene zammedilir.

Madde 24- Maârif mesleğinden başka bir vazife kabul eden sabit bir muallim mesleğinin terfi ve terakkîye ait olan hukukunu kaybeder.

Madde 25- Hali hazırda müstahdem bulunan orta tedrisât muallimlerinden bu kânûnun neşri tarihinde kıdemlerine nazaran fazla maaş alanlar, maaş-ı hazıralarını muhafaza ederler. Kıdem müddetlerini ikmal edinceye kadar zamm-ı maaşa nail olamazlar.

Madde 26- Bu kânûnun neşri tarihinde kıdemlerine nazaran dün maaş alanlardan kıdem müddetini altı sene tecâvüz edenler defaten bir derece, on sene tecâvüz edenler defaten iki derece terfi edilir. Kıdem müddetini beş sene tecâvüz etmiş olanlar bir sene sonra, dört sene tecavüz etmiş olanlar iki sene sonra zamm-ı maaşa nâil olurlar.

Madde 27- Kıdemlerin mukâbili olan maaşlara nazaran mütefâvit maaş alan muallimlerin maaşları, terfileri zamanında kânûnun gösterdiği miktara iblâğ olunur.

Madde 28- Bu kıdem zamları her senenin martı bidâyetinde yapılır.

Madde 29- Bu kânûnun ahkâmı orta tedrisât mektepleriyle darülmuallimin ve darülmuallimat muallimlerine şâmildir.

Madde 30- Bu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 31- Bu kânûnunun icrâyı ahkâmına Maârif ve Maliye vekâletleri memurdur.

7 Şaban 1342 ve 13 mart 1340

Orta Tedrisât Kânûnunun Yirmi Sekizinci Maddesinin Tâdiline Dâir Kânûn

(Resmî Ceride ile neşir ve ilâm: 29/IV/1926 - Sayı: 359)

No. 817

Madde 1- 13 mart 1340 tarihli Orta tedrisât muallimleri kânûnunun yirmi sekizinci maddesi ber veçhe âti tadil edilmîştir:

Bu kıdem zamları her sene-i dersiyenin bidâyeti olan eylül iptidasından itibaren yapılır.

Madde 2- Bu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 3- Bu kânûnun ahkâmını icrâya Maârif ve Maliye vekilleri memurdur.

20 nisan 1926

İLK MEKTEP MUALLİM VE MUAVİNLERİ HAKKINDA KÂNÛN

(Resmî Cerîde ile neşir ve ilâm: 2 / VI / 1926 - Sayı: 388)

No: 842

Madde 1- - Bu kânûnun neşri tarihinde muallim muavini sıfatını ibraz edenler arasında en az beş senelik idâdiye muadil talî veya alî derecede bir mektep tahsili görenler muallim addolunurlar.

Madde 2- Birinci maddenin şümûlü hâricinde kalan muallim muavinlerinden olup yine bu kânûnun neşri tarihinden beş sene muvaffakiyetle hizmeti geçmiş olanlar dahi muallim addedilirler.

Madde 3- Birinci ve ikinci maddeler mucibince muallim addedilenlerin müktesep hakları muhafaza edilir ve maaş zamları ve mesken bedelleri muallimler hakkındaki hükümlere göre verilirse de muallimlik kıdemleri bu kânûnun neşri tarihinden başlar. Daha evvelki hizmet ve kıdemleri muallim muavini hizmet ve kıdemi addolunur.

Madde 4- Darülmuallimatların ana sınıfı mezunları ilk mektep muallimleri hukukuna hâizdirler.

Madde 5- İki senelik idâdilerden veya orta mekteplerden mezun olanlar, muallim mekteplerinde okuyup ta kendilerinin mezun oldukları mekteplerde görmedikleri derslerden, imtihan vermek şartı ile ilk mektep muallimi olurlar.

Madde 6- Eski yedi senelik idâdilerden veyahut liselerden mezun olanlar veya âli mekteplerde tahsil edenler meslek derslerinden imtihan edildikten sonra muallim olurlar. Âli tahsillerinde meslek dersleri görenler bu imtihana tâbî tutulmazlar.

Madde 7- Orta mektep mezunları ile tahsili daha yüksek derecede olanlar muallim muavini tâyin olunabilirler. Orta mektep mezunu olmayanlar bu derecedeki tahsillerini ispat ettikleri halde muallim muavini olabilirler.

Madde 8- Bu kânûn muktezâsınca edilecek imtihanların neden, nerelerde ve nasıl yapılacağı talimatnâme ile tâyin edilir.

Madde 9- Orta tedrisât muallimlerinin kıdem zamlarını mutazammın olan 6-V-1926 tarih ve 832 numaralı kânûn hükümleri, ilk mektep muallimlerine ait maaş mebdeleri mûteber olmak üzere, ilk mektep muallimleri hakkında da tatbik olunur.

Madde 10- Bu kânûna mugayîr olan kânûnların hükümleri mülğadır.

Madde 11- İşbu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 12- Bu kânûnun hükümlerini icrâya Maârif, Dâhiliye ve Maliye vekilleri memurdur.

20 Mayıs 1926

**İlk Mektep Muallim ve Muallim Muavinlerine Âid
20 Mayıs 1926 Tarihli Kânûnuna İkinci Maddesine Bir Fıkra İlâvesi
Hakkında Kânûn**

(Resmî Cerîde ile neşri ve ilamı: 11/VII/1927 - Sayı: 630)

No: 1124

Madde 1- İlk mektep muallim ve muallim muavinlerine dair 482 numara ve 20 Mayıs 1926 tarihli kânûnun ikinci maddesine aşağıdaki fıkra ilave edilmiştir:

Her ne sûrette olursa olsun hizmeti beş seneye baliğ olamayan muallim muavinlerinden meslek dersleri imtihanında muvaffak olanlar dahi muallim addolunurlar.

Madde 2- Bu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 3- Bu kânûnun ahkâmını icrâya Maârif vekili memurdur.

22 Haziran 1927

TÜRK HARFLERİNİN KABUL VE TATBİKİ HAKKINDA KÂNÛN

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm: 3/11/1928 -Sayı: 1030)

No: 1353

Madde 1- Şimdiye kadar Türkçe yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) ünvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Madde 2- Bu kânûnun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cem'iyet ve hususî müesseselerde Türk harfleri ile yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburîdir.

Madde 3- Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelatına tatbiki tarihi 1929 kânunusânisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki evrak-ı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilâmların ve matbu muamelat cetvel ve defterinin 1929 haziranı iptidasına kadar eski usulde yazılması câizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askerî hüviyyet ve terhis cüzdanları 1929 haziranı iptidasından itibaren Türk harfleri ile yazılacaktır.

Madde 4- Halk tarafından vakı müracaatlardan eski Arap harfleri ile yazılı olanların kabulü 1929 haziranının birinci gününe kadar câizdir. 1928 senesi kânûnu evvelenin iptidasından itibaren Türkçe hususî veya resmî levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile kezaîk Türkçe hususî, resmi bilcümle mevkut, gayr-i mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleri ile basılması ve yazılması mecburîdir.

Madde 5- 1929 kânunusânisi iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitâpların Türk harfleri ile basılması mecburîdir.

Madde 6- Resmî ve hususî bütün zabıtlarda 1930 haziranı iptidasına kadar eski Arap harflerinin istenografi makamında istimali câizdir. Devletin bütün daire ve

müesseselerinde kullanılan kitâp, kânûn, talimatnâme, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuatların 1930 haziranı iptidasına kadar kullanılması câizdir.

Madde 7- Para ve hisse senetleri ve bonolar ve tahvilat ve pul vesair kıymetli evrak ile hukukî mahiyeti hâiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe mûteberdirler.

Madde 8- Bilimum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyyetler ve müesseselerin Türkçe muamelatına Türk harflerinin tatbiki 1929 kânûnusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki halk tarafından Mezkûr müesseselere 1929 haziranı iptidasına kadar eski Arap harfleri ile müracaat vaki olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleri ile basılmış defter, cetvel, katalog nizamnâme gibi matbuatların 1930 haziranı iptidasına kadar kullanılması câizdir.

Madde 9- Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisâtında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitâplarla tedrisât icrâsı memnûdur.

Madde 10- Bu kânûn neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 11- Bu kânûnun ahkâmının icrâya İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

3 Teşrinisani 1928

*Merbut Cedvel**Matbua Harfleri**Büyük Harfler*

A
B
C
Ç
D
E
F
G
Ğ
H
I
İ
J
K
L
M
N
O
Ö
P
R
S
Ş
T
U
Ü
V
Y
Z

Küçük Harfler

a
b
c
ç
d
e
f
g
ğ
h
ı
i
j
k
l
m
n
o
ö
p
r
s
ş
t
u
ü
v
y
z

İLK VE ORTA TEDRİSÂT MUALLİMLERİNİN TERFİ VE TECZİYELERİ HAKKINDA KÂNÛN

(Resmî Gazete ile neşir ve ilanı: 29/VI/1930 - Sayı: 1532)

No: 1702

KISIM : 1

Orta Tedrisât Muallimleri

Madde 1- Orta tedrisât muallimleri kânûnunun 3 ve 7. maddeleri hükümlerine tevfikân orta tedrisât mektepleri muallimliğine intisap edenlerin dâhil olacakları maaş dereceleri ile bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir:

<i>Derece</i>	<i>Kıdem müddeti (sene)</i>
12	1 staj
12	2
11	3
10	3
9	3
8	3
7	3
6	3
5	4
4	25 sene sonunda

Madde 2- En az orta mektep derecesinde bir mektepten mezun olupta resim, eliş, jimnastik, musikî, tabahat, biçki, dikiş gibi dersler için atelye muallimliği şhadetnâme veya ehliyetnâmesini hâiz olanların orta tedrisât mekteplerinde muallimliğe intisap ettikleri

takdirde dâhil olacakları maaş dereceleri ile bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmıştır:

<i>Derece</i>	<i>Kıdem müddeti (sene)</i>
15	1
15	2
14	3
13	3
12	3
11	3
10	3
9	3
8	4
7	25 sene sonunda

Madde 3- Orta tedrisât mektepleri muallimlerden lise sınıflarında ders alanlar haftada azamî 15, diğer orta derecedeki sınıf ve mekteplerde ders alanlar haftada azamî 18 saat ders okutmakla mükelleftirler. Lise sınıflarında dersi olan muallimlerin ders saatleri 15'ten eksik olduğu takdirde orta derecedeki sınıf ve mekteplerde verilecek derslerle bu saat miktarı 15'e iblağ edilebilir. Bunun haricinde ders alan orta tedrisât muallimleri ile -kânûni şartları hâiz olmak üzere- orta tedrisât mekteplerinde ders deruhte eden muallim memur ve mütekaillere haftada her saat ders için ayda maktuan sekiz lira ücret bile verileceği gibi Maârif Vekâleti lüzum gördükçe ecnebi lisân muallimi için kadrosunda ayırdığı maaş mukâbilinde bu şekilde ecnebi lisân muallimi dahi kullanabilir. Bu ücretler müktesep hak teşkil etmezler.

Uhdelerinde müdürlük, muavinlik bulunan muallimler haftada azamî 12 saat kadar ders okutmakla mükellef tutulurlar.

Madde 4- İlk vazifeye stajyer olarak başlanır. Staj senesi sonunda ehliyet ve tedris kabiliyeti, talim sicili ve teftiş raporu ile sabit olan stajyerler muallim unvanını alırlar. Meslekte kıdem, muallim unvanı alındığı tarihten hesap edilir. Muallim unvanı alınmadıkça terfi edilemez ve iki sene zarfında muallim unvanını alamayan stajyerlerin vazifesine nihayet verilir.

Madde 5- Türkiyede yüksek tahsilini bitirdikten sonra ecnebî memleketlerde tahsillerini ikmal edenler ibraz ettikleri tahsil vesikaları Maârif Vekâletince tasdik olduğu takdirde, ilk defa mesleğe giriyorlarsa, teadül kânûnun yedinci maddesi mucibince 10'uncu dereceye girerler. Muallimlikten herhangi bir kıdem derecesine geçtikten sonra ecnebî memleketlerde ikmal-i tahsil etmişler ise, devam ettikleri müesseselerin normal tahsil müddetleri kıdemlerine hesap edilir.

Madde 6- Orta tedrisât muallimlerinin terfi muameleleri her sene ağustos nihayetine kadar ikmal edilir ve her muallimin girdiği derecenin kıdemi eylülün birinci gününden itibaren başlar. Her sene terfi eden muallimlerin sene, ay ve gün hesabı ile kıdem cetvelleri Resmi Gazete ile ilân olunur.

Madde 7- Orta tedrisât mektepleri müdür ve muavinlerine muallimlik maaşlarından başka teadül kânûnunun 5 inci maddesi mucibince idârî vazifelerine mukâbil aşağıda azamî hadleri gösterilmîş olan ücretler verilir:

	Leylî	Neharî
	<u>ayda ücret lira</u>	<u>ayda ücret lira</u>
Orta mektep müdürleri	80	50
Orta mektep muavinleri	50	35
Muallim mektepleri müdürleri	90	60
Muallim mektepleri muavinleri	60	40
Lise müdürleri	100	70
Lise muavinleri	60	50

KISIM: 2

İlk Tedrisât Muallimleri

Madde 8- İlk tedrisât muallimleri iki kısımdır:

I- Muallim mektepleri mezunları veya orta tahsili ikmâl ederek umumî ve meslekî derslerden imtihan geçirmek sûreti ile muallimlik şهادetnâmesi almış olanlar veyahut yüksek mektep mezunlarından ilk mekteplerde muallimlik ve baş muallimlik edenler.

Bunlara "muallim" unvanı verilir.

842 numaralı kânûn mucibince "muallim" unvanını almış olanlar da yukarıdaki kısma dâhildirler.

II- Orta mektep tahsilini ikmal ederek ilk mekteplerde muallim vazifesini görenler.

Bunlara "muallim muavini" adı verilir.

Madde 9- İlk tedrisât muallimlerinin maaşların teadülü hakkındaki kânûn mucibince dâhil olacakları dereceler ile bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir:

<i>Derece</i>	<i>Kıdem müddeti (sene)</i>
16	3
15	3
14	3
13	3
12	3
11	3
10	3
9	3
8	3
7	27 sene sonunda

Madde 10- İlk tedrisât muallim muavinlerinin maaşların teadülü hakkındaki kânûn mucibince girecekleri dereceler ve bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir.

<i>Derece</i>	<i>Kıdem müddeti (sene)</i>
19	4
18	4
17	8 sene sonunda

Madde 11- İlk tedrisât muallim ve muavinlerinin terfilerine ait muâmeleler her sene ağustos sonuna kadar ikmal edilmek ve terfiler gelecek eylülde başlaması lazımdır. Bunun için maârif müdürleri her sene kendi vilayetleri dâhilinde terfi etmeleri icap eden muallim ve muallim muavinlerinin terfi cetvellerini 16. maddedeki esaslar dâhilinde hazırlayarak mart iptidasına kadar mıntaka maârif emniğine gönderirler. Cetveller bu makamca da tetkik edilerek mart nihayetine kadar Maârif Vekâletine takdim olunur. Terfi muamelesi Vekâletçe ağustos sonuna kadar ikmâl edilerek mahallerine tebliğ edilir.

Maârif müdürleri ile mıntaka maârif eminlerinin terfi cetvellerini daima mütaleaları ile birlikte göndermeleri lazımdır. Her sene terfi eden muallimlerin sene ve ay ve gün hesabı ile kıdem cetvelleri mahallî gazetelerle ilan edilir.

Madde 12- Muallim muavinleri imtihan geçirerek "muallim" unvanını almadıkça 17. dereceden yukarı terfi edemezler. Maârif Vekâleti lüzum gördüğü zaman altı ay evvelden haber vermek sûreti ile bunları mecburî imtihana sevk ederek muvaffak olamıyanları vazifeden çıkarabileceği gibi her vakit yerlerine muallim tayin etmek sûreti ile onları münasip gördüğü diğer mahallerde istihdam edebilir.

Madde 13- İlk tedrisât müfettişleri, ilk tedrisât muallimleri gibi derece ve maaş alırlar. Orta tedrisât muallimliğinden gelen veya orta tedrisât muallimliği şeraitini ve hukukunu hâiz olan ilk tedrisât müfettişleri orta tedrisât muallimleri gibi derece ve maaş

alırlar. Gerek birinci ve gerek ikinci kısımlardan olan müfettişler teadül kânûnu mucibince ayrıca müfettişlik tahsisatı da alırlar.

Madde 14- Uhdelerinde baş muallimlik gibi idârî vazife bulunan ilk mektep muallimleri teadül kânûnunun 5 ve 789 numaralı Maârif Teşkilâtı Kânûnunun 13 üncü maddesi mucibince ayrıca bir tahsisat alırlar.

KISIM: 3

İlk ve Orta Tedrisât Muallimleri Hakkında

Müşterek Hükümler

Madde 15- Bir muallimin bir kıdem derecesinin tam sayılması o muallimin o devre içinde intikasız olarak maârif hizmetlerinde bulunmasına bağlıdır. Bir muallimin kendi isteği ile maârif hizmetleri haricinde geçirdiği müddet kademine zammolunamaz. Bu sûretle maârif hizmetinden çıkmış olanlar tekrar muallimliğe döndükleri zaman evvelce ayrıldıkları dereceye alınabilirler. Ancak maârif mesleğinin herhangi bir şubesinde vazife yapan muallimlerle mebus ve asker olan muallimlerin hizmet müddetleri kıdemlerinde hesap olunur. Kezalik Maârif Vekâletinin müsaadesi ile memleket haricinde tedrisât işi ile meşgul olan veya hususî mekteplerde muallimlik eden meslek mensuplarının da bu hizmet müddetleri kıdemlerinde hesap olunur.

Madde 16- İlk ve orta tedrisât muallimlerinin terfilerinde esas kıdemle beraber vazifelerindeki muvaffakiyetleridir. Bir derecenin kıdem müddetini ikmal etmiş bulunan bir muallimin daha yüksek bir dereceye terfi edebilmesi şu vesikalarla muvaffakiyetini isbat etmesine mütevakkıftır:

A- İlk tedrisât muallimleri, müfettiş raporları ve maârif müdürlerinin müsbet mütealaları ile;

B- Orta tedrisât muallimleri, müfettiş raporları ve talim sicilleri ile.

Madde 17- Kânûnun neşri tarihinde muallimlerin esas vazifeleri itibarı ile bulundukları derecedeki müktesep hakları mahfuzdur. Ancak bulundukları dereceler kıdemlerine nisbetle yüksek olanlar o derecenin kıdemini dolduruncaya kadar terfi edemezler.

Muallimlerin taltifi

Madde 18- İlk ve orta tedrisât muallimlerinden emsâli arasında hususî kıymete hâiz orijinal bir eser meydana getiren muallimler 36 ve 40. maddelerde yazılı meclis ve komisyon mazbatasına üzerine bir sene kıdem zammı alırlar. Ancak bu eserlerin orijinal ve kıymeti mahsusayı hâiz olduğu evvelce Darülfünunca veya bir heyet-i ilmîyece tasdik edilmiş olmak şarttır. Vazifelerini mutadın fevkında yüksek bir muvaffakiyetle ifâ ettikleri teftiş raporları, talim sicilleri ve maârif ve mektep müdürleri ile mıntaka maârif emînlerinin bu husustaki mütaleaları ile sabit olanlar, keza 36 ve 40 ıncı maddelerde zikredilen meclis ve komisyon mazbatasına üzerine takdirnâme verilmek veya bir seneye kadar kıdemlerine zammolunmak sûreti ile taltif edilir.

KISIM: 4

Muallimler Hakkında Tatbik Edilecek Cezalar

Cezalar ve Suçlar

Madde 19- Müdür, baş muallim ve muallimlere ve ilk tedrisât müfettişlerine işledikleri suçların mahiyetine ve derecesine göre aşağıdaki cezalar verilir:

- 1- İhtar,
- 2- Tevbih,
- 3- Ders ücretinin kesilmesi,
- 4- Maaş kesilmesi,
- 5- Kıdem indirilmesi,

- 6- Derece indirilmesi,
- 7- İstifa etmiş sayılmak,
- 8- Meslekten çıkarılmak,
- 9- Devlet memurluğundan çıkarılmak.

Madde 20- - İhtar ve tevhib cezaları şu hareketlere karşı verilir:

1- Talimatnâme ve emirler mucibince yapılması lazım olan vazifelerin ifâsında kusur etmek, (bu halin neticesinde bir şahıs veya müessese zarar görürse zararın mahiyet ve derecesine göre daha ağır ceza verilebilir)

2- Mekteb dâhil ve haricinde muallimlik makamına uymayacak hareketlerde bulunmak,

3- Arkadaşlarına ve talebesine karşı kaba muamelede bulunmak ve kaba lisân kullanmak,

4- Amirlerine karşı hürmetsiz tavır göstermek,

5- Talebenin vazifelerini tashih etmemek,

6- Yoklama ve imtihan evrakını idâreye vaktinde teslim etmemek,

7- Vazifeye geç gelmek veya vazifeden erken çıkmak.

Yukarıdaki hallerin ilk defasında ihtar, tekrarında tevbih cezası verilir.

Madde 21-- Ders ücretlerinin kesilmesi cezası şu hallere verilir:

1- Kabule şayan mazeret olmadan derse girmemek veyahut girdiği halde dersten başka bir şeyle meşgul olmak,

2- İnzibat ve muallimler meclisi ve mübayaat komisyonu içtimalarına mazeretsiz olarak devam etmemek, (bu son halin ilkinde ihtar, ikinci defasında ücret kesilme cezası verilir)

3- Bir ay zarfında iki defadan ziyade derse geç gelmek.

Derse gelmeyen veya dersanede dersten başka bir işle meşgul olan muallimin maaşından kesilecek miktarı tayin için, dört hafta bir ay itibar olunarak muallimin maaş

yekûnu bir ay zarfında girmeye mecbur olduğu ders adedine taksim olunur ve boş geçen her ders saati için muallimin maaşından bu miktarı ilk alacağı aylığından kesilir.

Uhdesinde fazla ders olan muallimin fazla aldığı ücret asıl maaşınaa zammedilerek ders ücreti bu yekûna göre hesap olunur.

Mazeret sebebi ile derse girmeyen muallimin mazeretini en çok üç gün zarfında ihbar ve bir hafta içinde de isbat etmesi lazımdır.

Yoksa ceza tatbik olunur.

Madde 22- Maaş kesilmesi cezası şu hallerde verilir:

- 1- Arkadaşlarına ve iş için gelenlere fena muamele etmek,
- 2- Mektebin binasının ve eşyasının muhafazasına ihtimam etmemek,
- 3- Talimatnâme ile uhdesine verilen işleri kasten yapmamak,
- 4- Talebeyi dövmek,
- 5- Aynı suçtan dolayı iki defa tevbih aldığı halde o fiili tekrar etmek,
- 6- Arkadaşları ve mahiyetini başkası yanında tahkir etmek,
- 7- Gizlenmesi ve belli edilmemesi kabil olmayacak derecede sarhoş olarak gezmek.

Maaş fiilin derecesine göre bir günlükten 15 günlüğe kadar kesilir. Daha ziyade kesilmez.

Madde 23-- Kıdem indirilmesi cezası şu hallerde verilir.

- 1- İmtihanalarda not taktirinde bitâraflıktan ayrılmak,
- 2- Amirine karşı hakarete bulunmak.

Madde 24- Derece indirilmesi cezası şu hallerde tatbik olunur:

- 1- Sarhoş olarak mektebe gelmek,
- 2- Kumar oynamayı itiyat etmek veya umumî yerlerde kumar mahiyetinde oyunlarla vakit geçirmek,
- 3- Bir tarafı korumak veya mağdur etmek kastiyle memur olduğu tahkikatı esaslı bir sûrette yapmamak.

Madde 25- Bir orta tedrisât muallimin, orta derecede mekteplerde ders vermekte naziz olduğu iki talim sicili ile sabit olduğu takdirde, muallim ilk mektep muallimliğine nakledilir.

Madde 26- İstifa etmiş sayılmak:

- 1- Yeni tayin edildiği vazifeye, mazeretsiz olarak, 15 gün zarfında başlamayan,
- 2- Ders senesi başında vazifesine mazereti olmadan vaktinde gelmeyen,
- 3- Ders senesi içinde mazereti olmadan bir hafta fasılasız mektebe gelmeyen,
- 4- Bir sene zarfında dört defa ders ücreti kesilme cezasına uğrayan müdür, başmuallim ve muallim veya ilk tedrisât müfettişi istifa etmiş sayılır.

Madde 27- Meslekten çıkarılmak aşağıdaki hallerde tatbik olunur:

- 1- Gerek talebeye karşı ve gerek hariçte muavinlik sıfatı ile telif edilemeyen iffetsizliği sabit olan,
- 2- Talebeyi vekâletin ve mektebin amirleri ve muallim ve memurları aleyhine itiatizizliğe teşvik eden,
- 3- Müdür, başmuallim ve muallimlerle ilk tedrisât müfettişlerinden talebesine kopya verenler.

Madde 28- Devlet memurluğundan ihraç cezası, memurin kânûnu ahkâmına tâbîdir.

Madde 29- İlk mektebe muallimlik etmekte aczi üç teftiş rapor ile sabit olan ilk mektep muallimi tekaüde sevk edilir. Kezâlik bir mektep ve sınıfta inzibati muhafaza edemediği için iki defa başka mektebe tahvil edilen orta tedrisât muallimi en son nakledildiği mektepde de idâresizliği ve aczi tahakkuk ettiği takdirde tekaüde sevk olunur.

Madde 30- Bir terfi müddeti zarfında iki defa ihtardan gayri bir cezayı mucib fiili yapmış olanlara inzibat komisyonu ikinci fiili için bir derece ağır ceza verebilir.

Madde 31- Arkadaşlarına iftirada bulunan müdür, muallim, başmuallimlerle ilk tedrisât müfettişleri iftiraları hangi nevi cezayı icap ettirecek suç ise o suçun cezasından bir derece ağır ile cezalandırılırlar.

Madde 32- Bu kânûnda tasrih edilmeyen ahval memurin kânûnu ahkâmına tâbîdir.

KISIM: 5

Ceza Veren Makamlar

Madde 33- İhtar cezası aşağıdaki makamlar tarafından resen verilir.

- 1- Maârif Vekilliği,
- 2- Mıntika Maârif Emini,
- 3- Maârif Müdürü,
- 4- Lise, orta mektep ve muallim mektepleri müdürleri.

Bu ceza tahriren tebliğ olunur, fakat sicile geçmez.

Tevbih cezası aşağıdaki makamalar tarafından resen verilir:

- 1- Maârif vekili,
- 2- Mıntika Maârif emini,
- 3- Maârif müdürü.

Madde 34- İhtardan maada cezalar sicile kaydolunur.

Madde 35- Ders ücretlerinin kesilmesi cezası Maârif Vekili, mıntika maârif emini ve maârif müdürü ile orta derecede mektep müdürleri tarafından her biri kendi emir ve icrâ salâhiyeti dairesinde olarak, tatbik edilir.

Maârif İnzibat Meclisleri

Madde 36- Her vilayet merkezinde ve bir maârif inzibat meclisi bulunur. Bu meclis ilk mektep muallim ve başmuallimleri ile akşam san'at ve ticaret mektep ve kursları muallimlerinin inzibatî meselelerine ait karar ve hüküm verir.

Madde 37- Vilayet maârif inzibat meclisleri valinin riyâseti altında aşağıda yazılı zatlardan teşekkül eder. Vali icabında maârif müdürünü tevkil edebilir:

- 1- Vilayet maârif müdürü,
- 2- Vilayet umumî meclis azasının kendi aralarından seçtikleri bir zat,

3- Merkezde mevcut muallim mektepleri, lise ve orta mektepler müdürlerinden en kıdemlisi,

4- Mıntıka maârif emini tarafından seçilecek bir ilk tedrisât müfettişi,

5- Merkez ilk mektep muallimlerinin kendi aralarından iki sene müddetle seçecekleri bir ilk mektep muallimi,

6- Akşam, san'at ve ticaret mektepleri ile kurslarına ait işlerde bu mektep ve kursların müdürleri de meclisde bulunur ve reye iştirak ederler,

7- Meclisin meşgul olduğu bir meselenin tahkikâtını yapan müfettiş, meclis âzâsı arasında bulunan ilk tedrisât müfettişi ise bu mesele hakkında verilecek karara iştirak edemez ve rey veremez. İlk tedrisât müfettişleri ile bu mecliste dâhil olan muallimlere ait inzibati işlerin ilk mercii Maârif Vekâleti inzibat komisyonudur.

Madde 38-- Vilayet Maârif inzibat meclisleri kararlarına maârif emini veya ceza gören muallim tebliğ tarihinden itibaren on gün zarfında itiraz ederlerse bu kararlar ikinci derecede olarak Maârif Vekâleti inzibat komisyonu tarafından tetkik ve bir hükme raptolunur.

Madde 39- Vilayet Maârif inzibat meclisleri, işbu kânûnun hüküm ve karar hakkını kendilerine verdiği ceza işlerinden başka her sene mayıs ayı içinde toplanarak vilayet ilk tedrisât muallimlerinin bir senelik umumî inzibat vaziyetini tetkik ve muallimler arasında takdir ve taltife layık görülenlerin isimlerini tesbit etmek, bu babta tanzim edeceği bir mazbatayı vesikalari ile birlikte mıntıka maârif eminiğine göndermek ile de mükelleftirler. Maârif emini bu mazbataları ve taltif cetvellerini haziran sonuna kadar kendi mütaleasile beraber Maârif Vekâletine takdim eder.

Maârif Vekâleti İnzibat Komisyonu

Madde 40- Maârif Vekâleti inzibat komisyonu müsteşarın riyaseti altında aşağıdaki zâtlardan teşekkül eder:

1- Teftiş heyeti reis,

2- İlk, orta ve yüksek ve mesleki tedrisât umûm müdürleri,

3- Zat işleri müdürü.

Maârif Vekili komisyonun tâbîi reysidir.

Madde 41- Maârif Vekâleti inzibat komisyonu; işbu kânûnda hüküm ve karar salahiyeti kendisine bırakılan ceza işlerinden başka her sene haziran ayı zarfında toplanarak orta tedrisât muallimlerinin bir senelik inzibat vaziyetini tetkik ile bunun hakkında bir mazbata tanzim ve orta tedrisât muallimleri arasında takdir ve taltife layık görülenlerin isimlerini bir cetvelde tesbit edip vesikalarıyla ve kendi mütealası ile birlikte Maârif Vekâletine tevdi eder.

Madde 42- Vilayet maârif inzibat meclisleri ile vekâlet inzibat komisyonunun faâliyet tarzı bir talimatnâme ile tesbit olunur.

Madde 43- İşbu kânûnunun ahkâmı dairesinde salahiyettar makam ve meclislerin kararı ile ceza gören kimselerin bu ceza ve kararlar hakkında Şurayı Devlette itiraz hakkı bakidir.

Madde 44- 439 numaralı orta tedrisât muallimleri kânûnu ile maârif teşkilâtına mütedair 789 numaları kânûnun ve 842 numaralı ilk mektep muallim ve muavinlerine ait kânûnla diğer kânûnların bu kânûn maddelerine uymayan hükümleri mülğadır.

Madde 45- Bu kânûn 1 eylül 1930 tarihinden müteberdir.

Madde 46- Bu kânûnun hükümlerini icrâya Dâhiliye, Maliye ve Maârif Vekilleri memurdur.

Muvakkat Madde- Üçüncü madde mucibince verilecek ders ücretleri 1930 senesi zarfında Maârif Vekâleti bütçesinin 532 nci memurlar maaşatı faslından tavsiye olunur.

21. Haziran 1930

İlk ve Orta Tedrisât Muallimlerinin Terfii ve Tecziyeleri Hakkındaki

Kânûnun Bazı Maddelerinin Tâdiline Dâir Kânûn

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm: 3/VIII/1931 - Sayı: 1863)

No: 1880

Madde 1- 1702 numara ve 10 haziran 1930 tarihli kânûnun 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde tadil olunmuştur.

Orta tedrisât muallimlerinden kıdemlerine göre aldıkları maaşlara mukâbil lise sınıflarında ders okutanlar haftada azamî 15, diğer orta dereceli sınıf ve mekteplerde ders okutanlar haftada azamî 18 saat ders vermekle mükellef tutulurlar. Ancak bu sûretle 15 veya 18 saat ders deruhte etmiş bir muallim, ihtisası ile alakâdar azamî beş saatlik bir ders gurubu münhal bulunduğu takdirde bu gurubu da aşağıda gösterilen tarzda ücret mukâbilinde okutmakla mükellef tutulabilir. Bu ilave dersten istinkaf etmek esas vazifeden istifa etmiş sayılmayı mucip olur. Bu sûretle orta tedrisât mekteplerinde ders deruhte eden muallimlere ve memurlara haftada okutacağı her ders saati için ayda 4 liradan 8 liraya kadar ücret verilir.

Orta tedrisât muallimliği evsafını hâiz olupta orta tedrisât mekteplerinde muallimlik eden mütekaitle birinci ve ikinci maddelerde gösterilen mebde maaşı derecesi üzerinden ve maaş tahsisatından ücret verilir. Maârif Vekaleti lüzum gördükçe ecnebi lisânı muallimlikleri için kadrosunda ayırdığı maaş mukâbilinde ecnebi lisân muallimi dahi kullanabilirler. Muallim ve memurlara veriler ücretlerle mütekaitle alacakları muallimlik maaşları ve ecnebi lisân muallimlerine verilecek maaşlar müktesep hak teşkil etmez.

Uhdelerinde müdürlük, muavinlik bulunan muallimler haftada azamî 12 saat ders okutmakla mükellef tutulurlar.

Madde 2- Mezkûr kânûnun ikinci maddesi şu şekilde tadil olunmuştur.

İlk tedrisât muallim ve muallim muavinlerinin terfilerine ait muamelelerin her sene teşrinievvel sonuna kadar ikmal edilmesi ve terfilerin gelecek sene eylülünden başlaması lazımdır.

Bunun için Maârif müdürleri her sene kendi vilayetleri dâhilinde terfi etmeleri icâp eden muallim ve muallim muavinlerinin terfi cetvellerini 16 ncı maddedeki esaslar dâhilinde hazırlayarak valiye verirler. Valiler bu cetvelleri mütealaları ile beraber nihayet

eylül sonuna kadar Maârif Vekâletine gönderirler. Maârif Vekâletince tasdik olunan terfi cetveli umumî meclisler tarafından yeni sene bütçesinde nazarı itibara alınır. Umumî meclislerce malî imkan bulunmaması sebebi ile bütçeye icap eden tahsisat konulmadığı takdirde vali derhal keyfiyetten esbâb-ı mucibi ile bir raporla Maârif Vekâletini haberdar eder. Bütçenin 1561 numaralı kânûnu ile müteşekkil komisyon tarafından tetkiki sırasında kâfi karşılık bulunduğu takdirde muallim terfilerine ait tahsisat farkı İcrâ Vekilleri Heyeti kararı ile bütçeye resen konulur. Her sene terfi eden muallimlerin sene, ay, ve gün hesabı ile kıdem cetvelleri mahallî gazetelerde ilan edilir.

Madde 3- Mezkûr kânûnun 18 nci maddesi şu şekilde tadil olunmuştur.

İlk ve orta tedrisât muallimlerinden emsali arasında hususî kıymeti hâiz orijinal bir eser meydana getiren muallimler 36 ve 40 ıncı maddelerde yazılı meclis ve komisyon mazbatasına üzerine bir sene kıdem zammı alırlar. Ancak bu eserlerin orijinal ve kıymet-i mahsusayı hâiz olduğu evvelce Darülfünûnca veya bir heyet-i ilmîyece tasdik edilmiş olmak şarttır. Vazifelerini mutadın fevkında yüksek bir muvaffakiyetle ifâ ettikleri teftiş raporları, talim sicilleri ve maârif ve mektep müdürleri ile mıntaka maârif eminlerinin bu husustaki mütealaları ile sabit olanlar, keza 36 ve 40 ıncı maddelerde zikredilen meclis ve komisyon mazbatasına üzerine takdîrnâme verilmek veya bir seneye kadar kıdemlerine zammolunmak sûreti ile taltif edilir.

Madde 4- Mezkûr kânûnun 19 uncu maddesi şu şekilde tadil edilmiştir:

Müdür, baş muallim ve muallimlere ve ilk tedrisât müfettişlerine işledikleri suçların mahiyetine ve derecesine göre aşağıdaki cezalar verilir:

- 1- İhtar,
- 2- Tevbih,
- 3- Ders ücretinin kesilmesi,
- 4- Maaş kesilmesi,
- 5- Kıdem indirilmesi,
- 6- Derece indirilmesi,

- 7- İstifa etmiş sayılmak,
- 8- Vekâlet emrine alınmak,
- 9- Meslekten çıkarılmak,
- 10- Devlet memurluğundan çıkarılmak.

Madde 5- Aynı kânûnun 28 inci maddesi şu şekilde tadil edilmıştır:

Devlet memurluğundan ihraç ve vekâlet emrine alınmak cezaları memurin kânûnun ahkâmına tâbîdir.

Madde 6- Aynı kânûnun 33 üncü maddesi şu şekilde tadil olunmuştur:

İhtar cezası aşağıdaki makamlar tarafından resen verilir.

- 1- Maârif vekili,
- 2- Vali,
- 3- Maârif müdürü,
- 4- Lise, orta mektep ve muallim mektepleri müdürleri.

Bu ceza tahriren tebliğ olunur.

Tevbih cezası aşağıdaki makamalar tarafından resen verilir:

- 1- Maârif Vekili,
- 2- Vali,
- 3- Maârif müdürü.

Madde 7- Mezkûr kânûnun 35 inci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir:

Ders ücretlerinin kesilmesi cezası Maârif Vekili, maârif müdürleri ve orta derecede mektep müdürleri tarafından her biri kendi emir ve icrâ salâhiyeti dairesinde olarak tatbik edilir.

Madde 8- Aynı kânûnun 37 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Vilayet maârif inzibat meclisleri valinin riyaseti altında aşağıda yazılı zatlardan teşekkül eder:

Vali (icabında maârif müdürünü tevkil edebilir)

- 1- Vilayet maârif müdürü,

- 2- Vilayet daimi encümeni azasından (kendi aralarından seçtikleri) bir zat,
- 3- Merkezde mevcut muallim mektepleri, lise ve orta mektepler müdürlerinden en kıdemlisi,
- 4- Merkez ilk mektep muallimlerinden (kendi aralarında iki sene müddetle seçecekleri) bir ilk mektep muallimi,
- 5- Merkez ilk mektep muallimlerinin kendi aralarından iki sene müddetle seçecekleri bir ilk mektep muallimi,
- 6- Akşam, san'at ve ticaret mektepleri ile kurslarına ait işlerde bu mektep ve kursların müdürleri de mecliste bulunur ve reye iştirak ederler,
- 7- Meclisin meşgul olduğu bir meselenin tahkikatını yapan müfettiş. (meclis azası arasında bulunan ilk tedrisât müfettişi ise bu mesele hakkında verilecek karara iştirak edemez ve rey veremez)

İlk tedrisât müfettişleri ile bu mecliste dâhil olan muallimlere ait inzibatî işlerin Maârif Vekâleti inzibat komisyonudur.

Madde 9- Aynı kânûnun 38 inci maddesi şu şekilde tadil edilmiştir:

Vilayete maârif inzibat meclisleri kararlarına alakâdar muallimler tebliğ tarihinden itibaren on beş gün zarfında itiraz ederlerse bu kararlar ikinci derecede olarak Maârif Vekâleti inzibat komisyonu tarafından tetkik ve bir hükme raptolunur.

Madde 10- Mezkur kânûnun 39 uncu maddesi aşağıdaki şekilde tadil olunmuştur.

Vilayet maârif inzibat meclisleri, işbu kânûnun hüküm ve karar hakkını kendilerine verdiği ceza işlerinden başka her sene mayıs ayı içinde toplanarak vilayet ilk tedrisât muallimlerinin bir senelik umumî inzibat vaziyetini tetkik ve muallimler arasında takdir ve taltifte layık görülenlerin isimlerini tesbit etmek ve bu babta tanzim edeceği bir mazbatayı vesikaları ile birlikte haziran sonuna kadar Maârif Vekâletine göndermekle de mükelleftirler.

Madde 11- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

Madde 12- Bu kânûnun hükümlerini icrâyâ Dâhiliye, Maliye ve Maârif vekilleri memurdur.

29 Temmuz 1931

**ORTA TAHSİL MEKTEPLERİNDE YARDIMCI MUALLİM
ÇALIŞTIRILMASI HAKKINDA KÂNÛN**

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm: 26/XII/1934- Sayı: 2890)

No: 2624

Madde 1- Maârif vekilliği, orta tahsil mekteblerinde açıktan, resmi dairelerden veya hususî işi olanlardan aylık ücretle üç yıl için yardımcı muallim tayin edebilir.

Madde 2- Yardımcı muallimlerin vasıfları, tayin şartları ve aylık ücretleri İcrâ Vekilleri Heyetince tayin olunur. Yardımcı muallimlere verilecek ücretler ayda 60 liradan çok olamaz. Bu ücretler tatillerde kesilmez.

Madde 3- Yardımcı muallimlik orta tahsil muallimliği için kazanılmış hak olmaz. Ancak bunlardan 439 sayılı kânûnun hükümlerine uygun olarak imtihan verenler orta tedrisât muallimliği hakkını elde ederler.

Muvakkat Madde- 1934 malî yılı içinde kullanılacak yardımcı muallimlerin ücretleri Maârif Vekilliği bütçesinin 547 nci faslından, bu fasıldaki para yetiştirmediği takdirde 542 nci fasıldan verilir.

Madde 4- Bu kânûnun hükmü neşri gününden başlar.

Madde 5- Bu kânûnun hükmünü Maliye ve Maârif vekilleri yerine getirir.

23 Kânûnuevvel 1934

**Orta Tahsil Mekteplerinde Yardımcı Muallim Çalıştırılması
Hakkındaki 2624 Numaralı Kânûnun Birinci Maddesinde Yazılı Müddetin
Uzatılmasına Dâir Kânûn**

(Resmî Gazete ile neşir ve ilanı: 11/I/1938 -Sayı: 3805)

No: 3299

Kabul Tarihi: 3.I.1938

Madde 1- Orta öğretim okullarında yardımcı öğretmen çalıştırılması hakkındaki 2624 numaralı kânûnun birinci maddesinde saptanan müddet üç yıl uzatılmıştır.

Madde 2- Bu kânûn hükmü 26 XII 1937 tarihinden başlar.

Madde 3- Bu kânûnun hükmünü Finans ve Kültür Bakanları yerine getirir.

6 Kânûnusani 1938

ANKARA'DA BİR DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ KURULMASI ÜZERİNE KÂNÛN

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm: 22 / VI / 1935 - Sayı: 3035)

No: 2795

Madde 1- Ankara'da bir (Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi) açmak için Kültür Bakanlığına yetki verilmiştir.

Madde 2- Bu fakülteyi yönetecek işyarların derece, sayı ve aylıkları ilişik (1) sayılı çizelgede gösterilmiştir.

Bu çizelgede gösterilen işyarlar kadrosu Maârif Vekâleti merkez teşkilat ve vazifeleri hakkındaki 2287 sayılı kânûnun 23 ncü maddesine bağlı çizelgeye eklenmiştir.

Madde 3- Fakültece talebeden alınacak yazılma, okuma, yoklama, seminer ve şahadatnâme harç ve keseneklerinin tutarı ve toplanması, yolları Finans ve Kültür Bakanlarınca kararlaştırılır.

Madde 4- Fakültenin öğretim ve yönetim işleri Kültür Bakanlığınca yapılacak bir ödenekle saptanır.

Birinci Muvakkat Madde- Fakültesinin bağlı (2) sayılı çizelgede gösterilen uzmanlarla yönetim işyarları kadrosu 1935 malî yılı muvazeni umumîye kânûnunun 5 nci maddesine bağlı (D) cetvelinin Kültür Bakanlığı kısmına eklenmiştir.

İkinci Muvakkat Madde- Fakültede 1935 malî yılı içinde kullanılacak kesenekli öğretmenler kadrosu ile fakültenin masrafları Kültür Bakanlığının 1935 malî yılı bütçesine konulacak paraya göre Bakanlar Kurulunca saptanır.

Madde 5- Bu kânûn yayın tarihinden yürür.

Madde 6- Bu kânûnun hükümlerini Finans ve Kültür Bakanlar yürütür.

20 Haziran 1935

ÇİZELGE (1)

<i>Derece</i>	<i>Memuriyetin ünvanı</i>	<i>Adet</i>	<i>Maas</i>
8	Dekan Katibi	1	45
10	Kalem amiri	1	35
12	Dâhiliye memuru	1	25
12	Katip	1	25
12	Kütüphane memuru	2	25
12	Hesap memuru	1	25

ÇİZELGE (2)

<i>İşyarların adı</i>	<i>Sayı</i>	<i>Kesenek</i>
Dekan	1	200
Enstitü direktörü	4	50
Daktilo	1	100
"	1	80
Hademe (1)	10	450

Uzmanlar

Fotoğrafçı	1	150
Desinatör	1	150
Kartoğrafçı	1	150

(1) Sayı ve parayı ve ayda en çok (40) lirayı geçmemek üzere her birinin aylığı tutarını saptamak yetkisi Bakanlığın veya Bakanlıkça gösterilecek orunundur.

KÖY EĞİTMENLERİ KÂNÛNU

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm: 24 / VI / 1937 - Sayı: 3639)

No: 3238

Madde 1- Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimleri istihdam edilir.

Madde 2- Köy eğitimleri, Maârif ve Ziraat vekillikleri tarafından; ziraat işleri yaptırılmaya elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirilirler.

Eğitmen yetiştirme kurslarının masrafları Maârif ve Ziraat vekillikleri bütçelerinden ödenir.

Madde 3- Maârif vekilliğince seçilecek ve mezun sayılarak kurslara vazife görmek üzere gönderilecek ilk öğretim müfettişleri ile ilkokul öğretmenleri bu kurslarda bulundukları müddetçe mükteseb hakları olan maaşlarını ve makam ücretlerini tam olarak alırlar.

Madde 4- Eğitimci bulunan köylerden lüzumu kadarı birleştirilerek bir bölge teşkil edilir. Her bölgeye gezici bir başöğretmen veya öğretmen tayin olunur ve bunlar köy eğitimci yetiştirme kurslarına iştirak etmiş ilkokul öğretmenlerinden seçilir.

Gezici öğretmen veya başöğretmenlerin mükteseb hakları olan maaş ve makam ücretleri mensub oldukları hususî idâre bütçelerinden ödenir.

Bunların gezmeleri için harcırah mukâbili olarak bölge merkezi haricinde vazifeten geçirecekleri her gün için 100 kuruşu geçmemek üzere Maârif Vekilliğince tayin edilecek miktarda mezkûr vekillik bütçesinden tediye yapılır.

Madde 5- Köy eğitimlerine İcrâ Vekilleri Heyetince tasdikli kadrolarda tesbit edilecek miktar üzerinden ve Maârif Vekilliğince vilayetlere yardım tahsisatından alakadar vilayetlerce aylık ücret;

Ziraat vekâleti bütçesinden de meccanen tohum, fidan, damızlık ve ziraat aletleri gibi vesait verilir.

Madde 6- Köy eğitimcilerinin kurslara alınmaları, yetiştirilme tarzları, köylerdeki ödevleri, beşinci maddede yazılı vesaiti icabında köylü lehine nasıl kullanacakları, işlerinin takib ve teftişi Maârif ve Ziraat Vekillerince müştereken kararlaştırılır.

Madde 7- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

Madde 8- Bu kânûnun hükümlerini icrâya Dâhiliye, Maârif, Maliye ve Ziraat Vekilleri memurdur.

15 Haziran 1937

KARARNÂMELER

Kararnâme

Lisânımızda Latin harflerinin sûret ve imkânı tatbikini düşünmek ve hakk-ı huzur ve harcırahları bütçede mevdu Dil Heyeti masrafından tesviye olunmak üzere İstanbul Mebusu Falih Rıfkı, Mardin Mebusu Yakup Kadri, Karahisar Mebusu Ruşen Eşref ve Dârü'l-fünun müderris muavvini Ragıp Hulusi ve sabık Dârü'l-fünun muallimlerinden Ahmet Cevat ve muallimlerinden Fazıl Ahmet ve Hariciyye memurlarından İbrahim Garandi ve Talim ve Terbiye Reisi Mehmet Emin ve azadan İhsan Beylerden ibaret bir heyetin teşkili, Maârif Vekâlet-i celilesinin 20.5.928 tarih ve 1224 numaralı teskiresiyle vuku bulan teklifi üzerine İcrâ Vekilleri Heyeti'nin 23 Mayıs 928 tarihli ictimâ'ında tasvip ve kabul olunmuştur.

23 Mayıs 92

Reisicumhur

Gazi M.Kemal

Başvekil

İsmet

Adliye Vekili

M. Esad

Müdafa-i Milliye Vekili

M. Abdülhâlik

Dâhiliye Vekili

Ş. Kaya

Hariciye Vekili

Dr. T. Rüştî

Maliye Vekili

S. Şükri

Maârif Vekili

M. Necati

Naft'a Vekili

Behic

İktisat Vekili

M. Rahmi

Sih. ve Muav. İct. Vekili

Dr. Refik

KARARNÂME

Latin harflerinin sûret ve şekli tatbiki imkânını tedkik etmek maksadıyla teşekkül iden Türk Dili a'zasının ücret-i şehriyyeleriyle hakkı huzurlarının bütçe formülünün "703"ncü faslına merbut "T" cetvelinden tesviye idilmek üzere Ma'ârif Vekâlet-i Celîlesince tanzim olunan sûreti merbut kadronun mer'iyete vaz'ı, Maliyye Vekâlet-i Celîlesinin 6 Haziran 928 tarihli tezkiresiyle vukû'bulan teklifi üzerine İcrâ Vekilleri Hey'etinin 6.6.928 tarihli ictimâ'ında tasvîb ve kabûl olunmuştur.

6.6.1928

Reisicumhur

Gazi M. Kemâl

Başvekîl

İsmet

Adliyye Vekîli

M. Esad

Müdafa'a-i Milliyye Vekîli

M. Abdülhâlık

Dâhiliyye Vekîli

Ş. Kaya

İmzada bulunmadı

Hariciyye Vekîli

Dr. T. Rüşdi

Maliye Vekîli

S. Şükri

Ma'ârif Vekîli

M. Necati

Naf'ıa Vekîli

Recep

İktisad Vekîli

M. Rahmi

Sih. ve Muav. İct. Vekîli

Dr. Refik

Kararnâme

22 Mayıs 928 tarih ve 6654 numaralı Kararnâmeye zeyldir:

Lâtin harflerinin sûret ve şekl-i tatbikini tetkik itmek üzere teşekkül iden hey'ete iltihak idecek dört a'za ve bir kâtibe aid merbut kadronun 1 Temmuz 928 tarihinden itibaren sene-i Haliyye Muvazene-i Umumîyye Kânûnunun sekizinci maddesi ahkâmına tevfikân mer'îyyete vaz'ı, Ma'ârif Vekâlet-i Celîlesinin 18 Mayıs 928 tarih ve 2253/21 numaralı mütâlâ'anâmesi üzerine İcrâ Vekilleri Hey'etinin 22 Temmuz 928 tarihli ictimâ'ında tasvîb ve kabûl olunmuştur.

22 Temmuz 928

Reisicumhur

Gazi M. Kemâl

Başvekîl

İsmet

Adliyye Vekîli

M. Esad

Seyahatte

Müdafa'a-i Milliyye Vekîli

M. Abdülhâlık

Dâhiliyye Vekîli

Ş. Kaya

İmzada bulunmadı

Hariciyye Vekîli

Dr. T. Rüşdi

Maliyye Vekîli

S. Şükri

Ma'ârif Vekîli

M. Necati

Seyahatte

Naf'ia Vekîli

Behic

İktisad Vekîli

M. Rahmi

Sth. ve Muav. İct. Vekîli

Dr. Refik

Kararnâme

Kararnâme Numarası: 7284

Millet mektebi teşkilâtına dair tanzim ve şurayı devlet heyet-i umumîyesince tedkik ve ta'dil olunub şurayı müşarûn ileyha Riyasetinin 8.11.1928, 9111 numaralı tezkeresiyle tevdi' idilen merbut talimatnâmenin mer'iyete vazî'i icrâ vekilleri heyetinin 11.11.1928 tarihli ictima'ında tasvip ve kabul olunmuştur. 11.11.1928.

Reis-i Cumhur

Gazi Mustafa Kemal

Maârif Vekili

Mustafa Necati

Maliye Vekili

Saraçoğlu Şükrü

Hariciye Vekili

Doktor Tevfik Rüşdü

Dâhiliye Vekili

Şükrü Kaya

Müdafa'î Milliye Vekili

Mustafa Abdülhaluk

Adliye Vekili

Mahmud Es'ad

Başvekil

İsmet

Nafia Vekili

Recep

İktisat Vekili

Mustafa Rahmi

Sıhhiye ve Muavenet-i İctima'îye Vekili

Doktor Refik

MİLLET MEKTEBİ TEŞKİLÂTI TALİMATNÂMESİ

(Gaye)

Madde 1- Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türk dilinin ferdî ve umumî, hususî ve resmî bilcümle muharratda Türk harfleriyle tesbiti, kânûnen kabul edilmîş olmasından bu kânûna müsteniden tatbikatda vuzuh u veche için yani Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay sûretde her ferde okuyup yazabilmek imkanını bahşeden mahiyetinde Türk milletini a'zami sûretde istifade ettirmek ve büyük halk kitlelerini süratle okur-yazar bir hale getirmek maksadıyla millet mektebi teşkilâtı yapılmıştır.

Teşkilât

Madde 2- Millet mektebi teşkilâtı iki türlüdür:

A) Tahsil çağını geçirmiş olup ne eski Arap ve ne de Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus olmak üzere dört aylık bir devreyi ihtiva eder.

B) Eski Arap harfleriyle okuyup yazan ancak Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus olmak üzere iki aylık bir devreyi muhtevidir.

Madde 3- Her Türk kadın ve erkek vatandaşı bu teşkilâtın azasıdır.

Madde 4- Bu teşkilâtın reis-i umumîsi ve millet mektebinin baş muallimi Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleridir.

Madde 5- Büyük Millet Meclisi reisi, Başvekil ve İcrâ Vekilleri Heyeti ve Erkan-ı Harbiye-i Umumîye Reisi, Halk Fırkası Kâtib-i Umumîsi bu teşkilâtın reisleridir. Umum vekâletler müfettişleri aynı zamanda bu teşkilâtın da müfettişleridir. Bu müfettişler gittikleri yerlerde "Millet Mektebi" teşkilâtını teftiş ve murakabe ederek gördükleri

noksanları ve muvaffakiyetleri her ay nihayetinde bir raporla doğruca teşkilât merkezine bildirirler.

Madde 6- (Millet Mektebi)'nin umumî teşkilâtına aid vecheler devlet merkezinde Maârif Vekili'nin riyaseti altında M.T.T. reisi ve azalarından mürekkep olarak teşkil eden hey'et tarafından verilir.

Her üç ay nihayetinde Maârif Vekili Reis-i Umumî'ye bir rapor verilir.

Madde 7- Bu teşkilâtın altıncı maddesinde zikredilen hey'et tarafından verilen vecheler dâhilinde faâliyeti Maârif Vekâleti ilk tedrisât umumî müdürlüğü tarafından ve halk terbiyesi şubesi maârifetiyle tedvir olunur.

Madde 8- Türkiye millet mektebi teşkilâtı i'tibariyle maârif emnlik muntıhasına tâbî'dir.

Madde 9- Bu mıntıkalarından (millet mektebinin) tedris fa'aliyeti i'tibariyle vechelerini 6. maddede zıkr edilen hey'etden alacak olan maârif emnleri bu vechelerin tarz-ı icrâ ve sûret-i ta'kiblerini mıntıkası dâhilinde tesbit, tanzim ve ta'mim ider.

Madde 10- "Millet Mektebi" teşkilâtının ahzarı ve idârî fa'aliyet i'tibariyle cüz ü tamın emr-i idâresi her vilayetde valinin riyaseti altında Müdde-i 'Umumî, Defterdar, Baş mühendis, Sıhhiye Müdürü, Jandarma Kumandanı, Muhasebe-i Hususîye Müdürü ve Encümen-i Vilayetten muntehab bir a'za, Polis Müdürü, Belediye Reisi, Halk Fırkası Mu'temedinden ve Maârif Müdüründen terkib eden heyete mevdu'dur. Bu vilayet heyetinin katib-i umumîliğini maârif müdürü tedvir ider.

Madde 11- (Millet Mektebi Vilayet Hey'eti) Kendi icrâ hududu dâhilinde aynı zamanda teftiş ve murakâbe vazifesiyle mevzû'dur. Bu heyete mensub her a'za kendi idâresi altında bulunan memur ve mensublarına gayenin husuli hususunda müfid görecekları vezâifi hey'et kararıyla tevdi' itmekle mükellefdirler.

Madde 12- Millet Mektebi teşkilâtının kaza hey'eti. Kaymakamın riyaseti altında Müdde-i 'Umumî, Mal Müdürü, Jandarma Kumandanı, Polis Komiseri, Belediye Reisi, Halk Fırkası mu'temedinden terkib ider. Bu hey'etin kâtib-i Umumîliğini de Kaza Maârif

memuru tedvir ider. Bu hey'etler de kendi kazaları hududları dâhilinde aynen vilayet heyetlerinin vazifeleriyle muvazzaf ve selahiyetleriyle mücehhez olub vilayet hey'etlerine merbutdurlar.

Madde 13- Bu teşkilâtın nahiye hey'etleri, nahiye müdürleriyle, mekteb baş mu'allimlerinden mevcut ise Jandarma Karakol Kumandanı ve Belediye Reisi ve Halk Fırkası nahiye mu'temedinden terkiib ider.

Madde 14- Köylerde İhtiyar Heyetleri teşkilâtının ilk faâliyet nüvelerini temsil edip idârî vezâîfin icrâsını tekfil ederler.

İdârî Teşkilât Heyetlerinin Vazifeleri:

Madde 15- Her vilayet, kaza, nahiye ve köy millet mektebi idâre heyetleri aşağıdaki vazifelerin ifâsiyle mükelleftir.

A) Millet mektebi dersanelerine yer ihsar etmek, (Bu yerlerin ihsarı için mektebler, camiler, hükümet salonları, kulübler, salonlar, kahveler ilh. gibi mahallinde mevcut olub da ictima'a müsait bulunan her mahal)

B) Bu dersanelerin tenvir ve teshin, tethir hususatını temin etmek,

C) Mektebe kayd ve yoklama defterleriyle yazı tahtası, tebeşir gibi umumî, defter, kalem, kitâp gibi hususî ders malzemesini tedarik etmek,

D) Mahallin içtima'î, iktisâdî ve sıhhi şeraitini nazar-ı dikkate alarak gerek mektebin ve gerekse derslerin başlama ve bitme zamanlarını tesbit etmek,

(Hiç bir ders bir saatten aşağı olamaz)

E) Polis, Jandarma, belediye memurları, muhtarlar ve esnaf teşkilâtından istifade iderek millet mektebi talebesinin derse muntazaman devamlarını te'min eylemek,

F) Millet mektebi muallimlerine verilecek olan devre ücreti ile mesarif-i zaruriye, harcırah ve yevmiyeden kânûnen verilmesi icab edenlerin temini iki aylık devre ücreti 30 ve dört aylık devre ücreti 50 liradır,

G) Seyyar muallim teşkilâtının faâliyetini teshil edecek istihzaratı yapmak.

Tedrisât

Madde 16- Millet mektebi tedrisât, teşkilât i'tibariyle maârif teşkilâtına mevazi olarak tesis eder. Yani ilk mekteb bulunan her mahalde mekteb muallimi addedince Millet mektebi dersaneleri açılır. Bu sûretle maârif müdürleri ilk tedrisât müfettişleri, ilk mekteb müdür, baş muallim ve muallimleri sırasıyla sahada da tedrisât ve teftişat icrâsıyla mükelleftirler.

Madde 17- Maârif müdürleri gerek aslî vazifeleri ve gerek millet mektebi idâre heyetlerindeki umumî katiplikleri dolayısıyla (millet mektebi) dersanelerinin,

- A) Muallimlerinin ta'yinini ve tedrisât yapacakları mahallerin tesbitini,
- B) Tedrisâtın verilecek müfredat ve usuller dâhilinde ceryanının teminini,
- C) Millet mektebi müdavimlerinin yoklamaları neticesinde muallimlerden alacağı malumata göre Millet Mektebi İdâre Heyetiyle bilmüzakere devamın teminini,
- D) Tedris faâliyetini sektedar edecek noksanların millet mektebi idâre heyetleriyle müştereken izalesi esbabının istikmalini,
- E) Teftiş neticelerine göre baş muallim ve muallimlere icab eden veche ve ta'limatın i'tasını.
- F) (Millet mektebi) imtihanları neticesinde mezunlara verilecek vesikaların i'tasını,
- G) Her ayda bir verilmesi icab eden ahsai ma'lumatın muayyen vakitlerde eminliğe irsalini,
- H) İkmal-i tahsil edenlerin vakit ve zamanında imtihanlarının icrâsını temin eylemek vazifesiyle mükelleftirler.

İlk Tedrisât Müfettişlerinin Vazifeleri

Madde 18- İlk tedrisad müfettişleri mıntıklarındaki (millet mekteb) lerinin:

- A) Kûşat ve devam faâliyetlerinden,
- B) İzdiham bulunan dersanelerde talebelerinin daha az talebe mevcut diğer mekteb dersanelerine nakl ve tevziinden,

- C) Muallimlerin devamının kontrol ve temininden,
- D) Tedrisadın verilen veche ve useller dâhilinde idâresinin temininde,
- E) Devam etmeyen talebelerin adlarının tespiti ile devamlarının kaza idâre hey'eti maârifetiyle temininde,
- F) Her ayda bir verilmesi lazım gelen ashai malumatın cem ve cedvellerinin tanzimi ile Ma'arif Müdürlüğüne takdiminden birinci derecede mes'uldürler.

Baş Muallim ve Muallimler

Madde 19- Mektebinde (Millet Mektebi) dersanesi açılan her ilk mekteb müdür ve baş muallimi bu dershanelerin muallim ve müdavimlerinin muntazam devamını ve programın hüsn-ü tatbikini temin ile mükelleftirler.

Madde 20- Her muallim bulunduğu mahalde (30-50) vatandaştan mürekkeb bir millet mektebi dershanesinin tedrisâtının ifâ ile mükellefdirler. Bu mükellefiyeti ifâ ederken gerek talebenin devamından ve gerek vesaitinin ve diğer levazımın noksanından dolayı bir müşgûlata uğrarsa derhal mintakası müfettişini haberdar ederek devamı temin ve noksanını izale etmeğe mecburdur.

Madde 21- Resmî ve hususî Türk mektepleri muallimleri gibi ecnebi ve ekaliyet-i hususî mekteblerinin Türkçe, tarih ve coğrafya muallimleri de (20)inci maddede zikr edildiği vechi ile millet mekteblerinden tedrisad vazifesiyle mükellefdirler.

Madde 22- Bir mahalde okuyup yazmak isteyenlerin adedi o mahalde mevcut muallimlerin okutabilecekleri miktarda fazla olursa mahallinde mevcut diğer münevverlerde de şu sûretle istifade edilecektir. Muallim olmayan münevverlere millet mektebi vilayet veya kaza idârî heyetinin kararıyla ve idâre heyeti reisinin huzuruyla mahalli maârif müdürü veya memuru ile bir ilk tedrisad müfettişinden ve bir de millet mektebi dershanesi idâre etmiş bir muallimden mürekkeb bir Mümeyyizler Heyeti tarafından bir münevverlere millet mektebi muallimi olarak tavzif edilirler. Bu muallimler yalnız iki aylık devre mekteblerin muallimliğini yaparlar.

Madde 23- Maârif mıntika emirleri lüzum gördükleri herhengi bir mahalde mevcut orta dereceli mekteblerin binalarından, dershanelerinden istifade edebilecekleri gibi bu müessesâtın muallimlerine de vazife zamanları haricinde mahallinde (millet mektebi) dershanelerinde müfettişlik ve muallimlik vezaifini tevcih ederler.

Madde 24- Ma'arif mıntika eminleri mahallinde mevcut yüksek dereceli müessesât ve mekteb binalarından ve bu müessesât ve mekteb muallimlerinden millet mektebi dershanelerin için ancak ma'arif vekâletinden hususî müsade aldıktan sonra istifade edebilirler.

Madde 25- Ma'arif vekâleti müfettişleri vekâletinden alacakları direktifleri dâhilinde her nev'i millet mektebi teşkilâtının her nev'i faâliyetini teftiş, tedkik ve tahkik ederler.

(Millet Mektebi) Dershanelerinin Nev'ileri ve Devam Şartları

Madde 26- Ta'limatnâme maksadını tesbit eden maddesinde zikr edilen dershaneler mahallinin ihtiyaçları ve devam eden vatandaşların miktarı nazar-ı dikkate alınarak şu sûretle teşkil edilir.

A) Ne eski ne de yeni harflerle okuyup yazma bilmeyenler için bir mahalde:

a) Tahsil çağını geçirenlerden 16-30 yaşına kadar olanlar, (Bu mektebler erkek, kadın dershanelerine ayrılacakları gibi muhtelit (karışık) de olabilirler)

b) Yine bunlardan 30'dan yukarı olanlar için mikdarı kafi dersaneler küşât olunur.

B) Arap harfleriyle okuyup yazma bilip de Türk harfleriyle okuyup yazma bilmeyenler için bu maddenin(A) fıkrasının a,b kısımlarında gösterildiği şekilde dershane açılır. Bu yaş taksimatı mecburî olmayıp talebelerin fazlalığı halinde kolaylık ve tecânüsü temin için yapılmıştır. Mahalli idâreler icabına göre dersaneleri tevhid ve ta'did ettirebilirler.

Madde 27- " Millet Mektebi" ne devam eden vatandaşları kolaylık olması için teşkilâtın vatandaşların ayağına götürülmesi lazımdır. Bunun için de bu dershaneler büyük şehir ve kasabaların müsa'id mahallelerinde ve muhtelif semtlerde tesis edilirler.

Halkın Millet Mekteblerine Devamlarının Temini

Madde 28- Büyükşehir ve kasabalarda (millet mektebi) teşkilâtı muhtelif semtlerde ayrıldığı taktirde her semtte bir merkez ittihaz edilerek o semte tâbi mahallelerde ikâmet edenlerden 16 yaşından 40 yaşına kadar olan ve hiç bir mektebe devam etmeyenlerin isimlerini, aile lakablarını, başlarını, mesleklerini ve eski harflerle okuyup yazma bilip bilmediklerini gösterir bir defter mahalle ihtiyar heyetlerince ihzâr edilerek millet mektebi idâre heyetine verilir. İdâre heyeti bu defter muhteviyatını semte tahsis ettiği muallim ve derslane adedine göre (ellişer üzerinden) tefrik ederek âid oldukları muallimlere tevdi eder. Bir taraftan heyet'i ihtiyariye vasıtasıyla keyfiyeti ilan ederler.

Yeni harfleri tamamen öğrendiğini iddia edenlere, en yakın mektebde imtihan edildikten sonra vesikâ verilecek ve bunlar millet mektepleri dersanelerine devamdan mu'af tutulacaklardır.

Yeni Türk harfleriyle tedrisâd icrâsına liyâkati olan aile reisleri kendi aileleri efrâdından okuyup-yazma bilmeyenlerin tedrisini taahhüt ettikleri taktirde bunlar millet dersanelerine devam etmeyebilirler.

Ancak civardaki dershanenin ilk devresi nihayetinde dersâne müdavimleri ile birlikte imtihana girerek öğrendiklerini isbât eylemeleri şarttır.

Madde 29- Her muallim kendi derhanesinde okumaları lazım gelenlerin yoklamalarını 20. maddede zikr edildiği vechile yapar devam etmiyenlerin isimlerini muntaka ile tedrisât müfettişlerine tevdi eyler.

Derslere Başlangıç ve İkmâl Merâsimi

Madde 30- Her millet mektebinin ilk küşâd günü muallim okuyup yazma ve harfler hakkında bir mukaddime yapar. Gramafon tedarik edilebildiği taktirde Reisicumhur hazretlerinin yeni harfler hakkındaki hitâbelerini ihtivâ eden plakı çalar ve bunu müteakib derse başlar. Tedrisad müfredât programları ve usul-u tedris-i kava'idine tevfi ken devam eder.

Madde 31- Her iki nev'i dershanede tahsil müddetlerini ikmâl edenler devre nihayetinde bir imtihana tâbî tutulurlar. Muvaffakiyetle ikmal edenlere şhadetnâme verilir. Diğerleri ikinci bir ikmâl kursuna sevk olunurlar.

Madde 32- "Millet Mektebi" dershanelerinde yeni harflerle okuyup yazmak öğrenenler 28 Mayıs 1928 tarihli Halk dershaneleri nizamnâmesine tevfiken halka muhtaç olduğu mesleği ve fenni bilgileri vermek, icab eden tatbikatı yaptırmak ve bu sûretle halkın istihsal kudretini arttırmak maksadıyla açılacak, lisân, ticaret ve san'at ikmâl halk dershanelerine devam ederler. "Millet Mektebi" dershanesine kabul olunmazlar.

Millet Mektebi Dershaneleri İçin Sarfedilecek Paranın Sûret-i Temini

Madde 33- Her vilâyet ve kazada millet mektebi teşkilâtı varidat ve mesârifâtı için millet mektebi idâre heyeti tarafından bir bütçe tanzim ve ma'arif vekâletine tastik ettirilir. Bu teşkilât için ber veche zir menab'adan istifade olunur.

A) Hususî bütçelerden tefrik ve nakl olunacak mikdar, (Bu sene için tasarrufatdan nakl sûretiyle temin edilir)

B) Mahallî ticaret ve ziraat odalarından tahsis edilecek mua'venet,

C) Mahallî belediyelerde yapılacak muavenet, (Bu sene için tasarrufatdan nakl sûretiyle temin edilir)

D) Hususî teberrular,

E) "Gazi Hitâbesi" planından hasıl olacak varidatın hasılât-ı safiyesi.

Madde 34- Tasdik edilen varidat ve mesârif idâre-i hususîye bütçesinin varidat ve mesarif sütunlarını ayrı bir kısım halinde aynen nakl edildikten sonra millet mektebi idâre heyetlerinin kararı, vali veya kaza kaymakamlarının i'tâ emriyle münhasıran millet mektebi dershanelerinin 15.maddede zikr edilen ihtiyaçlarına sarf olunur.

Hapishanelerle Hususî Müesseseler, Fabrikalar

Madde 35- Hapishanelerde bulunan vatandaşlar okutulup yazdırılacaktır. Altı aydan fazla mahkumiyeti olanların hakkıyla okuyup yazdırmadan çıkaran hapishane müdürleri mensup oldukları vekâletçe mesul edilecektir. Hapishane müdürleri muhtaç oldukları muallimleri millet mektebi idâre heyetinden talep ederler. Hapishaneler dâhilinde tesis edilecek bu mektebler teşkilâtı da aynen diğerleri gibi idâre ve teftişâta tâbî'dirler.

Madde 36- Daimi asgari yirmi memur, amele veyahut rencber çalıştıran müssese, fabrika, müteahhidler, çiftlik sahipleri maârif teşkilâtına dair kânûnu 6. maddesi mucibinde istihdam ettikleri enâsırâ yeni harflerle okuyup yazmayı öğretmek vazifesiyle mükelleftirler.

Madde 37- Bu vazifeyi kendi enâsırıyla yapamayanlar bulundukları mahal idâre heyetine müracaat ederek muallim temin ederler. Bu müesseselerin 15.maddede zikr edilen ihtiyaçlarını temin ve mu'amelen ücret ve harcırahını tediye ederler.

Madde 38- Devlet müesseseleriyle şehri emanetleri ve belediyelerde, ihsar müdüriyetlerinde, bankalarda, demiryolu ve liman idâreleriyle nisfından fazla sermayesi devlet tarafından bilimum şirketlerdeki mevcut daimi memur ve müsdahdemlerle hamallar, ameleler 36. maddede zikr edildiği vechi ile okutulacaktır.

Bu memurlar, müstahdem ve amele ve hamal 929 senesi haziranına kadar bir millet mektebine devam edecekleri ve kendilerinden devam vesikası aranılacaktır.

Seyyar Ta'lim Hey'etleri

Madde 39- Maârif Vekâletinin resmî teşkilâtının henüz tesis edemediği yerlerdeki vatandaşlara okuyup yazma öğretmek üzere seyyar muallim teşkilâtı yapılacaktır.

Madde 40- Seyyar muallimler teşkilâtının ins'ül harekesi nahiye merkezleridir.

Madde 41- Sırasıyla bütün idâre heyetleri bu teşkilâtla yakından alakadar olarak seyyar mu'allimlerin lüzum gösterecekleri hususâtın sur'atle temin ve icrâsına çalışırlar.

Madde 42- Seyyar ta'lim heyetlerinin vezâifi ve tarz-ı mesa'ileri aşağıdadır.

A) Seyyar ta'lim heyetleri mektebi olmayan küçük köylere giderek köy halkını muayyen zamanlarda köyün en münasib bir mahalline toplayarak tedrisât yaparlar. Köy haricinden gelmiş olanlar da bu derslere kabul olunur.

B) Tedrisâtın zaman icrâsı ve müddeti alakadar köyler ihtiyar heyetleriyle bilmüşavere tesbit olunur. Fakat bu müddet birbuçuk aydan ve haftada altı saatten aşağı olamaz.

C) Gerek seyyar ta'lim ve gerek millet mektebi idâre heyetleri tedrisâtın zaman icrâsının köylünün ziraî ve iktisâdî faâliyetine kat'iyen sekte getirmeyecek zamanlarda yapılmasına ri'ayet edeceklerdir.

D) Şehirlerde kahve ve gazino gibi umumî mahallerde dersler verirler.

Madde 43- Seyyar ta'lim heyetleri gidecekleri yerlere tebeşir, kağıd, kalem, defter ve kitap ve siyah mat müşamba veyahut buna müşabe portatif kara tahta gibi malzemeyi beraberinde götürürler.

Propaganda Teşkilâtı

Madde 44- İdâre heyeti tarafından halkın yeni harflere karşı alaka encezabını cezb ve te'min için propaganda heyetleri teşkil olunur. Bu heyetler ber veche ati mahal ve fırsatlardan istifade ederler.

A) Sinema, tiyatrolarda numaralar arasında okuyup yazmanın fevaidine aid münasib propaganda numaraları tertib etmek,

B) Kahve hane, gazino gibi umumî mahallerde konferanslar vermek,

C) Kasaba ve köylerde panayır, pazar, güreş, koşu, sergi gibi halk izdihamını celb eden mahallerde konferanslar vermek, tedris levhaları asmak, alaka celb edecek nümayişler tertib etmek,

D) Mecmu'a, gazete, risale gibi matbu'alar tertib şehirlerde ve köylerde umumî alakayı talim mevzu'ular duvar gazeteleri ve levhalar tahrir ve ta'lik etmek,

E) Vesâiti bulunan mahallerde radyo hitâbeleri tertib ve caddeler, meydanlar, hoparlörler vaz' edilerek halkı tenvîr eylemek. Propaganda faâliyetleri ve vesâiti ancak lüzumu kadar isti'mal edildikleri takdirde mukayyed olurlar. Bunun için i'tidale ri'ayet şart olub halkı ta'ciz etmemek lazımdır.

Dersane Mezunlarına Verilecek Vesika

Madde 45- Mahiyetleri ikinci maddede zikr edilen (Millet Mektebi) dersaneleri ikmal edenlere bir sûreti ta'limatnâme'ye merbut şهادetnâme verilecektir.

Madde 46- Her dersaneyi muvaffakiyetle ikmal edenden imtihânda en iyi numara alanlardan üç vatandaşa Gazi Hazretlerinin imzalarıyla müzeyyen birer nüsha Teşkilât-ı Esasiye Kânûnu hediye edilir.

Madde 47- Her iki dersaneyi muvaffakiyetle ikmal etmiş ve şهادetnâme almış olan vatandaşlar:

- A) Zira'at, ticaret ve sanayi' kurslarına tercihen alınırlar,
- B) Millet Mektebi İdâre Heyetleri tarafından kendilerine münasib hediyeler verilir,
- C) Bu vatandaşlar Maârif Vekâleti halk neşriyatından meccânen istifâde ederler.

Menfe'atler

Madde 48- Bir devreyi muvaffakiyetle ikmal eden mu'allimlere ücretlerinden başka bir devre ortasında diğeri de nihayetinde Ma'arif Müdürünün teklifi ile Ma'arif Emni tarafından birer takdirnâme verilir.

Madde 49- Köyünde yeni harflerle okuyup yazma bilmeyen her ferdi okutmuş ve bu suretle ümmiliği kaldırılmış olan mu'allimler ayrıca mükafat-ı nakdiye ile taltif olunurlar.

Madde 50- Mu'allim olmayıp da millet mektebi mu'allimi vesikası alarak bu mekteplerde hüsn-ü hidmeti sabık eden memurlar mahalli idâre hey'etinin teklifi ile mensub oldukları devâir tarafından taltif edilirler.

Madde 51- Bu ta'limatnâme neşri tarihinden itibaren mu'teberdir.

Madde 52- Bu ta'limatnâme ahkâmının icrâsına İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

Kararnâme

Dil Heyeti talimatnâmesi mucibince teşkili lâzım gelen Büro heyetine Dil heyeti azasından Mehmet Emin, Ragıp Hulusi ve Ahmet Cevat Beylerle Talim ve Terbiye Heyeti azasından Avni ve Kütüphaneler müdürü Hasan Fehmi Beylerin tayinleri ve Heyete de Mehmet Emin Beyin riyaset eylemesi, Maârif Vekâletinin 18/12/928 tarih ve 4220 numaralı teskeresi ile yapılan teklifi üzerine İcrâ Vekilleri Heyetinin 26/12/928 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

Reisicumhur

Gazi M. Kemâl

Başvekîl

İsmet

Adliyye Vekîli

M. Esad

Seyahatte

Müdafa'a-i Milliyye Vekîli

M. Abdülhâlîk

Dâhiliyye Vekîli

Ş. Kaya

İmzada bulunmadı

Hariciyye Vekîli

Dr. T. Rüşdi

Maliyye Vekîli

S. Saraçoğlu

Ma'ârif Vekîli

C. Hüsnü

Naf'ia Vekîli

Recep

İktisad Vekîli

M. Abdülhalîk

Sih. ve Muav. İct. Vekîli

Dr. Refik

Kararnâme

Yeni harflerin tamimi faâliyetini tanzim etmek üzere İstanbul'da tesis olunan (İrsalât Bürosu)na ait merbût kadronun tatbiki, Maârif Vekâletinin 18/12/928 tarih ve 12739 numaralı teskeresile yapılan teklifi ve Maliye vekâletinin 31/12/928 tarih ve 15169/235 numaralı mutalâanâmesi üzerine İcrâ vekilleri Heyetinin 3/1/929 tarihli içtimânda tasvip ve kabul olunmuştur.

Reisicumhur

Gazi Mustafa Kemal

Kararnâme

Kararnâme No: 8410

Millet mektepleri talimatnâmesinin bir senelik tecrübeye göre tadil edilen yeni şekline ait olmak üzere hazırlanan merbût talimatnâmenin tatbiki Maârif Vekâletinin 334 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcrâ Vekilleri Heyetinin 22/9/1929 tarihli içtimâında kabul olunmuştur.

Millet Mektepleri Talimatnâmesi

Mahiyet ve gaye

Madde 1- Türkiye halkını okuyup yazmağa muktedir bir hale getirmek ve ona hayat ve maişetinin istilzâm ettiği ana bilgileri kazandırmak maksadıyla millet mektepleri teşkilâtı vücuda getirilmiştir.

Madde 2- Millet mekteplerinin umumî teşkilâtı sabit ve seyyar olmak üzere (A) ve (B) dersanelerinden, halk okuma odalarıyla, köy yatı dersanelerinden mürekkeptir.

Madde 3- Şehir ve kasabalarda ve mektebi bulunan köylerde açılan millet mektebi dersanelerine sabit; mektepsiz köylere bir devre için muallim göndermek sûretiyle açılan dersanelere de seyyar dersaneler denir.

Madde 4- Sabit ve seyyar (A) dersanelerinin vazifesi hiç okuma yazma bilmeyen veya Arap harflerini öğrenmiş olan yetişkinleri okur yazar bir hale getirmektir. (A) dersanelerinde tedrisât her sene 1 teşrinisânide başlayıp şubat nihayetinde hitâma erer.

Madde 5- Sabit ve seyyar (B) dersanelerinin hedefi (A) dersanelerini ikmal etmiş ve okuyup yazmayı öğrenmiş olan vatandaşları hayat ve maişetlerinin ve vatandaşlık sıfatlarının istilzâm ettiği ana bilgilerle teçhiz etmektir. Bu dersanelerde de tedrisât (A) dersanelerinde olduğu gibi 1 teşrinisanide başlayıp şubat nihayetinde hitâma erer.

Millet mekteplerinin miktarı ve müdavimleri

Madde 6- İlk mektep bulunan her yerde mevcut ilk mektep muallimi adedince ve mektepsiz köylerde de talimatnâmenin seyyar dersanelere ait maddelerinde muharrer şartların istikmâli derecesiyle mütenasip olarak 15 ila 40 talebeden mürekkep millet mektebi dersaneleri küşadına çalışılır.

Madde 7- Millet mektebi dersanelerinde yaşları 16 ile 45 arasında bulunan bilimur kadın ve erkek vatandaşlar okutulur.

Teşkilât

Madde 8- Kadın erkek her Türk vatandaşı millet mektepleri teşkilâtının yardımcı uzuvları ve aslî talebesidir.

Madde 9- Millet mektepleri teşkilâtının umumî reisi ve millet mekteplerinin başmuallimi Reiscümhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleridir.

Madde 10- Büyük Millet Meclisi Reisi, Başvekil, İcrâ Vekilleri, Büyük Erkanıharbiye Reisi ve Halk Fırkası Umumîsi bu teşkilâtın reisleridir.

Madde 11- Maârif Vekâleti millet mekteplerinin umumî teşkilât ve faâliyeti için veçhe gösterir ve emir verir.

Madde 12- Maârif Vekâleti tarafından irae edilen veçhe verilen emirler dairesinde memleket dâhilinde millet mekteplerinin tesis, küşad ve idâresi vazifesi valiliklere mevdudur.

Madde 13- Millet mektebi dersanelerine muallim tayini bu dersanelerin nev'inin tesbiti tedrisâtın irae edilen veçhe ve verilen emirler dâhilinde olup, maârif memurları bu vazifeleri kendilerine rehberlik etmek üzere vücuda getirilen dâhili talimatnâme ahkâmına tevfikân ifâ ederler.

Vilayetler

Madde 14- Millet mekteplerinin umumî teşkilât itibariyle cüz ü tamlarını vilayetler teşkil eder.

Madde 15- Her vilayette millet mekteplerinin ihzâr ve idâresi derece derece vilayetteki mülki taksimat ve teselsüle müvazi olarak teşekkül eden vilayet, kaza, nahiye, köy veya mahalle heyetlerine mevdudur. Vilâyet heyeti valinin riyaseti altında maârif müdürü, (heyetin umumî katipliğini yapar) Encümeni Vilayetten müntehap bir aza, Halk Fırkası Mutemedi, Belediye Reisi, Türk Ocağı Reisinden tereküp eder. Bu heyet icabında karar vermek ve işleri tedvîr etmek hususundaki salahiyetlerini Vali, maârif Müdürü ve Halk Fırkası mutemedinden mürekkep bir encümene bırakabilir.

Madde 16- Vilayet İdâre Heyetinin vazifeleri şunlardır.

A- Her sene vilayet dâhilinde azamî mikyasta vatandaş okutmaya müsait olacak şekilde vilayet hususî bütçesinin maârif kısmına millet mektepleri için tahsisat vazını temin etmek,

B- Millet mekteplerine yer izhâr etmek, levâzım ve tedrisât vesâiti temin etmek,

C- Bu talimatnâmenin verdiği salahiyetleri kullanarak mütenevvi irşat ve teşvik faaliyetlerine tevessül veya talimatnâmenin tasrih ettiği müeyyidelere müracaat ederek vatandaşların millet mekteplerine devamlarını temin etmek,

D- Millet mekteplerinde okutulacak kitâpları ve alelumum halk için yapılan neşriyâtı zamanında celp etmek ve halka tevziini temin etmek,

E- Şehir, kasaba ve köylerin münasip mahallerinde, Emlak-ı Milliye binaları dâhilinde veya umumun menfaatlerine hadim müesseselerde halk okuma odaları tesis etmek ve bu odaların tefriş, teshîn, tenvîr, tathîr ve idâresi ve halk neşriyatının celbiyle umumun istifadesine vaz'ı için tedbirler almak -okuma odalarının tesis ve idâre tarzı bu hususta rehberlik etmek üzere hazırlanan talimatnâme ahkâmına tevfiik olunur,

F- Halk terbiyesine müteallik işlerde maârif teşkilâtı ile teşriki mesaiyi kabul etmiş olan ve gayelerinde halkın seviyesini yükseltmek münderiç bulunan Halk Fırkası ve Türk

Ocağı nev'inden millî müesseselerinin mahallî teşkilâtıyla bunların ne sûretle yardım edeceklerine ait programlar tesbit etmek.

G- Gerek millet mektepleri faâliyetini temin, gerekse halk okuma odaları tesisi için bu Maddenin (F) fıkrasında mevzubahis müesseselerden ve diğer hayırlı maksatların husulü için çalışan teşekküllerden veya fertlerden teberrular dercetmek,

H- Mali şerâiti istikmal eylediği takdirde her vilayet ve kaza merkezinde veya yalnız münasip görülecek yerlerde birer köy yatı dersanesi tesis ve vilayet merkezine açılanını bizzat idâre ettirmekle mükelleftirler.

- Köy yatı dersanelerinin tesis şartları ve idâre tarzı bu hususta rehberlik etmek üzere vücuda getirilen dâhili talimatnâme ahkâmıyla tesbit olunmuştur.

Madde 17- Vilayet millet mektepleri idâre heyeti reisi sıfatiyle valiler her sene şu iki raporu Maârif Vekâletine göndermekle mükelleftirler.

A- Birinci Rapor: 15 kânunuevvele kadar gönderilmiş olacak ve bu raporda vilayet dâhilinde muhtelif nev'iden ne kadar millet mektebi dersanesi açıldığı, kaç muallimin tedrisâtla tavzif edildiği ve kaç vatandaşın devame başladığı bunların cinsiyetleriyle kurslara sûreti inkışamları bildirilecektir.

B- İkinci rapor: 14 nüsha olarak martın 15'inde mahallerinde postaya verilmiş olacaktır. Bunda da valiler birinci raporlarında arzettikleri vaziyette husule gelen ihrai tahavvülleri, millet mekteplerini ikmal eden vatandaşların miktarını, cinsiyetlere ve muhtelif kurslara sûreti inkisamını ve halkı okutma faâliyeti hakkındaki umumî mütalealariyle temennilerini bildireceklerdir.

Madde 18- Millet mektepleri idâre heyetleri umumî katibi sıfatiyle maârif müdürleri şu vazifelerin ifâsiyle mükelleftirler.

A- Valinin tasvibi ile vilâyet idâre heyetine ait vazifelerin ifâsını teshil ve temin edecek sûrette müzâkere ruznâmeleri tertip ve ne nevi tedbirlere tevessül edilmek lazım geldiğini gösteren bir mesai programı hazırlayarak valiye vermek.

B- Tahsillerini ikmal ederek imtihanda muvaffak olan vatandaşlara vesika itâ etmek.

Madde 19- Millet mektebi teşkilâtının kaza heyeti Kaymakamın riyaseti altında kaza maârif memuru, -heyet-i umumi kâtipliğini yapar- Belediye Reisi, Halk Fırkası Mutemedi varsa Türk Ocağı Reisinden terekküp eder. Bu heyet de Kaymakam, Maârif Memuru ve Halk Fırkası mutemedinden müterekkip bir encümen intihap edebilir. Kaza heyetleri de 16 ıncı Maddenin B, C, D, E, F, G, H firkalarındaki vazifeleri kendi sahaları dâhilinde ifâ ederler.

Madde 20- Millet mektepleri teşkilâtının nahiye heyetleri Nahiye Müdiriyle mektep Başmuallimi veya mualliminden ve mevcutsa Belediye Reisiyle Halk Fırkası nahiye mutemedinden terekküp eder.

Madde 21- Köy ve mahallelerde ihtiyar heyetleriyle köy veya mahalle muhtarları ve köy muallimi millet mektepleri teşkilâtının ilk faâliyet nüvelerini temsil ederler ve gerek bunlar gerekse nahiye heyetleri 16 ıncı Maddenin B, C, D, E, F, G, firkalarında muharrer ahkâmı kendi sahaları dâhilinde tatbik ederler.

Ücretler

Madde 22- Millet mekteplerinde ders okutan her muallime dört aylık hizmetine mukâbil maktuan en az 50 lira verilir. Mektebinde ikiden fazla millet mektebi dersanesi küşat edilen başmuallimlere ve kaza maârif memurlarına munzam vazifelerine mukâbil maktuan 50 ilk tedrisât müfettişlerine 60 maârif müdürlerine de bir devre için 90 lira ücret itâ olunur.

Madde 23- Millet mekteplerinin maârif müdürü ve ilk tedrisât müfettişleri tarafından teftişini mümkün kılmak üzere her sene vilayet maârif bütçesinin hususî faslına kafi miktarda harcirah konur.

Millet mektepleri dersanelerinin nevileri ve tedrisât zamanları

Madde 24- Münhasıran erkeklere ve kadınlara veya müşteren her iki cins vatandaşlara mahsus olmak üzere üç nevi dersane açılabilir.

Madde 25- Bir mahalde açılacak dersanelerin nevini tayin ve her neviden ne kadar dersanenin nerelere açılacağı tesbit etmek hakkı mahallin millet mektepleri idâre heyetine aittir.

Madde 26- Her millet mektebi darsanesinde cumadan gayri günlerde hergün birer saat olmak üzere haftada altı saat tedrisât yapılır.

Mahallî şerait 6 saatlik tedrisâtın daha az günlere sıkıştırılmasını istilzâm ettiği takdirde mahallî idâre heyetinin kararı ile nihayet tedrisât-ı icrâ edilecek günlerin adedi üçe kadar indirilebilir. Ancak hiçbir sûretle aynı sınıfta bir günde iki saatten fazla tedrisât icrâ edilemez.

Madde 27- Millet mekteplerinde tedrisâtın günün hangi saatinde icrâ edileceği mahalli idâre heyeti tarafından tesbit olunur.

Derslere başlangıç ve imtihanlar

Madde 28- Millet mekteplerinde tedrisâta başlanmadan bir kaç gün evvel idâre heyeti tarafından gazete ve mevkutelerde neşriyât yapılarak, beyânnâmeler neşredilerek münadiler çıkarılarak davul, yafra ve bunlara mümasil her nevi neşir ve tebliğ vasıtalarından istifade olunarak millet mekteplerinde tedrisâta başlanacağı bu müesseselere devam etmenin fertlere ve cemiyete bahşedeceği mazhariyetler vatandaşlara ilan olunur.

Madde 29- 1 Teşrinisanide köy, şehir ve kasabalar bayraklarla donatılmak, mekteplerde orkestralarla konserler tertip etmek, halkı büyük meydanlarda, içtimâ müsait mahallerde toplayarak nutuklar irat etmek sûretiyle küşat günü tes'it olunur.

Madde 30- Her millet mektebinin ilk dersinde muallim millet mektebinin gayesi, okuyup yazmanın lüzum ve faidesi hakkında nihayet onbeş dakika sürececek bir musahabe yapar bunu müteakip tedrisât başlar.

Madde 31- Millet mektepleri (A) ve (B) dersanelerinin dörder aylık tedrisâtı nihayetinde müdavimler imtihana sevk olunur. Muvaffak olanların mezuniyet vesikâları mart ayı içinde verilir.

Her iki nevi dersaneyi ikmal edenlere verilecek vesikanın sûretleri talimatnâmeyle merbuttur.

Seyyar dersaneler ve muallimler

Madde 32- Mektebi olmayan köylerin halkını okutmak için bu köylerde seyyar millet mektepleri dersaneleri küşat ve seyyar muallimler istihdam olunur.

Madde 33- Mektebi olmayan köylerde seyyar dersaneler açılabilmesi vilayet bütçesine mevzu tahsisatın kifayetine ve 37 inci maddede muharrer şartları hâiz anasırın mevcudiyetine ve köy halkı tarafından da 39 uncu maddede yazılı hususatin istikmalinin teahhüdüne muallaktır.

Madde 34- Seyyar muallimler de memur edildikleri köyde sabit millet mekteplerinde olduğu gibi teşrinisani iptidasından şubat nihayetine kadar çalışırlar.

Madde 35- Seyyar dersanelerin tedrisât nizamı da sabit millet mektebi dersanelerinde olduğunun aynıdır.

Madde 36- Seyyar muallimler öğleden evvel köyün yaşları 12-16 arasında bulunan çocuklarını öğleden sonra da yaşları 16-45 arasında tefavüt eden yetişkinlerini okuturlar. Yetişkinler için ayrı ayrı kurslar tertip olunabilir.

Madde 37- Seyyar muallimler vilayet maârif idâresi tarafından eminliğin de tasvibine iktiran eylemek şartıyla şu zevat meyanından intihâp olunur:

A- Kadro fazlası muallimler.

B- Kadro fazlası muallim bulunmadığı veya mevcudu kafi gelmediği takdirde muallimlik evsafını hâiz münevverler.

Madde 38- Seyyar muallimlikte istihdam edilecek münevverlerden orta tahsilini görmemiş olanlar imtihanla seçilirler. Namzetler maârif müdürünün riyâseti altında bir ilk tedrisât müfettişiyle tam devreli muallim mektebi mezunlarından ve maârif müdürü tarafından intihap edilecek bir muallimden mürekkep komisyon marifetiyle imtihan edilirler.

Madde 39- Seyyar muallimlerin tedrisât yapacakları mahal köy ihtiyar heyeti tarafından temin olunur.

Bu yerin tedrisât icrâsına müsait olacak şekilde ihzarı, tenvir ve teshini; tathiri köy ihtiyar heyetlerine ait vazifelerindendir. Bu hususatta ihtiyarı icabeden masarîf, varsa köyün tasarruf sandığından tesviye olunur. Sandık mevcut olmadığı takdirde ihtiyar heyeti köy halkını yardıma davet eder.

Madde 40- Seyyar muallimlerin çalıştıkları köylerde kaç nevi kur tertip olunacağı ve bunlarda tedrisâtın günün hangi saatlerinde icrâ edileceği köy ihtiyar heyetiyle muallim tarafından bilmüzâkere tesbit olunur.

Madde 41- Seyyar muallimler gidecekleri yerlere tebeşir, kağıt, kalem, defter ve kitâp ve siyah mat muşamba veyahut buna müşabih portatif kara tahta gibi malzemeyi beraberinde götürürler.

Madde 42- Seyyar muallimlere 41 inci Maddede muharrer levazım bedeliyle hususî kânûna tevfi kan verilecek harcırahtan maada ayrıca idâre heyetlerince münasip görülecek miktarda bir ücret verilir. -Bu miktar ayda elli lirayı geçemez.

Madde 43- Seyyar muallimler üssülharekelerini çalıştıkları köye en yakın nahiye merkezlerinde tesis, kendilerine vuku bulacak emirleri tebelluğ etmek ve kitâp, mecmua ve sair levazım ve vesaiti tedrisiye yi celbetmek üzere bu merkezlerle daima irtibatı muhafaza ederler.

Madde 44- Seyyar muallimler kendilerine lazım olan tedris vesaitini beraber taşıyacaklarından köylü için müz'ic olacak metalipten ihtiraz ederler.

**Devlet müesseselerinin, hapishanelerin, hususî ve ticari
müesseselerin vazifeleri**

Madde 45- Devlet müesseleriyle şehremanetleri ve belediyeler, inhisar idâreleri, banka, demiryolu ve liman idâreleri daimi müstahdemleri ile hammallarını okutmakla mükelleftirler.

Madde 46- Hapishanelerde bulunan vatandaşlara da okumak yazmak öğretiləcəktir. Altı aydan fazla mahkumiyeti olanları hakkiyle okutup yazdırmadan çıkaran hapishane müdürleri mensup oldukları vekâletçe mes'ul edilecektir. Hapishane müdürleri muhtaç oldukları muallimleri maârif idârelerinden talep ederler. Hapishaneler dâhilindeki tesis edilecek millet mektebi dersanelerinde tedrisât nizamı aynen diğer dersanelerdeki gibi olup bunlar gibi teftişe tâbîdirler.

Madde 47- Daimi asgari yirmi memur, amele yahut rençper çalıştıran şirket, fabrika, müteahhitler ve çiftlik sahipleri maârif teşkilâtına dair kânûnun altıncı maddesi mucibince istihdam ettikleri anasıra okuyup yazmağı öğretmek vazifesiyle mükelleftirler.

Bu vazifeleri kendi anasıyla yapmayanlar bulundukları mahal maârif idâresine müracaat ederek muallim temin ederler.

Bu müessese ve müteşebbisler açacakları mekteplerin her nevi-levazım ve vesaitini temin ve muallimlerin ücretlerini, harcırahlarını tediye ederler.

İrşat ve teşvik faâliyetleri

Madde 48- Halkın millet mekteplerine incizap, alaka ve devamının temini için millet mektepleri idâre heyetleri tarafından irşat ve teşvik faâliyetleri ihdas olunur.

İrade heyetleri bilhassa şu tedbirlerden istifadeye çalışacaklardır:

A- Vilayet gazete ve mevkuteleriyle neşriyat yaptırmak.

B- Köy ve mahalle ihtiyar heyetlerini halkın tenvir ve teşviki hususunda tahrik ve tavzif etmek.

C- Esnaf teşkilâtı ve müessesâtı mümessilleriyle temas ederek onlar vasıtasıyla teşkilât mensuplarını mekteplere tergip ve teşvik etmek, bir esnaf teşekkülüne mensup vatandaşları bir araya toplayarak bunlara konferansılar göndermek.

Millet mekteplerinin mazhar olacakları müsaadat ve devam etmeyenlerin

karşılaşacakları memnuiyetler

Madde 49- Köy veya mahalle ihtiyar heyetlerine aza olabilmek veya 45 ve 47 inci maddelerde muharrer hizmetlere kabul edilebilmek için 1931 mayısından itibaren taliplerden okur yazar olduklarına, bir millet mektebinde okuduğuna dair vesika aranacaktır.

Kasabalarda mektepli köylerde ikamet etmiş olupta sıhhî bir mazereti olmayan ve maişet şeraiti de millet mekteplerinin tedrisât zamanlarında devamına mani teşkil etmemiş vatandaşlar mezkûr vesikayı irâe etmedikleri müddetçe bu hizmetlere alınmayacaklardır.

Madde 50- 49 uncu maddenin ikinci fıkrasında zikredilen mani şeraitten azade bulunduğu halde millet mekteplerine devam etmeyen vatandaşlardan idare heyeti kararı ile ve istidânının derecesiyle mütenasip olarak İdâre-i Vilâyet Kânûnunun 68 inci maddesi ahkâmına tevfikân idâre heyetince takdir edilecek miktarda ceza-i naktî alınır.

Müteferrik Maddeler

Madde 51- Herhangi bir şehirde millet mekteplerine devam etmek isteyenlerin miktarı mevcut dersanelerin okutabileceği miktarın fevkinde bulunduğu takdirde bu şehir Türk Ocağı kendi azasından muallimlik evsafına hâiz münevverleri istihdam etmek sûretiyle (A) ve (B) kursları açabilir. Bu dersanelerde tedrisât nizamı diğer dersanelerin aynı olup onlar gibi teftişe tâbîdir.

Madde 52- Maârif Vekâleti müfettişleri millet mektepleri teşkilâtının her nevi faâliyetlerini teftiş ve tahkîk ederler.

Madde 53- Mülkiye müfettişleri bu talimatnâmenin 15, 16, 20, 21, 45, 46, 47, 49, 50 inci maddelerinde zikredilen vazifelerin sûret-i ifâsını teftiş ve murakabeye salahiyyettedirler.

Madde 54- Millet mektebi teşkilâtının 10 uncu Maddede zikredilen 13 reisi her sene nisan ayı içerisinde Başvekilin davetiyle içtimâa ederek valilerden gelen raporları tetkik ve her valinin mesai ve muvaffakiyetinin derecesi hakkındaki mülâhazatını tesbit ve lazım gelen kararları ittihaz ederler. Reisler heyetinin raportörü Maârif Vekilidir.

Madde 55- Bu talimatnâme neşri tarihinden itibaren mûteber olup 11-11-1928 tarih ve 7284 numaralı millet mektepleri talimatnâmesi mefsuhtur.

Madde 56- Bu Talimatnâme ahkâmının icrâsına İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

Kararnâme

Kararnâme No: 12073

Arap harflerile tedrisât yapmak için gizli veya aleni derslane açanlara dair tanzim olunan merbut talimatnâmenin mer'iyete vaz'ı Maârif Vekâletinin 21/7/1931 tarih ve 1750 numaralı tezkeresi ile yapılan teklifi üzerine İcrâ Vekilleri Heyetinin 23/12/1931 tarihli içtimâında tasvip ve kabul olunmuştur.

23/12/1931

Reisicumhur

Gazi M. Kemal

Başvekil İsmet

Adliye Vekili Yusuf Kemal

Milli Müdafaai Vekili Zekai

Hariciye Vekili Dr. T. Rüştü

Dâhiliye Vekili Ş. Kaya

Maliye Vekili M. Aldülhalık

Nafia Vekili Hilmî

Maârif Vekili Esat

İktisat Vekili Mustafa Şeref

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili Dr. Refik

Arap Harfleri ile Tedrisât Yapmak İçin Gizli veya Alenî Dersane Açanlara Dâir Talimatnâme

Madde 1- Türk harflerinin kabul ve tatbikine dair olan 1 teşrinisani 1928 tarih ve 1353 numaralı kânûnun 9 uncu maddesi hilafına olarak Arap harflerile tedrisât yapmak için gizli veya alenî dersane açanlar ve bu dersanelerde tedrisâtta bulunanlar 1 mart 1926

tarîh ve 765 numaralı Türk Ceza Kânûnunun 526 ncı maddesi mucibince tecziye olunacaktır.

Madde 2- Bu talimatnâme her yerde en büyük mülkiye memuru tarafından usulü dairesinde halka ilan olunacaktır.

Madde 3- Bu talimatnâme neşri tarihinden mûteberdir.

Madde 4- Bu talimatnâmenin tatbikine İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

Kararnâme

Kararnâme No: 13507

Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde söz derleme işlerini yoluna koymak üzere hazırlanan ilişik "Söz Derleme Talimatnâmesi"nin meriyete konulması; Maârif Vekillîğinin 8/11/1932 de yazılan 3737 sayılı tezkeresi üzerine İcrâ Vekilleri Heyetinin 21/11/1932 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

21.11.1932

Reisicumhur

GAZİ M. KEMAL

Başvekil İsmet

Adliye Vekili Yusuf Kemal

Milli Müdafaai Vekili Zekai

Dâhiliye Vekili Ş. Kaya

Maliye Vekili M. Abdülhalık

Hariciye Vekili Dr.T. Rüştü

Maârif Vekili Dr. Reşit Galip

Nafia Vekili Hilmî

İktisat Vekili M. Celal

Gümrük ve İnhisar Vekili Ali Rana Z.

Ziraat Vekili Muhlis

Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekili Dr. Refik

Gümrük ve İnhisar Vekili Ali Rana Z.

Söz Derleme Talimatnâmesi

Madde 1- Halk dilinde yaşayan Türkçe sözleri derlemek için Türk Dil Tetkik Cemiyetine yardımda bulunmak üzere her vilayette valinin reisliği altında bir derleme heyeti kurulmuştur.

Madde 2- Bu heyete Türk Dili Tetkik Cemiyeti vilayet merkez heyeti azaları ile belediye reisi, en büyük kumandan, vilayet maârif müdürü, sıhhat ve içtima-i muavenet müdürü, lise, muallim mektebi, orta mektep, sanat, ticaret, ziraat mektepleri müdürleri girerler.

Madde 3- Her kaza merkezinde kaymakamın reisliği altında bir derleme şubesi kurulur. Buna belediye reisi, en büyük askerî makam sahibi, kaza maârif memuru, hükümet hekimi, orta mektep müdürü, mektep muallimleri arasından seçilmiş iki muallim, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Şubesi bulunan kazalarda bu şube azaları, bulunmayan yerlerde dil işleri ile uğraşanlar arasından seçilecekler girer.

Madde 4- Vilayet derleme heyeti kendi arasında iş bölümü yaparak çalışma komitelerine ayrılır. Komiteler her gün toplanarak kendi kollarına ait işleri takip ederler. Vilayet umumî derleme heyeti haftada en az bir defa umumî toplanma yapar.

Madde 5- Vilayet, kaza merkezleri ile nahiye ve köylerdeki mekteplerin her biri bir derleme ocağıdır. Mektebin müdür veya başmuallimi ocağın reisidir.

Madde 6- Vilayet merkezindeki derleme ocakları vilayet merkez derleme heyetine, kaza ve nahiye merkezler ile köylerdeki derleme ocakları kaza derleme şubelerine bağlıdır.

Madde 7- Vilayet merkez derleme heyetinin vazifeleri;

a) Vilayet merkezi ile merkeze bağlı nahiye ve köylerdeki derleme ocaklarının ve kaza derleme şubesinin muntazaman çalışmalarını ve iş görmelerini temin ve yakından takip etmek,

b) Vilayet merkezi ile merkeze bağlı nahiye ve köylerdeki derleme ocaklarında çalışanların her birine derleme işinde muayyen bir iş gördürmek,

c) Derleme şubelerinden, derleme ocaklarından gelen derleme fişlerini TürkDili Tetkik Cemiyeti Umumî Merkezinden verilecek talimata göre tasnif ederek, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumî Katipliğine göndermek,

d) Derleme ocaklarına çalışma yolları göstermek,

e) Maârif teşkilâtı dışında bulunup ötedenberi dil işlerinde çalışan ve çalışmak isteyenleri derleme işlerine bağlamak ve derledikleri sözlerin fişlerini Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumî Katipliğine göndermektir.

Madde 8- Kaza derleme şubelerinin vazifeleri;

a)Kazadaki derleme ocaklarının işlerini yoluna koymak ve yürütmek, ocaklar arasında çalışanlar arasında işleri bölmek,

b) Kaza içindeki derleme ocaklarının topladıkları sözlerin fişlerini tasnif ederek vilayet merkez derleme heyetine göndermek,

c) Kazada ötedenberi dil işlerinde çalışanları veya çalışmak isteyenleri derleme işlerine bağlamak ve topladıkları sözlerin fişlerini vilayet merkez heyetine göndermektir.

Madde 9- Derleme ocaklarının vazifeleri;

a) Bağlı oldukları derleme şubesinde veya vilayet merkez derleme heyetinden alacakları talimata göre çalışmak,

b) Ocakta çalışanlar arasında işleri bölmek,

c) Derleyicilerin topladıkları sözlerin fişlerini tasnif ederek bağlı oldukları derleme şubesine göndermek, (vilayet merkezine bağlı ocaklar fişlerini doğruca vilayet merkez derleme heyetine gönderirler)

d) Dil işlerinde çalışanları veya çalışmak isteyenleri bulup derleme işine bağlamaktır.

Madde 10- Ocaklarda çalışanların vazifesi derleme işini bir meslek ve millet işi sayarak gönderilen talimatlara göre canla başla çalışmak, derlediği sözlerin fişlerini ocak reisine vermektir.

Madde 11- Vilayet merkez derleme heyeti Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumî Merkezi ile doğrudan doğruya temasta bulunarak alacağı talimata göre çalışır ve her hafta görülen işlerin hülasasını vekâlete bir raporla bildirir.

Madde 12- Vekâlet umumî müfettişleri uğradıkları yerlerin söz derleme faaliyeti hakkında vekâlete muntazaman malumat vereceklerdir.

Madde 13- İlk tedrisât müfettişleri ilk mekteplerdeki ocakların derleme işlerinin yolunda gidip gitmediğini tetkik ederek vilayet merkez derleme heyetine bildireceklerdir.

Madde 14- İlk tedrisât müfettişleri, muallimi bulunmayan köylere, mıntikalardaki aşiretlerin bulundukları yerlere giderek Türk Dili Tetkik Cemiyetince bildirilecek esaslara göre söz derleyecekler ve derlediklerini vilayet merkez heyetine göndereceklerdir.

Madde 15- Vilâyet merkez derleme heyetleri derleme işinden en çok gayret gösteren memurların isimlerini hizmet derecelerine göre mükafat görmek üzere mensup oldukları vekâletlere bildireceklerdir.

Madde 16- Bu talimatnâmenin icrâsına İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

***SONUÇ ve TOPLU
DEĞERLENDİRME***

SONUÇ VE TOPLU DEĞERLENDİRME

Bu araştırmanın konusu 1920 ile 1938 yılları arasında Türkçe'nin öğretimi ile ilgili olarak geliştirilen devlet politikalarının tesbitidir.

Araştırmaya malzeme olan materyaller ise 1920-1938 yılları arasında yürürlüğe giren ve Türkçe'yi doğrudan ilgilendiren Anayasa, Kânûn ve Kararnâme metinleridir.

Çalışmamızı yönlendiren bu dokümanlar devletin Türkçe'nin öğretimi ile ilgili almış oldukları kararları ortaya koymaktadır.

Ayrıca bu kararların alınmasına etki eden görüşlerin ortaya çıkışı ve gelişmesi Tanzîmât ve Meşrutiyet dönemi aydınlarının şahsında Birinci Bölüm'de ele alınmıştır.

20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilen Teşkilat-ı Esasiyye Kânûnu'nun ikinci maddesi ile devletin resmî dilinin yalnız Türkçe olduğu hükme bağlanmıştır.

12. maddedeki "Türkçe okuyup yazma bilmeyenler mebûs intihab olunamazlar" ifâdesi ile de icra makamında bulunabilmek için mutlaka Türkçe okuyup yazma bilmenin gerekliliği görüşü kânûnla hükme bağlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte eğitim sisteminin yenileştirilmesi için yoğun çabalara girişilmiştir. M. Kemal Atatürk, Türk milletinin geri kalmasının en önemli sebebini, takip edilen eğitim sisteminde görmüş ve mevcut eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Bu konu hakkındaki görüşleri tezin ikinci bölümünde detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tanzîmât'la başlayan eğitim sistemimizdeki modernleşme hareketleri, eğitimde bir bütünlük sağlayamamıştır. Farklı eğitim ve öğretim anlayışına sahip okullar Tanzîmât devrinde de mevcudiyetini korumuştur. Atatürk eğitimdeki bu ikiliğin ortadan kaldırılması görüşünü savunmuş ve Tanzîmât döneminde başlatılan ama başarıya ulaşamayan uygulamaları Cumhuriyet döneminde yürürlüğe geçirmiştir.

Nitekim 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhîd-i Tedrisât Kânûnu ile Tanzîmât döneminde başlayıp Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar devam eden eğitim ve öğretimdeki ikiliği

ortadan kaldırmıştır. Tevhîd-i Tedrisât Kânûnu ile ülkedeki tüm ilim ve öğretim kurumları Maârif Vekâletine bağlanmıştır.

3 Nisan 1926 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Maârif Teşkilatına Dair Kânûn"un ilk maddesi Türkçe ile ilgilidir. Bu madde ile Türkçe'nin araştırılıp geliştirilmesi konusunda çalışacak, Maârif Vekâline bağlı "Dil Heyeti" kurulmuştur.

Kânûnun dördüncü maddesi ile de Türkiye'de hiçbir okulun Maârif Vekâleti'nden ruhsat ve muvafakat almadan açılmayacağı hükme bağlanmıştır.

10 Nisan 1926 tarihinde kabul edilen "İktisâdî Müesseselerde Mecburî Türkçe Kullanılması Hakkında Kânûn" ile Türkiye'deki tüm ticarî teşekküllerin her türlü yazışma, haberleşme hesap ve defter tutma işlemlerini Türk dili ile yapma mecburiyeti getirilmiştir.

Tanzimât dönemi aydınları Arap alfabesinin islahı konusunda uzun süre çalışmışlardı. Harf ve imlâ kâidelerini tanzim etme amacı ile İbrahim Şinasi, Ali Suavi, Şemseddin Sami gibi yazarlar kendi fikirleri doğrultusunda bir takım kâideler koyarak dilde sadeleşme hareketinin öncülüğünü yapmışlardı. Tezimizin Birinci Bölümü'nde konu hakkındaki görüşlere geniş bir şekilde yer verilmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde Hüseyin Cahit, Abdullah Cevdet ve Celâl Nuri Latin harfleri ve buna dayalı bir Türk alfabesinin vücuda getirilmesi konusunda yazılar yazmışlardır. Hüseyin Cahit Tanin gazetesinde, Abdullah Cevdet İçtihad dergisinde bu görüşleri doğrultusunda makaleler yazmışlardır. ⁶¹ Hüseyin Cahit bu makalelerinde bir an önce Latin alfabesini kabul etmemiz gerektiği fikrini savunmuştur.

Millî Mücadele kazanılıp Cumhuriyet ilan edildikten sonra M. Kemal Atatürk, eğitim ve öğretim işlerine ağırlık vermiş, bunun sonucunda ilk iş olarak Tevhîd-i Tedrisat Kânûnu çıkmış, bilahare eğitim ve öğretim işlerinin tanzim edilmesi için de "Maârif Teşkilatı Hakkında Kânûn" yürürlüğe girmiştir.

Atatürk 8 Ağustos 1928 tarihinde Sarayburnu Parkı'nda yapmış olduğu konuşmada yeni Türk harflerine ait düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

⁶¹ Bkz. Hüseyin Cahit, *Tanin Gazetesi*, 20 Kânunisânî 1910, 31 Kânunisânî 1910.

"Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim ahenktâr, zengin lisanımız yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Asırlardanberi kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemal pek çabuk bir zamanda mükemmel bir surette anlayacağız." ⁶²

Nitekim 1 Kasım 1928 tarihinde "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kânûn" ile Arap harfleri yerine Latin esasından alınan yeni harfler kabul edilmiştir. Kânûnun yürürlüğe girmesinden sonra tüm kamu kurum ve kuruluşlarında bilcümle şirket, cemiyet ve hususî müesseselerde yeni Türk harfleri ile yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburî olmuştur.

Latin harfli alfabenin öğretilmesi amacıyla il, ilçe ve köylerde kurslar düzenlenerek Millet Mektepleri açılmıştır. Yeni harflerin doğru bir şekilde bütün fertlere öğretilmesi için devlet tarafından bir takım faaliyetlere girişilmiştir.

Halk Fırkası, Muallimler Birliği, Türk Ocağı gibi millî ve meslekî teşekküller halka yeni alfabenin öğretilmesi konusunda kurslar düzenlemişlerdir.

Memlekette çıkan gazetelerin bir kısmının yeni alfabe ile yazılması zorunluluğu getirilmiş, Resmî Gazetelerin tamamı ise yeni harflerle çıkmaya başlamıştır.

Karagöz, Cem, Akbaba gibi mizah dergileri finanse edilerek yeni alfabe ile yayınlarını sürdürmeleri sağlanmıştır.

Resmî daire levhaları, sokak ve istasyon isimleri, vapur, araba ve tren tarifeleri, lokanta ve gazino gibi işletmelerin levhaları yeni Türk harfleri ile yazılı levhalarla değiştirilmiştir.

Halkı yeni Türk harflerine alıştırmak için şiir, masal, atasözleri, roman ve hikayeler bastırılmış, bu maksatla bir seri kitap yayınlanmıştır.

Yeni harfleri öğretmek amacıyla büyük levhalar yaptırılarak merkez okullara ve halk dersanelerine dağıtılmıştır.

⁶² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, TİT Ens. Yayınları, Ank. 1945., s. 82.

Yeni harf dökümlerinin memlekete girişinde bir müddet gümrük alınmamış daha sonra da memleketteki yerli dökümcüler teşvik ve himaye edilmişlerdir.

Her büyük işletme sahibi kendi bünyesinde çalıştırdığı elemanlarına yeni harfli alfabeyi öğretmekle mükellef kılınmıştır.

Muallim Birlikleri, Gönüllü Muallimler Birliği teşkil ederek her köyde seyyar okullar açmışlardır.

Bütün halk dersanelerinde eğitim ve öğretim yeni harflerle yapılmış ve okutulan kitapların yeni harfler ile basılması sağlanmıştır. Okulların her sınıfında yeni alfabenin talabeler tarafından okuyup yazılabilmesi amacıyla kurslar düzenlenmiş bu kurslardan geçen talabeler yeni harflerle basılmış kitaplarla öğrenimlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir.

Orta mektep ve muallim mekteplerinde Türkçe dersleri talebelere yeni harflerin yazılış ve okunuşlarını öğretmekle başlamıştır.

Maârif Vekâleti bünyesindeki yeni harflerle yapılan okuma ve yazma kursları her ilin Maârif Eminleri tarafından denetlenmiştir.

Her vilayet ve kaza merkezlerinde memurlar için kurslar açılmış ve kurs süreleri mesai saatlerine uygun bir şekilde tesbit edilmiştir. Bu faaliyetleri de valiler kontrol ederek vekaletle bilgi vermişlerdir.

Maârif Vekâleti'ne bağlı olarak kurulan "Dil Heyeti"ne yeni üyeler alınarak çeşitli komisyonlar kurulmuş ve söz derleme işine ağırlık verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti dahilinde söz derleme işlerini yoluna koymak üzere İcrâ Vekilleri Heyeti'nin 21.11.1932 tarihli toplantısında "Söz Derleme Talimatnâmesi" kabul edilmiştir.

Bu talimatnâme ile halk dilinde yaşayan Türkçe sözleri derlemek için Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin yardımıyla her vilayette bir Derleme Heyeti kurulmuştur.

Bu heyete Türk Dili Tetkik Cemiyeti azaları, Belediye Reisi, bölgenin en yüksek rütbeli komutanı, Vilayet Maârif Müdürü, Sağlık Müdürü, Lise, Muallim Mektebi, Orta Mektep, Sanat, Ticaret ve Ziraat Mektebi müdürleri dâhil edilmişlerdir.

Talimatnâmenin üçüncü maddesi ile her kaza merkezinde Kaymakam'ın başkanlığı altında bir Derleme Şubesi kurulmuştur.

Vilayet Derleme Heyeti ise kendi aralarında iş bölümü yaparak çalışma komitelerine ayrılmışlardır.

Vilayet, kaza merkezleri ile nahiye ve köylerdeki mekteplerin her biri bir Derleme Ocağı'dır. Mektebin müdürü ise ocağın reisidir. Vilayet merkezlerindeki Derleme Ocakları, Vilayet Merkez Derleme Heyeti'ne, kaza ve nahiye merkezleri ile köylerdeki Derleme Ocakları ise Kaza Derleme Şubeleri'ne bağlıdır.

Söz Derleme Talimatnâmesi yedinci maddesinde Vilayet Merkez Derleme Heyeti'nin görevleri şu şekilde tesbit edilmiştir.

- a. Vilayet merkezi ile merkeze bağlı nahiye ve köylerdeki Derleme Ocakları'nın ve Kaza Derleme Şubesi'nin muntazaman çalışmalarını temin etmek ve yakından takip etmek,
- b. Vilayet merkezi ile merkeze bağlı nahiye ve köylerdeki Derleme Ocakları'nda çalışanları her birine derleme işinde muayyen bir iş gördürmek,
- c. Derleme Şubeleri'nden, Derleme Ocakları'ndan gelen derleme fişlerini Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Merkezi'nden verilecek talimata göre tasnif ederek, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Katipliği'ne göndermek,
- d. Derleme Ocakları'na çalışma yolları göstermek,
- e. Maârif Teşkilatı dışında bulunup öteden beri dil işlerinde çalışan ve çalışmak isteyenleri derleme işlerine bağlamak ve derledikleri sözlerin fişlerini Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Katipliği'ne göndermektir.

Talimatnâmenin dokuzuncu maddesi ile de Derleme Ocakları'nın vazifeleri şu şekilde tesbit edilmiştir.

- a. Bağlı oldukları Derleme Şubesi'nden veya vilayet merkez derleme heyetinden alacakları talimata göre çalışmak,
- b. Ocakta çalışanlar arasında görev dağılımı yapmak,

c. Derleyicilerin topladıkları sözlerin fişlerini tasnif ederek bağlı oldukları Derleme Şubesi'ne göndermek,

d. Dil işlerinde çalışanları ve çalışmak isteyenleri bulup derleme işine bağlamak.

Bütün bu çalışmalarla memleketin dört bir yanında kullanılmakta olan Türkçe kelimeler fişlenerek tesbit edilmiştir.

Atatürk, 1 Kasım 1936'da Meclis'in Birinci Dönem İkinci Toplanma yılını açarken yapmış olduğu konuşmada dil konusunda yapılmış olan hizmetlerden övgüyle bahsederek şöyle demiştir:

"Başlarında kıymetli Maârif Vekilim bulunan, Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun her gün yeni hakikat ufukları açan ciddi ve devamlı mesaisini takdirle yad etmek isterim... Bu ulusal kurumların az zaman içinde ulusal akademiler halini almasını temenni ederim. Bunun için, çalışkan tarih ve dil alimlerimizin, dünya ilim âlemince tanınacak, orjinal eserlerini görmekle bahtiyar olmamızı dilerim." ⁶³

15 Haziran 1937 tarihinde "Köy Öğretmenleri Kânûnu" çıkartılarak öğretim kadrosu genişletilerek Türkçe öğretiminin yurt geneline yayılması sağlanmıştır.

İcrâ Vekilleri Heyeti 23.12.1931 tarihindeki toplantısında Arap harfleri ile tedrisat yapanlar, gizli veya alenî dersane açanlar hakkında cezaî müeyyide uygulanması yolunda karar alarak bu tarihten sonra eski harfli Türkçe ile eğitim ve öğretimi yasaklamıştır.

Toplanan anayasa, kânûn ve kararnâme metinleri ayrıca sonda verilen Ek metinlerde görülen 1920-1938 yılları arasındaki öğretim politikası, sadeleşme ve alfabe değişikliği ve bu değişikliğin halka mâl olması ihtiyacı çerçevesinde teşekkül etmiştir.

⁶³ a.g.e. s.373.

KAYNAKÇA

- AFETİNAN, Ayşe, *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, TTK Yayınları, Ank. 1969.
- AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, TDK Yayınları, Ank. 1990.
- AKSOY, Ö. Asım, *Dil Yanlıları*, Adam Yayınları, İst. 1991.
- Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1988.
- Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri*, AKM Yayını, Ank. 1990.
- Atatürk Söylev ve Demeçleri*, TİT Ens. Yayınları, Ank. 1981.
- AYVERDİ, Sâmiha, *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız*, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1976.
- BANARLI, N. Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, İst. 1971.
- BAYMUR, Fuat, *İlk Okuma ve Yazma Öğrenimi*, Devlet Basımevi, İst. 1939.
- Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1983.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, *Dilcilere Saygı*, A.Ü. Basımevi, Ank. 1966.
- Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, M.Ü. Yayınları, İst. 1984.
- EKİZ, O. Nuri, *Namık Kemal Hayatı Sanatı ve Eserleri*, Gökşin Yayınları, İst. 1984.
- EKİZ, O. Nuri, *Şinasi Hayatı Sanatı ve Eserleri*, Kastaş Yayınları, İst. 1985.
- ERCİLASUN, A. Bican, *Dilde Birlik*, Cönk Yayınları, İst. 1984.
- ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İst. 1977.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İst. 1983.
- ERGİN, Muharrem, *Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri*, TKAE Yayınları, Ank. 1988.
- ERGÜN, Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, A.Ü. Yayınları, Ank. 1982.
- GÖÇGÜN, Önder, *Nâmık Kemâl*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank. 1987.
- GÖÇGÜN, Önder, *Ziya Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank. 1987.

GÜNGÖR, Erol, *Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik*, Mayaş Yayınları, Ank. 1984.

GÜNGÖR, Erol, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınevi, İst. 1986.

GÖZLER, H. Fethi, *Ömer Seyfettin*, Çağdaş Yayınevi, İst. 1976.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Türkçenin Karanlık Günleri*, İrfan Yayınevi, İst. 1978.

KALAYCI, Nurdan, *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim*, MEB Yayınları, İst. 1988.

KAPLAN, Mehmet, *Şiir Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İst. 1982.

KAPLAN, Mehmet, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İst. 1983.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, TTK Basımevi, Ank. 1991.

KÖPRÜLÜ, M.Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yayınları, İst. 1981.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Şemsettin Sami*, TDK Yayınları, Ank. 1969.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ank. 1972.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Basımevi, Ank. 1984.

LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK Yayınları, Ank. 1984.

RADO, Şevket, *Ahmet Mithat Efendi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank. 1986.

SAKAOĞLU, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İst. 1992.

SARINAY, Yusuf, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, TKAE Yayınları, Ank. 1990.

SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınevi, İst. 1994.

TANPINAR, A. Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İst. 1977.

TANPINAR, A. Hamdi, *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitapevi, İst. 1982.

TEKİN, Halil, *Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Mars Matbaası, Ank. 1980.

TURAL, Sadık, *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ecdâd Yayınları, Ank. 1992.

TURAL, Sadık, *Sorulara Cevaplarla Kültür Edebiyat Dil*, Ecdâd Yayınları, Ank. 1992.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, *Atatürk ve Harf Devrimi*, TDK Yayınları, Ank. 1991.

VAHAPOĞLU, M. Hidayet, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, TKAE Yayınları, Ank. 1990.

YALÇIN, Ayhan, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları*, Geçit Kitabevi, İst. 1987.

EKLER

EK - I

TEVHÎD-İ TEDRİSÂT HAKKINDA KÂNÛN TASARISI

Riyâset-i Celîleye

Bir devletin irfan ve maârif-i umumîye siyasetinde milletin fikir ve hissî itibariyle vahdetini temin etmek için tevhîd-i tedrisât en doğru, en ilmi ve asrik ve her yerde fevayit ve muhassenatı görülmüş bir umdedir. 1255 Gülhane Hattı Hümayunundan sonra açılan Tanzimatı Hayriye Devrinde saltanat münderisi Osmaniye tevhîd-i tedrisâta başlamak istemiş ise de buna muvaffak olamamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik vahdeti terbiye ve tedris nokta-i nazarından bir çok muzır neticeler tevlidetti. Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye bir memlekette iki kültürlü insan yetiştirir. Bu ise vahdeti his ve fikir ve tesanüt gayelerini külliyyen mühildir.

Teklif-i kânûnımızın kabulü takdirinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde ve bilimum irfan müessesatının mercii yeganesi Maârif Vekâleti olacaktır. Bu sûretle bilcümle mekâtîp de bundan böyle Cumhuriyetin irfan siyasetinden mesul ve irfaniyatımızı vahdeti his ve fikir dairesinde ilerletmeye memur olan Maârif Vekâleti müsbet ve müttehit bir maârif siyaseti tatbik edecektir. Teklifimizin bugün müstâcelen müzakerisiyle kânûniyet kesbetmesini heyet-i celileden rica ederiz.

2 Mart 1340

Reis- Kânûnun Heyet-i umumîyesi hakkında söz isteyen var mı efendim? (Hayır sesleri) Maddelere geçilmesini reyi alinize vaz'ediyorum. Maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul Etmeyenler lütfen el kaldırsın. Maddelere geçilmesi kabul edildi.

Tevhid-i Tedrîsât Kânûnu

Madde 1.- Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maârif Vekâletine merbuttur.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? (Hayır sesleri) Maddeyi aynen reyî alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Madde aynen kabul edildi.

Madde 2.- Şeriye ve Evkâf Vekâleti yahut hususî vakıflar tarafından idâre olunan biilcümle medrese ve mektepler Maârif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? (Hayır sesleri) Maddeyi aynen reyî alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Madde aynen kabul edildi.

Madde 3.- Şeriye ve Evkâf Vekâleti bütçesinde mekâtîp ve medarise tahsis olunan mebalîğ maârif bütçesine nakledilecektir.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? (Hayır sesleri) Maddeyi aynen reyî alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Madde aynen kabul edildi.

Madde 4.- Maârif Vekâleti yüksek dinîyât mütehasşısıları yetiştirmek üzere Darülfünunda bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifâsı vazifesiyle memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? (Hayır sesleri) Maddeyi aynen reyî alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Madde aynen kabul edildi.

Madde 5.- Bu kânûnun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisâtı umumîsi ile müştâgil olup şimdiye kadar Müdafa-i Millîyeye merbut olup askeri rüşî ve idâdîlerle Sıhhiye Vekâletine merbut olan darüleytamlar bütçeleri ve heyet-i talimiyeleri ile beraber Maârif Vekâletine raptolunmuştur. Mezkur rüşî ve idâdîlerde bulunan heyet-i talimiyelerin

ciheti irtibatları âtiye aid olacağı vekâletler arasından tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nisbetlerini muhafaza edecektir.

Reis- Bu maddeye bir fıkra ilâvesine dâir bir teklif vardır:

Riyaseti Celileye

Beşinci maddenin nihayetinde berveçhi âti fıkranın ilâvesini teklif ederim.

Yozgat

Süleyman Sırrı

"Ziraat, ticaret, sanai mektepleri gibi mektepler müstesnadır."

Zamir B. (Adana)- "Edecektir" kelimesi "edilir" diye katı bir ifâdeyle söylenmek lazım gelir.

Süleyman Sırrı B. (Bozok)- Reis Bey; müsaade buyurur musunuz. Takririmi izah edeyim. Efendim şimdi bendeniz gibi pek çok arkadaşım da aldılar. Ziraat Müdüriyet-i Umumîyesi şöyle bir mütalaanâme yazıyor. Diyorlar ki ziraat, ticaret, sanayi, bilhassaa ziraat mekteplerinde umumî birtakım işler vardır. (Bunlar devrolunacak sesleri)

Mustafa B. (Tokad)- İktisat Vekili var o söylesin.

İktisat Vekili Hasan B. - Öyle bir şey yok.

Süleyman Sırrı B. (Bozok) - Yalnız sanai ve ameliyata mütaallik hususatta Maârif Vekâletinin müdahalesi mektepten beklenen fevâyidi ihmal ettirir diyor. Binaenaleyh hüküm Heyet-i Celilenizindir, isterseniz kabul etmezsiniz.

İktisat Vekili Hasan B. - Efendim madde öyle yazılmıştır ki bunun içerisine ne ziraat, sanai mektepleri ve ne de meslekî umumî mektepler dâhil değildir. Bu mesele temin edilmiştir. Müdür beyin mütalaaları varit değildir, maddeyi okumadan yazmıştır.

Reis- Başka söz isteyen yok.

Süleyman Sırrı B. (Bozok) - Reis Bey! Takririmden vazgeçiyorum.

Reis - Efendim başka tâdil tahriri yoktur. Beşinci maddeyi aynen reyinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Beşinci madde aynen kabul olundu.

Madde 6.- İşbu kânûn tarihi neşrinden itibaren mûteberdir.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? (Hayır sesleri) Maddeyi aynen reyi alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul Etmeyenler lütfen el kaldırsın. Madde aynen kabul edildi.

Madde 7.- İşbu kânûnun icrâyı ahkamına İcrâ Vekilleri Heyeti memurdur.

Reis- Söz isteyen var mı efendim? Maddeyi aynen reyi alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

Kânûnun Heyet-i umumîyesini reyi alinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kânûnun Heyet-i umumîyesi kabul edildi efendim.

EK - 2

MAÂRİF TEŞKİLATI HAKKINDA KÂNÛN TASARISI

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Maârif Teşkilâtı hakkında Maârif Vekâletince tanzim edilen ve İcrâ Vekilleri Heyetinin 27 Kânûnusani 1926 tarihli ictimâında tezekkür ve Meclis-i Aliye arzı tasvip olunan kânûn layihası ile Esbâb-ı Mucibe mazbatasının musaddak sûret-i takdim olunmuştur.

Muktezasının ifâsına ve neticesinin iş'ârına müsade buyurulmasını rica ederim efendim.

Başvekil

İsmet

Esbâb-ı Mucibe

Tanzimi bir maddesi ile vaad olunan "Maârif-i Umumîye" kânûnumuza esas olmak ve mevcut maârif müesseselerinin daha müfit bir halde çalışmalarını temin eylemek maksadı ile vücuda getirilen "Maârif Teşkilatı" Kânûn layihası leffen takdim edilmiştir. Bu kânûn layihası ile istihdafa edilen gaye lisan heyeti, Terbiye-i Umumîye Heyeti gibi şimdiye kadar Maârif Vekâletinin merkezi teşkilatı içine girmemiş ilmi kısımları ihdâs ederek, Maârif Vekâletinin ilmî velayetini artırmak diğer taraftan memleketin umumî ihtiyaçlarını düşünmekle beraber bu ihtiyaçlara muayyen bir program dâhilinde muntazaman cevap verebilmek üzere mahdud ve kifâyetsiz olan kuvvetlerimizi teksif ve tevhit etmektir.

Millette hissedilen okuma yazma arzusu pek büyüktür. Bu mukaddes ihtiyaca kemmiyeten olduğu kadar keyfiyeten de kuvvetli vasıtalarla cevap vermek için Maârif

Vekâletinin rakamlara ve şeniyete istinat eden vazih bir programa mâlik olması icâbeder. Teklif olunan kânûn bu programın esasâtlarını ihtivâ etmektedir.

Yeni nesli seciyeli ve şuurlu yetiştirecek mekteplerimize istikbâl ümitlerimizi bağlarken bu müesseselerimizi canlandıracak mütevâzi ve fedâkar muallimlerimize refah vermek ve onların istikbâllerini düşünmek zorundayız. Vaziyetlerini yakından bilen vekâlet bu kânûn ile teklif eylediği maaşlar kabul edildiği takdirde muallimlerimizin mümkün olduğu kadar maişet derdinden azade bir say hayatı yaşayacaklarına kanı bulunmaktadır.

Ana hatları şu sûretle arz olunan mefuz kânûn layihasının tetkiki ile kabulünü rica ve istirham eylerim.

Maârif Vekili

Mustafa Necati

13.2.1926

MAÂRİF ENCÜMENİ MAZBATASI

Riyâset-i Celîlesine

Encümenimize tevdi olunan maârif teşkilatı kânûnu tetkik ve müzakere olundu. Layiha-i kânûniye maârif-i umumîyemizin inkişâf ve terâkkîsine hadim yeni esasat ve teşkilatı ve muallimlerin mesleğe daha kuvvetle merbutiyetlerini temin edecek maddeleri ihtivâ eylediği için Encümenimizce Heyet-i Umumîyesi itibariyle tasvip edilmiştir. Ancak, maksadın daha ziyâde husulünü temin ve mesleğin bazı ihtiyaçlarını tatmin için bir kısım maddeler üzerinde tâdilât yapılmıştır.

Encümenimizce kabul edilen (Maârif Teşkilatına Dâir Kânûn) layihası Heyet-i Umumîyeye arz edilmek üzere takdim olunmuştur. Müstâcelen müzakeresini teklif ve rica eyleriz efendim.

Dâhiliye Encümeni Mazbatası

Riyaseti Celileye

Maârif teşkilatı hakkında Maârif Vekâletince tanzim ve Başvekâleti Celileden tevdi edilen Maârif Teşkilatı Kânûn Layihası ile ilkmektep muallimleri kânûnunun birinci ve ikinci ve sekizinci maddelerinin tâdili hakkında Urfa mebusu Refet Beyin 493 numaralı teklif-i kânûnisi Encümenimizce tetkik ve müzakere olundu.

Hükümet-i Cumhuriyeti tarafından teklif olunan Layiha-i Kânûniye Refet Beyin teklif-i kânûnisini belgeleyen meblağ ihtivâ eylemesi ve maârif-i umumîyemizin inkişâf ve terâkkîsine hadim ve maârif-i umumîye vaziyeti hazırasının ıslah ve tasfiyesi nokta-i nazarından tedâbir-i saibeyi cami bulunması dolayısıyla Encümenimizce de kabul edilmiş ve ancak muallimlerin hakkı tekaüdünün tedrisâta en çok on sekiz yaştan daha evvel başlamaları ve muallime de ihtiyaç bulunması ve zaten hükümet cumhuriyetimizin hakkı intihabı on sekiz yaş olarak kabul eylemesi dolayısıyla muallimlerin hakkı tekaüdünün (18) yaştan itibar edilmesi muvafık görülerek ayrıca bir madde tedvin edilmiş olmakla müstaceliyetle müzakeresi ricası ile Heyet-i Umumîyeye arz ve takdim olunur.

Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası

Riyaseti Celileye

Maârif teşkilatına dâir kânûn layihasının encümenimizi alakâdar eden maddeleri tetkik edildi.

Beşinci maddenin (1) işaretli fıkrasında (şehir) kelimesinden sonra (ve kasaba) kelimesinin ilâvesi (2) işaretli fıkra ile temini tenazür için muktazi görülmüştür.

(Yatı mekteplerinin bütün masrafı alınacak avanslarla temin olunur. Bu mekteplere âit mübayaat mahalli ihtiyaca kafi para mektep kasasında bulundurulur) fıkraları ise metni kânûna vaz edilmelerinde ameli bir fayda derpiş edilmediğinden ve bazan da mahzuru badi vaziyetler ihdâsına müsâit görüldüğünden tayyedilmiştir. Bu

maddenin orta Tedrîsât mektepleri cümlesinden sonuna kadar olan kısmı ayrı ahkâmı muhtevî olduğundan müstakil bir madde halinde tespit olunmuştur.

Yedinci maddede (hisselerine düşen miktarı) cümlesinden sonra (yüzde elli fazlası ile ve aslının) cümlesi ilâve edilmiştir. Çünkü bu madde ile temin edilmek istenen gaye Maârif Vekâletinin yetiştirdiği gençlerden muayyen bir müddet zarfında münhasıran maârif müesseselerimiz hesabına istifâdedir. Yalnız yüzde dokuz faiz zammı ile masarifâtı vakıanın tahsili bugünkü yetişkin adam buhranı muvacehesinde kafi bir vaziyet ifâde edemez. (Mecburî hizmetten kaçan muallimleri) cümlesinden sonda (bedel ihtar) kaydının ilâvesi adaletin en iptidai icabatındandır.

Bir çok hükümleri ihtivâ eden sekizinci maddeye gelince: İçindeki hükümlerin taaddüdü itibariyle kânûnun sarahatini teminden beş maddeye ayrılmıştır. İlk ve orta tahsil müesseselerinde talim ve terbiye işlerini deruhte eden mürebbiblerin hayat ve refahlarına taalluk eden bu mevad, memleketin aynı derece tahsil görmüş olan evladının bizzat devlet teşkilatı dâhilinde aldıkları maaşa nisbetle mütevâzi bir derecede tutulmuştur. Esas sekizinci maddenin (bu kânûnun neşri tarihinde kıdemlerine göre daha az maaş alan muallimlerin maaşları kânûnda gösterilen miktara çıkarılır) fıkrasının taalluk ettiği hüküm, 13 mart 1340 tarihli orta tedrisât muallimleri kânûnunun yirmi beşinci maddesi ile tatbik edilmiş olduğundan tayyedilmiştir. Binaenaleyh halen müstahdem muallimlerin bugünkü maaşlarına tekabül eden yeni zammı almaları en adil bir şekil haldir. Yine esas sekizinci maddenin (maârif mesleği haricinde geçen devlet memuriyeti müddetleri muallimlik kıdemine zammedilmez) fıkrası da 13 mart 1340 tarihli orta tedrisât kânûnunun yirmi dördüncü maddesinde sarahatle zikredilmiş olduğundan tayyedilmiştir.

13 Mart 1340 tarihli kânûnun 13 ncü maddesinin son fıkrasında çok esaslı bir ihtiyacın mahsülü olarak Sıhhiye ve diğer vekâletler mensupları gibi, muallimler için vaz edilen vilâyât-ı bâide zammı hakkındaki para memûrin ve hükkan kânûnundaki

mütenazır maddeye nazaran nakıs görüldüğünden yeni bir madde tanzim edilmek sûretiyle bu ihtiyaç da tatmin edildi.

Dâhiliye Encümeninin sekizinci maddesi mucibince yapılacak zammın Memûrin Kânûnunun ahkamı mütenazırası ile tevzin edilmiş ve Memûrin kânûnu ile mevcut münâzarât-ı itmam için kıdem zam ve tenziline dâir bir madde ilâve olunmuştur. Ancak usulü mevzua dâhilinde muallim maaşatına baki olacak sam kaydı nihai ile mukayyet değildir.

(Maârif mesleğinin herhangi şubesinde vazife ifâ eden muallimlerle mebus ve asker olanların müddeti hizmetleri kıdemlerine zammolunur.) fıkrasındaki mevzubahis mebus maârif ve mektep müdürlerinin tatbikatta temini istifâdeleri için bir noktanın zikr ve tasrihi labüttür. 5 nisan 1339 tarihli ve 320 numaralı kânûn mucibince muallimler müstesna, merkezden mansup memurların ikinci Büyük Millet Meclisi aza intihap edilebilmeleri için intihabata mübaşereten iki ay evvel istifâları meşrut olduğundan merkezden mansup olmak dolayısıyla istifâ etmiş olan bu kâbil memurlar hakikatte vazifeden af talebinden ziyâde şerâiti intihabı itmam hareketinde bulunmuş olduklarından ve bu kânûn mucibince marifete esas meslek muallimlik olup, maârif ve mektep müdürlerinin de başka bir sıfatları kalmamış olduğu halde mezkur 5 nisan 1339 tarihli kânûnun neşri sıralarında ayrı olduğundan karışıklığa meydan vermemek ve bir kısım maârif müntesiplerini meslektaşları ile müsavatta bulundurmak lazım görülmüş ve şu fikranın hükmü nokta-i nazarından muallimlik sıfatlarının devamda addedilmesi tabii telakki edilmiştir.

Mazereti makbuluye müstenit olmaksızın muallimlikten çekilen muallimlerin eski kıdemlerini nazara almak üzere aradığımız istikrar ve devam-ı hizmete münâfi bir vaziyet ihdâs edeceğinden bu gibi muallimlerin eski kıdemlerinin nazarı itibara alınmayacağı da bir fıkra ile tasrif edilmiştir.

Muallim mekteplerine kabul olunan talebe kısmen yetim ve kısmen de maişet ve refah itibariyle mutavassıt tabakanın durumunda olduklarından mektepten çıktıkları

vakit mütevâzi ve fakat temiz bir sûrette giyindirilmeleri ve bu husus için bir defaya mahsus olarak seksener lira verilmesi muvaffık görülmüştür.

Dâhiliye Encümeninin onuncu maddesinde yapılan tâdil, bir maârif müdürü kelimesinden sonra, (veya memuru) kelimesinin ilâvesinden ibarettir.

Dâhiliye Encümeninin on üçüncü maddesine gelince:

Memûrin Kânûnunda takaütlük müddetinin yirmi yaşından itibar edilmesi mezkur olduğundan muallimlerin on sekiz yaşından bu hakka mazhariyetleri teadüle münafi görüldü.

Ancak mekteplerin derecesine göre kız muallim mekteplerinin bir kısmından on yedi yaşında, erkek mekteplerini bir kısmından da on sekiz yaşında şehadetnâme alıp, vazifeye geçmek varit olduğundan ve her külfetin bir nimete tekabül ettirilmesi tabii bulunduğundan madde meslekî talimde müstahdem olanlardan yirmi yaşına kadar tekaüdiyen namı ile bir şey tevkif edilemeyeceği şeklinde tâdilen tesbit edildi.

Bu kânûnla tevdihen müzakere edilmek üzere encümenimize tevdi buyurulan Orta Tedrîsât Kânûnunun 12 inci ve 13 ncü (1) ve ilk mektep muallimleri kânûnunun birinci, ikinci ve sekizinci maddelerini muaddel (2) teklifler bu kânûnun mevad-ı mahsûsasından nazarı itibare alınmıştır. Encümenimizce tâdilen kabul edilen işbu Layiha-i Kânûniye Heyet-i Umumîyemizce tasdik buyurulmak üzere Riyaseti Celileye arz edildi.

15 Mart 1926

EK - 3

**İKTİSÂDÎ MÜESSESELERDE MECBURÎ TÜRKÇE KULLANILMASI
HAKKINDA KÂNÛN TASARISI**

REİS- Bu kânûnun müzakeresine geçiyoruz, bunun hakkında bir takrir de vardır:

Riyaseti Celileye

Ruznâmenin beşinci maddesinin bugün müstâcelen ve tercihan müzakeresini teklif ederim.

Çankırı

Talat

Reis- Zaten sıradadır. Yalnız müstaceliyetini teklif ediyorlar. Kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi. Heyet-i umumîyesi hakkında söz isteyen var mı? (Hayır sesleri) Maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

İktisâdî Müesseselerde Mecbûrî Türkçe Kullanılması Hakkında Kânûn

MADDE 1- Türk tabiiyetindeki her nevi şirket ve müesseseler, Türkiye dâhilindeki her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterlerini Türkçe tutmağa mecburdurlar.

REİS- Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler el kaldırsın... Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 2- Ecnebî şirket ve müesseseler için bu mecbûrîyet Türk müessesatı ile ve Türkiye tebaasından olan efrât ile muhabere, muamele ve temaslarında ve devâir ve memûrini devletten birine ibrâz mecbûrîyetinde bulundukları evrâk ve defterlerine hasredilmiştir.

REİS- İkinci madde hakkında söz isteyen var mı? (Hayır sesleri) Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 3- İkinci maddede mezkur şirket ve müesseseler muamelâtında Türkçeden başka bir lisanı dahi ilâveten kullanabilirlerse de asıl olan Türkçe olup mesul imzaların Türkçe metin zirine vazı mecbûrîdir. Bu umumîyete rağmen imza diğer lisanla yazılmış kısım veya nüshanın altına mevzu olsa dahi Türkçesi mûteberdir.

REİS- Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 4- Bu kânûnun mevkii meriyete vazından sonra birinci ve ikinci maddeler ahkamına muhalif olarak tanzim kılınmış olan evrâk ve vesaik şirket ve müesseseler lehine nazarı itibare alınmaz.

REİS- Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 5- Yukarıdaki maddeler ahkamı 1 kânûnusani 1927 tarihinden itibaren tatbik edilir.

Mezkur müddetin bitimine kadar 10 mart 1332 tarihli kânûnun 1, 2, 3,4, 4, 5 nci maddeleri ahkamı caridir. Bu maddeler 1 kânûnusani 1927, diğer maddeler de işbu kânûnun neşri tarihinden itibaren mûlgadır.

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul)- Efendim, metinde bir yanlış var. 1926, 1 kânûnusani 1927 olacaktır.

REİS- Evet 1 Kânûnusani 1926 geçmiştir. Tashih ettik. Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 6- Bu kânûn hilâfında hareket edenler hakkında âit oldukları vekâletler memûrini mahsûsasından tutacakları zabıt varakaları hilâf-ı sâbit oluncaya kadar mûteberdir.

ZİYA BEY (Çorum)- Efendim, yalnız Ticaret Vekâleti kafi değildir. Âit oldukları diğer vekâletler de vardır. Vekâleti aideleri densin.

ADLİYE ENCÜMENİ NÂMINA ALİ NAZMÎ BEY (Kastamonu)- (Âit olduğu vekâletler)i kabul ediyoruz.

REİS (Âit olduğu vekâletler) sûretinde tashih ettik. Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 7- Bu kânûn hilâfında hareket edenler hakkında âit olduğu vekâletlerin veya alakâdarların müracaatları üzerine hukuku amme davası ikame olunur.

Bu kânûn ahkamına muhalif hareket edenlerden birinci defasında 100 liradan 500 liraya kadar ağır cezayı nakti alınır. Mükerrirlerden iki kat alınmakla beraber ticarethaneleri bir haftadan bir seneye kadar set ve icrâyî ticaret etmeleri men olunur.

ALİ NAZMÎ BEY (Kastamonu)- Bu madde de Ticaret Vekâleti yerine (âit olduğu vekâletlerin) tarzında tashih edilsin. Sonra bu ceza (ağır cezayı nakdi) olacak.

REİS- (Ticaret Vekâletinin) yerine (âit olduğu vekâletlerin) ve (liraya kadar cezayı nakdi) yerine (liraya kadar ağır cezayı nakdi) olacak, tashih ettik. Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

MADDE 8- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

REİS- Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

MADDE 9- Bu kânûnun icrâsına Ticaret ve Adliye vekilleri memurdur.

AKÇORAOĞLU YUSUF BEY (İstanbul)- İcrâ Vekilleri Heyeti denmesi lazımdır.

ALİ NAZMÎ BEY (Kastamonu)- Maddedeki sarahat maksadı temin eder, kafidir.

REİS- Tashihat yapılmıyor efendim.

MİTHAT BEY (Aydın)- Nafianın birçok şirketleri vardır efendim.

REİS- Tahriri teklif yapınız, reye vazedelim.

Riyaseti Celileye

9 ncu maddeye "Nafia" kelimesinin de ilâvesini teklif ederim.

Çorum

Ziya

REİS- 9 ncu maddeye Nafia kelimesinin de ilâvesini teklif ediyorlar. Nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın.. Almayanlar el kaldırsın.. Alınmıştır. İlâve ediyoruz. Musahhah maddeyi okuyoruz:

Madde 9.- Bu kânûnun icrâsına Ticaret, Adliye ve Nafia Vekilleri memurdur.

REİS- Maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edildi.

Efendim kânûnun müstaveliyetle müzakeresi kabul edildiği için heyet-i umumîyesini reynize arz ediyorum. Kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

EK - 4

ORTA TEDRİSÂT MUALLİMLERİ HAKKINDA KÂNÛN TASARISI

VASIF B. (Saruhan) - Ruznâme hakkında bir şey arzedeceğim. Maruzatım Maârif Encümeni nâmınadır. Ruznâmenin 33 ncü maddesinde orta tedrisât muallimleri hakkında (1/264) numaralı kânûn layihası ile maârif encümeni mazbatası vardır. Bu kânûn, şimdiye kadar hiçbir esasa müstenid olmayan muallimlerimizin refah ve tarzı intihaplarını tesbit eden çok mühim bir kânûndur. Bu kânûn ruznâmeye alınırken okunmamıştı. Halbuki Maârif Encümeni, mazbatasında bu kânûnun müstâcelen müzakeresini teklif etmişti. Bendeniz de takdimen, tercihan müzakeresini teklif etmiyorum. Yalnız ilaahirelömr 33 numarada kalacaktır. Müsaade ederseniz müstacel ruznâmeye ithal edilsin. Bu sûretle muallimler hakkında esaslı bir kânûn olsun. bunu rica ediyorum.

SAMİH RİFAT B. (Çanakkale) - Bütçe gelmeden evvel müzakere edilmelidir.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) - Efendiler! Bendeniz Vasıf Beyin sözlerine itiraz için kürsüye çıkmadım. Fakat her halde bir mesele vardır ki, onu Heyet-i Celileniz halletmelidir. Ruznâmede bir takım misail vardır. Bu meseleler hemen hemen Meclis-i Alinizin mesâiye başladığından itibaren onuncu bölüm ruznâmede dâhil olmuş ve o zamandan beri çıkmamak mahkumiyetinde kalmıştır. Bu meseleler ne olacaktır? Birbuçuk ay evvel elimize geçen zabıtlarda bütün bu meseleler vardır. Bunları ya bir başka yere havale edelim; yahud da bakmanın çaresini arayalım. Her halde Meclis-i Aliniz huzurunda bi mesâil böyle muğlak bir halde kalmamalıdır. Haftanın bir gününü de hiç olmazsa buna tahsis edelim. Yoksa bu, biten, tükenir iş değildir işin ehemmi, mühimmi yoktur. Hepsi mühimdir. Şimdi -bilfarz- bizim Adliye Encümeninde yaptığımız bir takım mazbatalar vardır. Bendeniz o kanaati hasıl ediyorumki, bunlar Meclis-i Alinizden hiç çıkmıyacak gibidir. Onun için rica ederim, -Adliye Encümeni hakkında söylemiyorum, lalettayin bir mesele için söylüyorum, -mesela Vasıf Bey biraderimizin Darülfünun müderrisliğiyle

Meclis azalığına dâir bir karar verilmesi için bir teklifi vardır. Bu teklif, zannederim, iki aydan beri ruznâmede uyuyor - Teklifim: Haftanın bir gününü müstacel olmayan mevadda tahsis edelim ve bu sûretle ruznâmeyi tasfiye edelim. Görülüyor ki, Sabri Beyefendinin pek meşkur bir teşebbüsü; sabah ve öğle içtimâ akdi hususundaki teşebbüsü bir netice vermedi. Sabah içtimâ yapılamıyor. Bari ruznâmede muğlak kalan ve halkın ihtiyacatını gösteren birtakım işleri bitirmek için bir takrir vereyim. Rica ederim, haftada bir gün olsun gayrimüstacel ruznâmeye devam edelim.

VEHBÎ B. (Karesi) - Reis Bey! Ruznâme hakkında bir şey arz edeceğim;

REİS- Sabri Bey; sizden evvel söz istedî, efendim.

VASIF B. (Saruhan) - Reis Bey! Bendenizin bir teklifim vardır. Reye konsun.

VEHBÎ B. (Karesi) - Reis Bey! Encümen nâmına bir teklifim var.

REİS- Efendim söz Sabri Beyindir.

SABRÎ B. (Saruhan) - Efendim, Meclisimizin mesâisine taalluk eden gayet mühim bir mesele mevzuu bahis oluyor. Hakikaten ruznâmeye bir kere bakılırsa görülecek ki mühim bir yekûndur. Halbuki, gelenlere nazaran pek cüzidir. Hakikaten encümenlerden mühim kânûnlar gelmek üzeredir. Meclis-i Ali, ruznâmesini sûratle tasfiye hususunda bir karar ittihaz edecek olursa cidden mühim bir karar vermiş olur. Bunun için efendiler! Feridun Fikri Beyin buyurduğu gibi bir sûret-i hal mevcuttur: Müstacel olanlar bir günde, müstacel olmayan mazabıt ve diğer mevad diğer günde müzakere edilsin. Fakat bu bendenize bir kağıdı yalnız aşağı, yukarı oynatmak gibi gelir. Bunun için esas mesele şimdiye kadar sarf olunan zamanın azlığıdır. Demek ki üç aydan beri takibettiğimiz sûret-i say kafi değildir. Binaenaleyh sûret-i say tesbit etmekliğimiz lazımdır.

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) Sabah müzakeresi de yapalım.

SABRÎ B. (Devamla) - Bunun için de iki şekil mevcuttur Birincisi- Kemali teessürle arz edeceğim- iki, üç gündür tatbik edip muvaffak olamadığımız sabah ve akşam içtimâlarını temin etmektir. Eğer bunda suubet görülüyorsa ikinci bir şekil mevcuttur ki, o da öğleden sonraki mesâimizde biraz daha tevsiat icrâ etmektir. Mesela muhakkak ve

muhakkak tam, saat bire on kala çalınmak, Reis; bire beş kala kürsüye gelmek ve bütün azayı kiram da saat bir oldu mu muhakkak mevcut bulunmak? Müzakerenin mebbeinde koridorlarda bulunan arkadaşlarda gelmemiş addedilmeli ve selameti müzakere nokta-i nazarından bu gibi arkadaşlarımız tecziye edilmelidir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) - Bugün bu hususa dâir verdiğimiz takir niçin reye arz edilmedi?

SABRİ B. (Saruhan) - Müzakere devam ediyordu. Bundan başka, şimdiki münteha gayrikafidir. Müntehayı da tevsi etmek lazımdır. Müzakerenin müntehası olan saat başı kafi değildir. Ankara'da bulunmaklığımıza nazaran bu beş saati (yediye) kadar tevsi edebiliriz. 8, 9 da olabilir. Fakat bendeniz bu derece müfrit bir teklifte bulunmıyacağım. Fasılasız olmak üzere 5, 6, 7 ye kadar çalışalım. Saat birde müzakereye başlar ve yedide müzakeremizi kesecek olursak emin olunuz ki, altı saatlik muntazam bir say elimizde bulunan mevaddı az zamanda çıkaracaktır.

T.B.M.M. Riyâset-i Celîlesine

Muallimlerin refah ve saâdetlerinin temini ve vezaifinin tesbiti zımında tanzim ve İcrâ Vekilleri Heyetinin 10.4.1939 tarihli içtimâında kabul edilen kânûn lahiyasiyle Esbâb-ı Mucibeye havi tezkere sûret-i musaddakası leffen takdim kılınmıştır. İfâyı muktazasiyle neticesinin işarına müsaade-i devletlerini istirham ederim efendim.

İcrâ Vekilleri Heyeti Reisi

Hüseyin Rauf

Esbâb-ı Mucibe layihası

İcrâ Vekilleri Heyeti Riyâset-i Celîlesine

Memleketimizde şimdiye kadar muallimlik bir meslek halinde teessüs edememiştir. Mekteplerden mezun olan veya olmayan bir çok kimseler muallimliğe intihab edilmekte

ve bunlar diğerk bir mesleğek intisap ile tevsii maişet edeceklerine kaani olur olmaz muallimliğı terk etmektedirler. Memleketin terakkıyatı atıyesi, maddi ve manevi inkişâfatı, hasılı bütün hayatı saâdetiyle en ziyâde alakâdar olan bu mesleğın sevk ve tesadüfe terk edilmesi milletimizi terâkkîden mahrum bırakan sebeplerden en mühimmidir.

İşte bu mezhiri ortadan kaldırmak, vatanın teaî-i irfânına bir çok senelerden beri çalışmakta olan muallimleri sunuf-u Memûrinin en aşağı tabakası halinde add olunmaktan çıkarmak, aynı zamanda müfettişlerini mümkün olduğı kadar tevsii etmek için merbut kânûn layıhasının tanzimine lüzum görülmüştür. Memleketimizde zaman zaman arzu edildiğı halde vücuda getirilmesi her nasılsa şimdiye kadar mümkün olamamış olan bu kânûnun süratle intaç ve kabulü esbabının istikmâlini memleketin irfan ve saâdeti nâmına rica ederim efendim. 31 Mart 1939.

Maârif Vekili

İsmail Safa

Maârif Encümeninin Esbâb-ı Mucibe mazbatası Risayeti Celileye

Orta tedrisât muallimleri hakkındaki kânûn layıhası encümenimizce tetkik ve müzakere olundu. Muallimliğı bir meslekî mahsus halinde tesbit ve ona göre vazife ve hakları tayin eden bu kânûnun heyet-i umumîyesi ve istihdaf ettiğı maksat çok muvafık görüldüğü gibi memleketin uzvu talimini ehliyeti hakikiye ile teşhiz hususunda vaz'edilen kuyud da elzem ve zaruri telakki edilmiştir. Filhakika kânûnun 4, 5, 6 ve 7 nci maddeleri okuyup yazmak bilen herkesin muallimlik mesleğine dâhil olmasına ve bu sûretle terbiye ve tedris usullerine bigâne bazı kimselerin genç ruh ve fikirler üzerinde yıkıcı tesirler yapmasına mani olmaktadır. Memleket gençliğine şuurlu bir iman ve fazilet telkin, genç dimağları hakiki bir ilim ve teşhiz, ruhları sağlam bir irade ile takviye etmek vazifesini deruhde eden uzvu talimin esaslı bir fazilet ve ihtisas ile müteallik ve mücehhez olması lazımdır. Bu lüzum şuradan buradan toplanan anasır ile temin edilemez. aynı zamanda bu gibi kuyût ve şurût içinde muallimlik mesleğine girebilecek olan zevatı da vazifelerini ifâ

ederken itminan ve refaha mazhar etmek zarurîdir. Aksi takdirde bir çok tereddütlerin, endişelerin mevludu olacak zaaflar içinde bu kudsî ve hayatî vazife yapılamaz. Kânûnun 13, 14, 15 nci maddeleri muallimleri çok layık oldukları bir maaşa sahib eylediği gibi 17, 18, 19 ncu maddeleri de muallimlerin azil ve tecziyesini şahsi kararların haksız tesirlerinden kurtarmış ve emniyet bahş bir usulü salim vaz'etmiştir.

İstikbâli ihzar ve temin etmek gibi büyük bir vazife ve hizmet yapan muallimlere bazı teshilatın gösterilmesi bir saiki teşvik olacağından kânûnun 22, 23, 24 ve 25 nci maddeleri müfid ve muvafık görülmüştür.

Muallimler hakkında daima kıymettâr bir teveccüh ve alaka ibrâz buyuran Meclis-i Alinin bu kânûnu memnuniyetle telakki edeceği ümidini izhar ve müstâcelen müzakere edilmesini reca eyleriz.

Maârif Encümeni Reisi

İstanbul

Mazbata Muharriri

Saruhan

Vasıf

Katip

Karahisarî Sahib

İzzet Ulvi

EK - 5

İLK MEKTEP MUALLİM VE MUAVİNLERİ HAKKINDA KÂNÛN TASARISI

MADDE 1 - Bu kânûnun neşri tarihinde muallim muavini sıfatını ibraz edenler arasında en az beş senelik idâdîye muadil tâlî veya ali derecede bir mektep tahsili görenler muallim addolunurlar. (Kabul sesleri)

REİS- Mütalaa var mı? Maddeyi aynen kabul buyuranlar.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 2- Birinci maddenin şümulü haricinde kalan muallim muavinlerinden olup yine bu kânûnun neşri tarihinden beş sene muvaffakiyetle hizmeti geçmiş olanlar dahi muallim addedilirler.

REMZİ BEY (Gaziantep)- Bir sual soracağım. Beş sene muvaffakiyetle hizmeti geçmiş olanlar nasıl takdir olunacak?

MAÂRİF VEKİLİ NECATİ BEY (İzmir)- Efendim, devâir-i resmîyede sicil denilen bir esas vardır. Her zatın bir kaydı vardır. Müfettiş raporlarıyla bu sicil daima tetkik edilir ve bu usule tevfikân bir adamın muvaffak olup olmadığı sâbit olur.

REİS- Başka mütalaa var mı? Maddeyi kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 3- Birinci ve ikinci maddeler mucibince muallim addedilenlerin müktesep hakları muhafaza edilir ve maaş zamları ve mesken bedelleri muallimler hakkındaki hükümlere göre verilirse de muallimlik kıdemleri bu kânûnun neşri tarihinden başlar. Daha evvelki hizmet ve kıdemleri muallim muavini hizmet ve kıdemi addolunur.

REİS- (Birinci ve ikinci maddeler) olacaktır, zannederim.

MAÂRİF VEKİLİ NECATİ BEY (İzmir)- Evet efendim.

REİS- Mütalaa var mı? Maddeyi aynen kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 4- Eski beş senelik idâdîlerden veya orta mekteplerden mezun olanların muallim mekteplerinde okuyup da kendilerinin mezun oldukları mekteplerde görmediği derslerden imtihan vermek şartıyla ilkmektep muallimi olurlar.

REFET BEY (Urfa)- İlk mektepler derecesinde bulunan anamektepleri bu sene heyet-i celilenizce kabul edilen Maârif Teşkilatı Kânûnunda sarahaten zikredilmediği için bazı yerlerde bu mektepler muallimleri mucibince bunların da bu hukuktan mahrum edilmemeleri için dördüncü madde olarak bir madde teklif ediyorum. O da "Darülmuallimatların anasınıfları mezunları ilk mektep muallimleri hukukuna hâizdirler" Yani mesken ücretini alırlar ve makam tahsisatlarını alırlar. Bunun dördüncü madde olarak kabulünü rica ederim.

AHMET REMZİ BEY (Gaziantep)- Bu dördüncü maddede eski beş senelik idâdîlerden tabiri vardır. Birinci maddede beş senelik idâdî diyor. Orada (eski) kelimesi yoktur. Bunlar arasında fark var mıdır? Yoksa her iki idâdî bir derecede midir?

MAÂRİF VEKİLİ NECATİ BEY (İzmir)- İkisi de bir derecededir.

REİS- Refet Bey! Teklifiniz bu maddeye ilâve midir?

REFET BEY (Urfa)- Müstakil dördüncü madde olacak, şimdi okunan dördüncü maddede beşinci madde olacak. Maddelerin rakamları değişecek.

REİS- Efendim, şimdi müzakere ettiğimiz madde dördüncü maddedir. Refet Bey bir takrir vermiştir diyor ki, dördüncü madde olarak bu teklifim kabul edilsin. Mevzuu müzakere olan madde beşinci madde olsun. Onun için Refet Beyin teklifini okuyacağız.

Riyaseti Celileye

İlk mektepler arasında bulunan anamektepleri Maârif Teşkilatı Kânûnunda sarahatle zikredilmediği için bazı taraflarca, ilkmektep muallimlerine âit hukuktan anamektebi muallimleri mahrum edilmektedir. Buna mahal kalmamak üzere aşağıdaki maddenin dördüncü madde olarak kabulünü arz ve teklif eylerim.

Urfa

Refet

MADDE 4- Darülmuallimatların ana sınıfları mezunları ilk mektep muallimleri hukukuna hâizdirler.

MAÂRİF VEKİLİ MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir)- Kabul ediyoruz efendim.

MAÂRİF ENCÜMENİ NÂMİNA REFET BEY (Urfa)- Encümen de kabul ediyor efendim.

REİS- Vekil Bey ve Encümen de kabul ediyorlar. Şu halde Teklifi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir. Şu halde bu dördüncü madde olmuştur. Demin okuduğumuz maddeye beşinci madde olarak rücû ettik.

MADDE 5- İki senelik idâdîlerden veya orta mekteplerden mezun olanlar, muallim mekteplerinde okuyup ta kendilerinin mezun oldukları mekteplerde görmedikleri derslerden, imtihan vermek şartıyla ilk mektep muallimi olurlar.

REİS- Mütalaa var mı? (Hayır sesleri) Yalnız müsaade buyurursanız (Mekteplerde görmedikleri derslerden) diyelim.

REFET BEY (Urfa)- Evet doğrudur.

REİS- Efendim, yeni beşinci maddeyi bu sûretle kabul edenler, Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 6- Eski yedi senelik idâdîlerden veyahut liselerden mezun olanlar veya âli mekteplerde tahsil edenler meslek derslerinden imtihan edildikten sonra muallim olurlar. Âli tahsillerinde meslek dersleri görenler bu imtihana tabi tutulmazlar.

REİS- Mütalaa var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 7- Orta mektep mezunları ile tahsili daha yüksek derecede olanlar muallim muavini tayin olunabilirler. Orta mektep mezunu olmayanlar bu derecedeki tahsillerini ispat ettikleri halde muallim muavini olabilirler.

REİS- Mütalaa var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 8- Bu kânûn muktezasınca edilecek imtihanların neden, nerelerde ve nasıl yapılacağı talimatnâme ile tayin edilir.

REİS- Mütalaa var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edildi.

MADDE 9- Orta tedrisât muallimlerinin kıdem zamlarını mutazammın olan 6-V-1926 tarih ve 832 numaralı kânûn hükümleri, ilk mektep muallimlerine âit maaş mebdeleri mûteber olmak üzere, ilk mektep muallimleri hakkında da tatbik olunur.

REİS- Mütalaa var mı? Aynen kabul edildi.

MADDE 10- Bu kânûna mugayir olan kânûnların hükümleri mûlgadır.

REİS- Aynen kabul edenler.. El kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

MADDE 11- İşbu kânûnun neşri tarihinden mûteberdir.

REİS- Efendim, bu maddenin taküddüm etmesi lazım gelir. Kabul edenler el kaldırsın... Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

MADDE 12- Bu kânûnun hükümlerini icrâya Maârif, Dâhiliye ve Maliye vekilleri memurdur.

REİS- Efendim, bu maddeyi kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın... Kabul edilmiştir. Tayini esamiye hâcet yoktur. Kânûnun Heyet-i umumîyesini kabul edenler el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

EK - 6

TÜRK HARFLERİNİN KABUL VE TATBİKİ HAKKINDA KÂNÛN TASARISI

*Türkiye Cumhuriyeti**Başvekâlet**Müdevvenat Müdüriyet-i**Büyük Millet Meclisi Riyasetine*

Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler hakkında İcrâ Vekilleri Heyetinin 31 Teşrinievvel 1928 tarihli içtimâında tanzim olunan Kânûn Layihası ile Esbâb-ı Mucibe layihasının musaddak sûretleri leffen takdim kılınmıştır.

İktizasının ifâ ve neticesinin işar buyurulması arz olunur efendim.

31.10.1928

Başvekil

İsmet

Esbâb-ı Mucibe

Türk dili şimdiye kadar bünyesine uymayan Arap harfleri ile yazılıyordu. Arap harfi sistemi bir taraftan lisanımızın muhtaç olduğu sadalı harfleri ihtivâ etmiyor, diğer cihetten tam hakkiyle telaffuz eyleyemediği birtakım seslere mâlik bulunuyordu. Bu yüzden Türk çocuğu ana dilini yazabilmek için uzun zaman muayyen kalıpları bellemek ızdırabında kalıyor, hayâl-i zihni mevcut olmayan yeni bir kelimeyi doğru yazmak veya okuyabilmek için uzun uzadıya Arap ve Acem sarf kaidelerini bilmesi lazım geliyordu. Bu halin meydana çıkardığı zorluklar herkesçe malumdur. Medenî bir yazının muttarit imlaya sahip olması iktiza ettiği halde eski yazı ile buna da imkan bulunmuyordu.

Çünkü aslen Türk olan kelimelerin sadalı harflerle yazılması icabeylediği halde eski harf sistemimizde bunun için kafi işaret mevcut değildi. Mevcut sadalı harflerin ayrıca birer samit olması yazılan bir Türkçe kelimenin bile başka başka yollarda okunmasını iktiza ettiriyordu. Eski harf sistemi baki kaldıkça Ecnebî asıldan gelen kelimeleri gerek telaffuz ve gerek sarf itibariyle lisana maletmek mümkün değildi. Bu sebeptendir ki, Türkçeyi iyi yazabilmek ve yazılanı okuyabilmek için öğrenilmesi uzun senelere muhtaç kaidelerle meşgul olmak iktiza ediyor ve yazı yazmak doğru okumak ancak muayyen bir sınıfın imtiyazı haline geliyordu. Bu müşkülat yüzünden milli ve binaenaleyh bütün halk tarafından okunabilecek ve yazılabilecek bir lisan için icabeyleyen bir gramer vücuda gelemiyordu. Buna bir de eski Arap harflerinin Türk matbaacılığını nasıl ilerletmekten alıkoyduğu, telgraf gibi medenî vasıtaları kullanmakta milletimizi beyhûde masraf ve zorluklara sürüklediği ilâve olunursa eski harf sistemimizi değiştirmek zarûreti meydana çıkar.

Bu sebeplere mebnidir ki esasen millî lisanımızın bünyesinde muvafık bir harf sistemi kabul etmek cumhuriyet hükümetinin programı iktizasında bulunuyordu. Türk dilinin bünyesine muvafık olmak üzere Latin esasından alınacak harfleri tesbit eylemek için geçen sene Maârif Vekâletinde teşkil edilen dil heyetinde dilimizi en iyi tarzda yazması mümkün olduğu anlaşıldı.

Kısa bir zamanda milletimizin bu harfleri kolaylıkla öğrenmeleri bu harf sisteminin de lisanımızın bünyesine uygun olduğunu da ayrıca meydana koydu.

Binaenaleyh Cumhuriyet Hükümeti artık tecrübe ile sâbit olan Latin esasından alınan harf sistemimizin kânûn halinde tesbitini zaruri görmüş ve merbut layihayı bu maksatla teklif eylemiştir.

Türk harf sisteminin kolaylığı son aylar zarfında yapılan tecrübelerden anlaşıldığı için Devlet dairelerinde hemen bu harflerle yapılacak müracaatların kabulü ve onun üzerine muamele ifâsı kâbil olacaktır. Zaten yeni harfleri hemen tatbik eyleyerek lisanın yazılışında ikiliği bir an evvel kaldırmak ve yeni Türk harflerinin husûle getireceği iyi neticeyi bir an evvel istihsal etmek lazım geldiğinden kânûnun kabulünden şirket ve cemiyet ve hususî müesseselerde Türk harflerinin kabul olunacağı ve en geç 1929 kânûnusanisinde yeni Türk harflerinin Devlet muamelâtına tatbik olunacağı ikinci ve üçüncü maddelerde tasrih edilmişti. Ancak matbu cüzdan ve evrâk vesairinin yenisi tabı olunabilmesi için 1929 Haziranına kadar eski usulde yazılması idame edilmiştir.

Yeni harflerin halk arasında taammüm etmesi için birinci şart halkın en çok okuma zarûretinde bulunduğu eserlerin yeni harflerle neşredilmiş olmasıdır.

Halk, yeni neşriyatı eski harflerle takip imkanına mâlik oldukça yeni harflere bir an evvel alışmakta müsamaha gösterebilir. Bunun için 1928 Kânûnuevvelinden itibaren levhâ, tabelâ, ilân, reklam ve sinema yazıları, mevkut ve gayrı mevkut bütün Türkçe gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleri ile basılması ve yazılmasının mecbûrî olduğu dördüncü maddede gösterilmiştir. Yeni harfleri halk kitlesi arasında çabuk yayılmasını kolaylaştırmak için bu maddenin kabulü zaruridir. Bununla beraber devlet dairelerine tahriren müracaatta bulunan halkın müşkülât çekmesine mahal kalmamak üzere 1929 Haziranının birinci gününe kadar eski harflerle devlet dairelerine müracaatlarının kabulü muvafık görülmüştür.

Aynı maksatla 1929 senesi ilk gününden itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleri ile basılması mecbûrîyeti beşinci maddede tasrih olunmuştur.

Resmî ve hususî zabıtları tutacak katiplerin stenografisini öğreninceye kadar zabıt tutmaları tabii olduğundan bunun için 1930 Haziranına kadar bu yolda zabıt tutulması tecviz edilmiştir.

Kitap, kânûn, talimatnâme, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuatların yeniden tab'ı zamana mütevakkıf olduğundan bunlar 1930 haziranına kadar kullanılacaktır.

Nüfus kayıtları ve tapu kayıt ve senetleri ve muhâkim sicil ve ilâmları ile mukaveleler ve muahadenâmelerin ve her nevi esham ve senetler gibi hukûkî kıymeti hâiz olan vesika ve paraların ve tezkere, kânûn ve nizamnâmelerin değiştirilmedikçe meri olması tabii olduğundan yedinci madde bu sûrette yazılmıştır.

Bilimum bankalar, imtiyazlı, imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseseler de devlet dairelerine muvazi olarak en geç 1929 Kânûnusanisinin iptidasından itibaren muamelâtını yeni harflerle yapacak ve yalnız 1929 Haziranına kadar bunlara da halk tarafından eski harflerle müracaat caiz olabilecektir. Buralarda da elde mevcut olan kitap, defter, cetvel, nizamnâme ve talimatnâmeler 1930 Haziranının başına kadar kullanılacaktır.

Okumu ve yazmanın kolaylıkla halk kitlesine yayılmasını ve lisanın istiklalini temin eyleyecek olan harf inkılabının vücuda getireceği mesut neticeye muhakkak nazariyle bakan Hükümet merbut Kânûn Layihasını teklif eylemektedir.

Esbâb-ı Mucibe

Yeni harflerin istilzam eylediği masraf karşılığı olarak dört yüz bin liralık tahsisata ihtiyaç görülmüştür ve mezkur tahsisatın 1928 senesi muhtelif devâir bütçelerinde tasarrufu kâbil olan fasıl ve maddelerinden imhası sûretiyle temeni mümkün bulunmuş olduğundan bu esasa göre merbut kânûn layihası tanzim kılınmıştır.

Yeni harflerin kabulü gibi fevkalade bir sebeple bu kerre hâriçten ithali lazımgelen yeni matbaa hurufatından alınabilecek gümrük resmi esasen 1928 bütçesinde derpiş edilmiş olmadığı cihetle istisnânın gümrük varidatımızda herhangi bir tenakusu istilzam etmeyeceğini ve bir taraftan bu hurufatın gümrük rüsumu varidata kayıt, diğer taraftan da tahsisatından sarfedileceğine göre bütçenin hakiki muvazenesine tesiri olmayacağını ve istenilen tahsisat için tasarrufatı umumîyenin karşılık ittihazına dâir layihada münderiç nokta-i nazara esasen mahal olmayıp matlup tahsisatın karşılığı da beraberinde bulunduğunu nazarı itibara alan encümenimiz layihayı esas itibarı ile kabul muvafık görmüş ve maddelerde ibareye ve şekle âit bazı tâdilât icrâsiyle layihanın Heyet-i umumîyeye arzına karar vermiştir. 7.11.1928

1. Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Başvekâletten mevrut (1/266) numaları Kânûn Layihası ve Muvakkat Encümen mazbatası (1)

Riyaseti Celileye

Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Başvekâletten varit olup Heyet-i umumîyece encümenimize tevdi buyurulan 1 teşrinisani 1928 tarihli ve (6/4346) numaralı kânûn layihası Esbâb-ı Mucibesi ile birlikte mütalaa ve tetkik olundu.

Layiha şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine latin esasından alınan yeni Türk harflerinin ikamesine ve bu harflerin resmî ve umumî bütün muamelât, tedrisât ve neşriyatta tatbiki zaman ve şerâitine müteallik ahkamı havi olup Esbâb-ı Mucibesinde dermeyan olunan delail ve mütalaat encümenimizce de tamamıyla varit ve muvafık görülmüştür ve layihanın aynen kabulüyle Heyet-i Umumîyeye arzına müttefikan karar verilmiştir.

BAŞVEKİL İSMET PAŞA (Malatya)- Türk harfleri kânûnu layihası mevzuu üzerinde söyleyeceklerim açık ve kısadır. Büyük Reisi Cumhur Hazretlerinin işaret buyurdıkları gibi Türk harfleriyle Büyük Türk Milleti yeni bir nur alemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdânî bir itimatla inanıyoruz. (Alkışlar) Teşebbüs, esasen milleti cehaletten kurtarmak teşebbüsüdür. Tecrübelerinizle memleketin her tarafında yakından gördünüz ki; Türk alfabesi ile bu milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir. Bugünkü neslin ve büyük müceddet mebusların aldığı tedbirleri ve gördüğü işleri istikbâlde yazmak için hazırlanan müverritlerin bir noktaya bilhassa dikkatlerini celp etmek isterim;

Hiçbir kânûn layihası müzakere olunduğu anda cidden tatbik olunacağına ve büyük neticeler vereceğine bu kadar yakın emniyet vermemiştir. Yani hiçbir kânûnun müzakeresi anında memlekette candan kabul olunacağına, cidden tatbik edileceğine, vasi ve feyizli neticeler vereceğine bu andan daha ziyâde kani olmak mümkün değildir. Sebebi vazihtir. Çünkü böyle bütün bir milletin hayatında, fikrî ve manevî yaşayışına tesir edecek olan esaslı ıslah bütün millet içinde her köşede esaslı olarak işlenmedikçe teşebbüs edilmek çok cesaret ister. Teşebbüslerimizle memleketin her tarafında ne kadar esaslı bir ihtiyaca temas ettiğinizi açık olarak gördünüz.

Arkadaşlarım; bu harfler için millette gördüğümüz tehalük ve hüsnü kabul başlıca şu noktayı izah eder ki; o da milletin bir an evvel okuyup yazmak, cehaletten sıyrılmak için taşıdığı arzu derin, geniş ve samimidir. Demek millet, hepimiz böyle bir anahtara çoktan beri muntazır idik. İkincisi

kolaydır. Hiç ummadığımız muhitlerde, nasıl telakki edileceğini tahmin edemeyeceğimiz yerlerde, uğraşmak istemeyen vatandaşlarımızda ilk iki, üç harfin ve bir iki saatlik uğraşmanın verdiği teşvik ile öğrenmek ümit ve kanaatini birden vermesindedir.

Arkadaşlarım; bu kolaylıktan hakkıyla istifade etmek ve bunun neticelerini birkaç sene içinde gözle görülür bir hale getirmek için hükümet bütün memlekette millet mektepleri halinde, işinde, tarlasında, fabrikasında çalışan vatandaşların ayaklarının ucuna getirelen kolaylıkla öğretecek muallimlerle, kolay tedarik olunacak vasıtalarla bu yeni alfabeden tamamiyle istifade etmeleri için bütün mesâisini sarf edecektir. (Alkışlar) Bu mücadeleyi muvaffakiyetle neticelendirmek için vazife münhasıran, hakikaten kendileriyle iftihar ettiğimiz muallimlerin değildir. Memurlarımız ve bu memleketin bütün münevver evlatları bu sene, gelecek sene ve birkaç sene zarfında bu alfabe ile vatandaşların tamamen okuyup yazması için ellerinden geleni ifâ edeceklerdir.

Kânûn layihası esas itibariyle umumî hayatı yeni alfabe ile yazı devrine suhuletle nakletmek için işe göre muhtelif devirleri göstermektedir. Biz bu devirleri ihtiyaca tamamen tetabük edecek kadar dikkatli intihap etmeye çalıştık. Yakın bir zamanda umumî hayat ve muamelât yeni yazı ile cereyan etmeye başlayacaktır. Tabii bugün elimizde kullanmakta bulunduğumuz birçok matbu vesikalar vardır ki, o vesikaların değiştirilmesine kadar faaliyet şubesinin cinsine göre muhtelif müddetler konulmuştur. Buna da zarûret vardır. Bu kânûn layihası ile Türk milletinin fikri hayatına yeni bir devir açıyorsunuz. Bir sözü tekrar ederek maruzatıma nihayet vermek isterim. O da tedbirin hayırlı ve faydalı olduğuna cidden ve samimen inanışımızdır. Büyük işlerde samimi inanmak, o işin muvaffakiyetle neticelenmesi için muhtaç olunan başlıca kuvvettir. Bu kuvvet o kadar mühimdir ki, bunun karşısında yenilmeyecek zorluk ve aşılmayacak tümsek yoktur. (Alkışlar)

Refik Bey (Konya)- Muhterem arkadaşlar; üçüncü devre ikinci içtimâ senesi başlangıcı da yeni Türk harflerine âit kânûnun müzakeresi münasebetiyle büyük meclisin şerefli tarihini tetvic eden bir hadisedir. Efendiler; Türkiye Büyük Meclisinin diğer milletlerin meclislerinden ayıran bariz bir vasfı vardır.

Bu meclis üç devreden beri kendisine kuvvet ve salahiyet veren yüksek ve necip milletin arzu ve temayülüne ve en hakiki duygu ve ihtiyaçlarına uyan ne varsa onu vaktinde ve zamanında yapmış olmakla bihakkın müftehir olabilir.

Arkadaşlar; Türk milleti zekidir, kuvvetlidir, kudretlidir. Fakat bu yüksek iradeyi zamanında istimal etmek tarihte kime nasip olmuştur?

Dahiyanе görüşleriyle milletin vicdanında olan mezayayı, istiklale, meziyete, umran ve maaliye olan fitri istidat ve kâbiliyetlerini tamamiyle sezerek onu mevki-i tatbîke koymak şerefi, daha doğrusu milletin en hakiki kuvvetini ifâde etmek kudreti ancak ve ancak yine bu milletin büyük evladı, yüksek dahisi ve yirminci asrın medar-ı iftihar olan aziz ve sevgili reisicumhurumuz Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine nasip olmuştur.

Arkadaşlar, ben bu dakikada bu dahi reisimizi milletin kürsüsünden bir defa daha tazimle selamlamakla bahtiyarım. Bu yüce Türk kahramanı millete en yüksek ve bihakkın layık olduğu mevkii hazırlamak için dün harplerde, sulhta, tecüddüt ve terâkkî yollarında olduğu gibi, bugün de irfan hayatında yepyeni bir alem yaratacak olan "Yeni Türk Harfleri" inkılabını yapmış bulunuyor. Büyük mürşit ve müncim çok müsâit olan milletimizi asırlardan beri terâkkî yollarından geri koyan Arap harfleri yerine latin esasından gelme yeni Türk harflerini alarak milleti yeniden nurlu bir aleme götürüyor. Efendiler; bundan sonra aziz milletimiz, büyük mürşit ve dahinin nurlandırdığı bu yolda manevî hâizlerin anahtarı olan bu vasıta ile terâkkînin en yüksek merhalesine az zamanda varacaktır. Hepimiz intihap dairelerimizi hatta köylerine varıncaya kadar gezdik ve şükranla gördük ki, Büyük Dahinin ilk işareti üzerine kendisine candan bağlı olan necip müstâit milletimiz kelimenin bütün kuvveti ile ayaklanmışlardır.

EK - 7

**İLK VE ORTA TEDRİSÂT MUALLİMLERİNİN TERFİ VE TECZİYELERİ
HAKKINDA KÂNÛN TASARISI**

KISIM : 1

BİRİNCİ MADDE- Orta tedrisât muallimleri kânûnunun 3 ve 7 inci maddeleri hükümlerine tevfikân orta tedrisât mektepleri muallimliğine intisap edenlerin dâhil olacakları maaş dereceleri ile bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir:

Derece	Kıdem müddeti (sene)
12	1
12	2
11	3
10	3
9	3
8	3
7	3
6	3
5	4
4	25 sene sonunda

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İKİNCİ MADDE- En az orta mektep derecesinde bir mektepten mezun olupta resim, eliş, jimnastik, musiki, tabahat, biçki, dikiş gibi dersler için atelye muallimliği şhadetnâme veya ehliyetnâmesine hâiz olanların orta tedrisât mekteplerinde muallimliğe intisap ettikleri takdirde dâhil olacakları maaş dereceleri ile bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir:

Derece	Kıdem müddeti (sene)
15	1
15	2
14	3
13	3
12	3
11	3
10	3
9	3
8	4
7	25 sene sonunda

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ MADDE- Orta tedrisât mektepleri muallimlerden lise sınıflarında ders alanlar haftada azami 15, diğer orta derecedeki sınıf ve mekteplerde ders alanlar haftada azami 18 saat ders okutmakla mükelleftirler. Lise sınıflarında dersi olan muallimlerin ders saatleri 15 ten eksik olduğu takdirde orta derecedeki sınıf ve mekteplerde verilecek derslerle bu saat miktarı 15 e iblağ edilebilir. Bunun hâricinde ders alan orta tedrisât muallimleri ile - kânûni şartları hâiz olmak üzere- orta tedrisât mekteplerinde ders deruhte eden muallim memur ve mütekâitlere haftada her saat ders için ayda maktuan sekiz lira ücret verileceği gibi Maârif Vekâleti lüzum gördükçe Ecnebî lisan muallimi için kadrosunda ayırdığı maaş mukâbilinde bu şekilde Ecnebî lisan muallimi dahi kullanabilir. Bu ücretler müktesep hak teşkil etmezler.

Uhdelerinde müdürlük, muavinlik bulunan muallimler haftada azami 12 saat kadar ders okutmakla mükellef tutulurlar.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ MADDE- İlk vazifeye stajer olarak başlanır. Staj senesi sonunda ehliyet ve tedris kâbiliyeti, talim sicili ve teftiş raporu ile sâbit olan stajerler muallim unvanını alırlar.

Meslekte kıdem, muallim unvanı alındığı tarihten hesap edilir. Muallim unvanı alınmadıkça terfi edilemez ve iki sene zarfında muallim unvanını alamayan stajyerlerin vazifesine nihayet verilir.

BEŞİNCİ MADDE- Türkiyede yüksek tahsilini bitirdikten sonra Ecnebî memleketlerde tahsillerini ikmâl edenler ibrâz ettikleri tahsil vesikaları Maârif Vekâletince tasdik olunduğu takdirde, ilk defa mesleğe giriyorlarsa, teadül kânûnun yedinci maddesi mucibince 10 uncu dereceye girerler. Muallimlikten herhangi bir kıdem derecesine geçtikten sonra Ecnebî memleketlerde ikmâli tahsil etmişler ise, devam ettikleri müesseselerin normal tahsil müddetleri kıdemlerine hesap edilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ALTINCI MADDE- Orta tedrisât muallimlerinin terfi muameleleri her sene ağustos nihayetine kadar ikmâl edilir ve her muallimin girdiği derecenin kıdemi eylülün birinci gününden itibaren başlar. Her sene terfi eden muallimlerin sene, ay ve gün hesabı ile kıdem cetvelleri Resmî Gazete ile ilân olunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YEDİNCİ MADDE- Orta tedrisât mektepleri müdür ve muavinlerine muallimlik maaşlarından başka teadül kânûnunun 5 inci maddesi mucibince idarî vazifelerine mukâbil aşağıda azami hadleri gösterilmiş olan ücretler verilir:

	Leyli	Nehari
	ayda ücret lira	ayda ücret
lira		
Orta mektep müdürleri	80	50
Orta mektep muavinleri	50	35
Muallim mektepleri müdürleri	90	60
Muallim mektepleri muavinleri	60	40
Lise müdürleri	100	70
Lise muavinleri	60	50

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KISIM: 2

İlk tedrisât muallimleri

SEKİZİNCİ MADDE- İlk tedrisât muallimleri iki kısımdır:

I- Muallim mektepleri mezunları veya orta tahsili ikmâl ederek umumî ve meslekî derslerden imtihan geçirmek sûretiyle muallimlik şhadetnâmesi almış olanlar veyahut yüksek mektep mezunlarından ilk mekteplerde muallimlik ve baş muallimlik edenler.

Bunlara "muallim" unvanı verilir.

842 numaralı kânûn mucibince "muallim" unvanını almış olanlar da yukarıdaki kısma dâhildirler.

II- Orta mektep tahsilini ikmâl ederek ilk mekteplerde muallim vazifesini görenler.

Bunlara "muallim muavini" adı verilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

DOKUZUNCU MADDE- İlk tedrisât muallimlerinin maaşların teadülü hakkındaki kânûn mucibince dâhil olacakları dereceler ile bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir:

Derece	Kıdem müddeti (sene)
16	3
15	3
14	3
13	3
12	3
11	3
10	3
9	3
8	3

7

27 sene sonunda

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ONUNCU MADDE- İlk tedrisât muallim muavinlerinin maaşların teadülü hakkındaki kânûn mucibince girecekleri dereceler ve bir dereceden daha yüksek bir dereceye geçmek için lazım olan kıdem müddetleri aşağıda gösterilmiştir.

Derece	Kıdem müddeti (sene)
19	4
18	4
17	8 sene sonunda

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON BİRİNCİ MADDE- İlk tedrisât muallim ve muavinlerinin terfilerine âit muameleler her sene ağustos sonuna kadar ikmâl edilmek ve terfiler gelecek eylülde başlamak lazımdır. Bunun için maârif müdürleri her sene kendi vilayetleri dâhilinde terfi etmeleri icap eden muallim ve muallim muavinlerinin terfi cetvellerini 16 ncı maddedeki esaslar dâhilinde hazırlayarak mart iptidasına kadar mıntaka maârif eminliğine gönderirler. Cetveller bu makamca da tetkik edilerek mart nihayetine kadar Maârif Vekâletine takdim olunur. Terfi muamelesi Vekâletçe ağustos sonuna kadar ikmâl edilerek mahallerine tebliğ edilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maârif müdürleri ile mıntaka maârif eminlerinin terfi cetvellerini daima mütaleaları ile birlikte göndermeleri lazımdır. Her sene terfi eden muallimlerin sene ve ay ve gün hesabı ile kıdem cetvelleri mahallî gazetelerle ilân edilir.

ON İKİNCİ MADDE- Muallim muavinleri imtihan geçirerek "muallim" unvanını almadıkça 17 inci dereceden yukarı terfi edemezler. Maârif Vekâleti lüzum gördüğü zaman altı ay evvelden haber vermek sûretiyle bunları mecbûrî imtihana sevk ederek muvaffak olamayanları vazifeden çıkarabileceği gibi her vakit yerlerine muallim tayin etmek sûretiyle onları münasip gördüğü diğer mahallerde istihdam edebilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE- İlk tedrisât müfettişleri, ilk tedrisât muallimleri gibi derece ve maaş alırlar. Orta tedrisât muallimliğinden gelen veya orta tedrisât muallimliği şerâitini ve hukukuna hâiz olan ilk tedrisât müfettişleri orta tedrisât muallimleri gibi derece ve maaş alırlar. Gerek birinci ve gerek ikinci kısımlardan olan müfettişler teadül kânûnu mucibince ayrıca müfettişlik tahsisatı da alırlar.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON DÖRDÜNCÜ MADDE- Uhdelerinde baş muallimlik gibi idari vazife bulunan ilk mektep muallimleri teadül kânûnunun 5 ve 789 numaralı maârif teşkilatı kânûnunun 13 üncü maddesi mucibince ayrıca bir tahsisat alırlar.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KISIM: 3

İlk ve orta tedrisât muallimleri hakkında müsterek hükümler

ON BEŞİNCİ MADDE- Bir muallimin bir kıdem derecesinin tam sayılması o muallimin o devre içinde inkitasız olarak maârif hizmetlerinde bulunmasına bağlıdır. Bir muallimin kendi isteği ile maârif hizmetleri haricinde geçirdiği müddet kıdemine zamm olunamaz. Bu sûretle maârif hizmetinden çıkmış olanlar tekrar muallimliğe döndükleri zaman evvelce ayrıldıkları dereceye alınabilirler. Ancak asker olan muallimlerin hizmet müddetleri kıdemlerinde hesap olunur. Kezâlik Maârif Vekâletinin müsaadesile memleket haricinde tedrisât işi ile meşgul olan veya hususî mekteplerde muallimlik eden meslek mensuplarının da bu hizmet müddetleri kıdemlerinde hesap olunur.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars)- Meb'us olan memurların meb'usluk müddeti kıdeme nasıl tesir icrâ edilebilir? Bunu anlamak isterim.

Maârif Vekili Cemal Hüsnü B. (Gümüşane)- Meclis-i Alinin kabul ettiği kânûnların hepsinde bu kısım hak kabul edilmiştir. Binaenaleyh buradada mebuslara âit vaziyette ayrıca istisna-i muamele yapmadık.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars)- Askerlikte anlarım, fakat mebuslukta bulunduğu zaman kıdeme icrâyı tesir etmesi; imtiyaz üstüne imtiyazdır.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON ALTINCI MADDE- İlk ve orta tedrisât muallimlerinin terfilerinde esas kıdemle beraber vazifelerindeki muvaffakiyetleridir. Bir derecenin kıdem müddetini ikmâl etmiş bulunan bir muallimin daha yüksek bir dereceye terfi edebilmesi şu vesikalarla muvaffakiyetini isbat etmesine mütevakıftır:

A- İlk tedrisât muallimleri, müfettiş raporları ve maârif müdürlerinin müsbet mütealalarıyla;

B- Orta tedrisât muallimleri, müfettiş raporları ve talim sicilleri ile.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON YEDİNCİ MADDE- Kanunun neşri tarihinde muallimlerin esas vazifeleri itibarı ile bulundukları derecedeki müktesep hakları mahfuzdur. Ancak bulundukları dereceler kıdemlerine nisbetle yüksek olanlar o derecenin kıdemini dolduruncaya kadar terfi edemezler.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ON SEKİZİNCİ MADDE- İlk ve orta tedrisât muallimlerinden emsali arasında hususî kıymeti hâiz orijinal bir eser meydana getiren muallimler 36 ve 40 ıncı maddelerde yazılı meclis ve komisyon mazbatasına üzerine bir sene kıdem zammı alırlar. Ancak bu eserlerin orijinal ve kıymet-i mahsûsayı hâiz olduğu evvelce Darülfünunca veya bir Heyet-i ilmiyece tasdik edilmiş olmak şarttır. Vazifelerini mutadın fevkında yüksek bir muvaffakiyetle ifâ ettikleri teftiş raporları, talim sicilleri ve maârif ve mektep müdürleri ile mıntaka maârif emirlerinin bu husustaki mütaleaları ile sâbit olanlar, keza 36 ve 40 ıncı maddelerde zikredilen meclis ve komisyon mazbatasına üzerine takdirnâme verilmek veya bir seneye kadar kıdemlerine zammolunmak sûretiyle taltif edilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KISIM: 4

Cezalar ve Suçlar

ON DOKUZUNCU MADDE- Müdür, baş muallim ve muallimlere ve ilk tedrisât müfettişlerine işledikleri suçların mahiyetine ve derecesine göre aşağıdaki cezalar verilir:

- 1- İhtar,
- 2- Tevbih,
- 3- Ders ücretinin kesilmesi,
- 4- Maaş kesilmesi,
- 5- Kıdem indirilmesi,
- 6- Derece indirilmesi,
- 7- İstifâ etmiş sayılmak,
- 8- Meslekten çıkarılmak,
- 9- Devlet memurluğundan çıkarılmak.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YIRMİNCİ MADDE - İhtâr ve tevhib cezaları şu hareketlere karşı verilir:

1- Talimatnâme ve emirler mucibince yapılması lâzım olan vazifelerin ifâsında kusur etmek (bu halin neticesinde bir şahıs veya müessese zarar görürse zararın mahiyet ve derecesine göre daha ağır ceza verilebilir),

2- Mekteb dâhil ve hâricinde muallimlik makamına uymayacak hareketlerde bulunmak,

3- Arkadaşlarına ve talebesine karşı kaba muamelede bulunmak ve kaba lisan kullanmak,

4- Amirlerine karşı hürmetsiz tavır göstermek,

5- Talebenin vazifelerini tashih etmemek,

6- Yoklama ve imtihan evrâkını idâreye vaktinde teslim etmemek,

7- Vazifeye geç gelmek veya vazifeden erken çıkmak.

Yukarıdaki hallerin ilk defasında ihtar, tekrarında tevbih cezası verilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ BİRİNCİ MADDE- Ders ücretlerinin kesilmesi cezası şu hallere verilir:

1- Kabule şayan mazeret olmadan derse girmemek veyahut girdiği halde dersten başka bir şeyle meşgul olmak,

2- İnzibat ve muallimler meclisi ve mübayaat komisyonu içtimâlarına mazeretsiz olarak devam etmemek (bu son halin ilkinde ihtar, ikinci defasında ücret kesilmek cezası verilir),

3- Bir ay zarfında iki defadan ziyâde derse geç gelmek.

Derse gelmeyen veya dersanede dersten başka bir işle meşgul olan muallimin maaşından kesilecek miktarı tâyin için, dört hafta bir ay itibar olunarak muallimin maaş yekûnu bir ay zarfında girmeye mecbur olduğu ders adedine taksim olunur ve boş geçen her ders saati için muallimin maaşından bu miktarı ilk alacağı aylığından kesilir.

Uhdesinde fazla ders olan muallimin fazla aldığı ücret asıl maaşına zammedilerek ders ücreti bu yekûna göre hesap olunur.

Mazeret sebebi ile derse girmeyen muavinin mazeretini en çok üç gün zarfında ihbar ve bir hafta içinde de isbat etmesi lazımdır.

Yoksa ceza tatbik olunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ İKİNCİ MADDE- Maaş kesilmesi cezası şu hallerde verilir:

1- Arkadaşlarına ve iş için gelenlere fena muamele etmek,

2- Mektebin binasının ve eşyasının muhafazasına ihtimam etmemek,

3- Tâlimatnâme ile uhdesine verilen işleri kasten yapmamak,

4- Talebeyi dövmek,

5- Aynı suçtan dolayı iki defa tevbih aldığı halde o fiili tekrar etmek,

6- Arkadaşları ve mahiyetini başkası yanında tahkir etmek,

7- Gizlenmesi ve belli edilmemesi kâbil olmayacak derecede sarhoş olarak gezmek.

Maaş fiilin derecesine göre bir günlükten 15 günlüğe kadar kesilir. Daha ziyâde kesilmez.

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars)- Müsaade buyurulursa bir سوال soracağım. Madde (arkadaşlarını ve maiyetini başkası yanında tahkir etmek..) deniliyor. Yani başkası yanında olmazsa ne olacak? Bunun hakkında bir ceza kaydı yok mu?

Maârif Vekili Cemal Hüsnü B (Gümüşahe)- Efendim, bunun için ayrı bir ceza vazedilmemiştir. O yukarıda geçti., Fakat başkası yanında tahkir ederse ceza daha şiddetli olacaktır.

REİS- Başka müteala var mı efendim? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MADDE- Kıdem indirilmesi cezası şu hallerde verilir.

- 1- İmtihanalarda not taktirinde bi-tarafliktan ayrılmak,
- 2- Amirine karşı hakarete bulunmak.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MADDE- Derece indirilmesi cezası şu hallerde tatbik olunur:

- 1- Sarhoş olarak mektebe gelmek,
- 2- Kumar oynamayı itiyat etmek veya umumî yerlerde kumar mahiyetinde oyunlarla vakit geçirmek,
- 3- Bir tarafı korumak veya mağdur etmek kastiyle memur olduğu tahkikatı esaslı bir sûrette yapmamak.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ BEŞİNCİ MADDE- Bir orta tedrisât muallimi, orta derecede mekteplerde ders vermekten âciz olduğu iki talim sicili ile sâbit olduğu takdirde, muallim ilk mektep muallimliğine nakledilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ ALTINCI MADDE- İstifâ etmiş sayılmak:

- 1- Yeni tayin edildiği vazifeye, mazeretsiz olarak, 15 gün zarfında başlamayan,

2- Ders senesi başında vazifesine mazereti olmadan vaktinde gelmeyen,

3- Ders senesi içinde mazereti olmadan bir hafta fasılasız mektebe gelmeyen,

4- Bir sene zarfında dört defa ders ücreti kesilme cezasına uğrayan müdür, başmuallim ve muallim veya ilk tedrisât müfettişi istifâ etmiş sayılır.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ YEDİNCİ MADDE- Meslekten çıkarılmak aşağıdaki hallerde tatbik olunur:

1- Gerek talebeye karşı ve gerek hâriçte muavinlik sıfatı ile telif edilmeyen iffetsizliği sâbit olan,

2- Talebeyi vekâletin ve mektebin amirleri ve muallim ve memurları aleyhine itaatsizliğe teşvik eden,

3- Müdür, başmuallim ve muallimlerle ilk tedrisât müfettişlerinden talebesine kopya verenler.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ SEKİZİNCİ MADDE- Devlet memurluğundan ihrâc cezası, memurin kânûnu ahkâmına tabiidir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

YİRMİ DOKUZUNCU MADDE- İlk mektebe muallimlik etmekte aczi üç teftiş rapor ile sâbit olan ilk mektep muallimi tekaüde sevk edilir. Kezalik bir mektep ve sınıfta inzibatı muhafaza edemediği için iki defa başka mektebe tahvil edilen orta tedrisât muallimi en son nakledildiği mektepde de idâresizliği ve aczi tahakkuk ettiği takdirde tekaüde sevk olunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZUNCU MADDE- Bir terfi müddeti zarfında iki defa ihtardan gayri bir cezayı mucib fiile yapmış olanlara inzibat komisyonu ikinci fiili için bir derece ağır ceza verebilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ BİRİNCİ MADDE- Arkadaşlarına iftirada bulunan müdür, muallim, başmuallimlerle ilk tedrisât müfettişleri iftiraları hangi nevi cezayı icap ettirecek suç ise o suçun cezasından bir derece ağırlığı ile cezalandırılır.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ İKİNCİ MADDE- Bu kânûnda tasrih edilmeyen ahval Memûrin Kânûnu ahkâmına tabiidir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KISIM: 5

Ceza veren makamlar

OTUZ ÜÇÜNCÜ MADDE- İhtar cezası aşağıdaki makamlar tarafından resen verilir.

- 1- Maârif vekilliği,
- 2- Mıntıka maârif emini,
- 3- Maârif müdürü,
- 4- Lise, orta mektep ve muallim mektepleri müdürleri.

Bu ceza tahriren tebliğ olunur, fakat sicile geçmez.

Tevbih cezası aşağıdaki makamalar tarafından resen verilir:

- 1- Maârif vekili,
- 2- Mıntıka maârif emini,
- 3- Maârif müdürü.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ DÖRDÜNCÜ MADDE- İhtardan maada cezalar sicile kaydolunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ BEŞİNCİ MADDE- Ders ücretlerini kesilmesi cezası maârif vekili, mıntıka maârif emini ve maârif müdürü ile orta derecede mektep müdürleri tarafından her biri kendi emir ve icrâ salahiyeti dairesinde olarak, tatbik edilir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ ALTINCI MADDE- Her vilayet merkezi ve bir maârif inzibat meclisi bulunur. Bu meclis ilk mektep muallim ve başmuallimleri ile akşam san'at ve ticaret mektep ve kursları muallimlerinin inzibati meselelerine âit karar ve hüküm verir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ YEDİNCİ MADDE- Vilayet maârif inzibat meclisleri valinin riyâseti altında aşağıda yazılı zatlardan teşekkül eder. Vali icabında maârif müdürünü vekil tayin edebilir:

- 1- Vilayet maârif müdürü,
- 2- Vilayet umumî meclis azasının kendi aralarından seçtikleri bir zat,
- 3- Merkezde mevcut muallim mektepleri, lise ve orta mektepler müdürlerinden en kıdemlisi,
- 4- Mıntıka maârif emini tarafından seçilecek bir ilk tedrisât müfettişi,
- 5- Merkez ilk mektep muallimlerinin kendi aralarından iki sene müddetle seçecekleri bir ilk mektep muallimi,
- 6- Akşam, san'at ve ticaret mektepleri ile kurslarına âit işlerde bu mektep ve kursların müdürleri de mecliste bulunur ve reye iştirak ederler.
- 7- Meclisin meşgul olduğu bir meselenin tahkikatını yapan müfettiş, meclis azası arasında bulunan ilk tedrisât müfettişi ise bu mesele hakkında verilecek karara iştirak edemez ve rey veremez. İlk tedrisât müfettişleri ile bu mecliste dâhil olan muallimlere âit inzibati işlerin Maârif Vekâleti inzibat komisyonudur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ SEKİZİNCİ MADDE- Vilayet maârif inzibat meclisleri kararlarına maârif emini veya ceza gören muallim tebliğ tarihinden itibaren on gün zarfında itiraz ederlerse bu kararlar ikinci derecede olarak Maârif Vekâleti inzibat komisyonu tarafından tetkik ve bir hükme raptolunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

OTUZ DOKUZUNCU MADDE- Vilayet maârif inzibat meclisleri, işbu kânûnun hüküm ve yarar hakkını kendilerine verdiği ceza işlerinden başka her sene mayıs ayı içinde toplanarak vilayet ilk tedrisât muallimlerinin bir senelik umumî inzibat vaziyetini tetkik ve muallimler arasında takdir ve taltifte layık görülenlerin isimlerini tesbit etmek, bu babda tanzim edeceği bir mazbatayı vesikaları ile birlikte mıntıka maârif eminiğine göndermek ile

de mükelleftirler. maârif emini bu mazbataları ve taltif cetvellerini haziran sonuna kadar kendi mütealası ile beraber Maârif Vekâletine takdim eder.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maârif Vekâleti İnzibat Komisyonu

KIRKINCI MADDE- Maârif Vekâleti inzibat komisyonu müsteşarın riyaseti altında aşağıdaki zatlardan teşekkül eder:

- 1- Teftiş heyeti reis,
- 2- İlk, orta ve yüksek ve meslekî tedrisât umum müdürleri,
- 3- Zat işleri müdürü.

Maârif Vekili komisyonun tabii reisidir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KIRK BİRİNCİ MADDE- Maârif Vekâleti inzibat komisyonu; işbu kânûnda hüküm ve karar salahiyeti kendisine bırakılan ceza işlerinden başka her sene haziran ayı zarfında toplanarak orta tedrisât muallimlerinin bir senelik inzibat vaziyetini tetkik ile bunun hakkında bir mazbata tanzim ve orta tedrisât muallimleri arasında takdir ve taltife layık görülenlerin isimlerini bir cetvelde tesbit edip vesikaları ile ve kendi mütaleası ile birlikte Maârif Vekâletine tevdi eder.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KIRK İKİNCİ MADDE- Vilayet maârif inzibat meclisleri ile vekâlet inzibat komisyonunun faaliyet tarzı bir talimatnâme ile tesbit olunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KIRK ÜÇÜNCÜ MADDE- İşbu kânûnunun ahkamı dairesinde salahiyettar makam ve meclislerin kararı ile ceza gören kimselerin bu ceza ve kararlar hakkında Şurayı Devlette itiraz hakkı bâkîdir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KIRK DÖRDÜNCÜ MADDE- 439 numaralı orta tedrisât muallimleri kânûnu ile maârif teşkilatına mütedâir 789 numaları kânûnun ve 842 numaralı ilk mektep muallim ve muavinlerine âit kânûnla diğer kânûnların bu kânûn maddelerine uymayan hükümleri mülğadır.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KIRK BEŞİNCİ MADDE- Bu kânûn 1 Eylül 1930 tarihinden müteberdir.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KIRK ALTINCI MADDE- Bu kânûnun hükümlerini icrâya Dâhiliye, Maliye ve Maârif Vekilleri memurdur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE- Üçüncü madde mucibince verilecek ders ücretleri 1930 senesi zarfında Maârif Vekâleti bütçesinin 532 nci memurlar maaşatı faslından tavsiye olunur.

REİS- Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kânûnun Heyet-i umumîyesini kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

EK - 8

ORTA TAHSİL MEKTEPLERİNDE YARDIMCI MUALLİM ÇALIŞTIRILMASI HAKKINDA KÂNÜN TASARISI

KİTAPCI HÜSNÜ (İzmir)- Maârif encümenimizin bir dileğine iştirak edemeyeceğim. Zannedirim ki, Heyet-i umumîye de buna iştirak etmeyecektir. Onun için arz ediyorum. Encümen mazbatasında deniliyor ki, "Muallim, yer, avadan anılanmadan mektep açılmasına bir daha acındık. Artık bundan böyle bir mekteb açılması için gerekli olan yukarıda söylenen nesneler olmadan bundan değil bütün bir mekteb, şube bile açılmamasını bakanlıktan diledik."

Şimdi teessürde beraberiz. Yalnız lâzım gelen vesâitin, muallim bina bulmak gerekir. Bunlar yapılmamış, bizim isteğimiz nedir, mektebin açılmaması mıdır?

Hayır arkadaşlar, mektep açılacaktır, bu zarurîdir. Mekteb açılırken neden dolayı bu hazırlıklar yapılmadı? Orada deniliyor ki; "Artık bundan böyle bir mekteb açılması için gerek olan nesneler olmadan mekteb değil şube bile açamayacağız". Tabii vesâiti hazırlamaya mecburuz.

MUSTAFA ŞEREF ÖZKAN (Burdur)- Nereden bulacağız, kalıbtan mı çıkaracağız?

KİTAPCI HÜSNÜ (İzmir)- Müsaade buyurursanız, o ciheti de izah edeceğim. Hepimiz biliyoruz ki, orta tahsil ilk tahsilin mabadidir. İlk tahsil kafi değildir. Millet bunu takdir etmiş çünkü muvaffakitiyle azmetmiştir.

Cumhuriyet Hükümeti'nin Türkiye'ye verdiği saygıdan hissemend olarak köylü, şehirli var kuvveti ile tahsil okullarına yüklenmektedir. Biz bunun, muntaka-i intihabiyemizde gezerken canlı sahnelerine şahid olduk. Menemen'den 32 talebe otobüse binmişler, İzmir'e gidiyorlardı. Anladık ki, Menemen'de orta mektep olmadığından okumak için İzmir'e gidip geliyorlar. Bu aşkı baltalamak bizim elimizden gelmez. Orta mektebi olmayan yerler daha iktisâdî vaziyetlerini söylemeden önce orta mektep istiyorlar. Halk ilme, irfana bu

derece bağlanmıştı. Bunu körüklemek elbette lazımdır. Büyük Başbakan bir söylevinde büyük irfan ocaklarının talebeye dar gelmesinden değil, fazla ve geniş olmasından korkarım demiştir. Bina ve muallim itibarı ile orta tahsil müesseselerimiz daralmıştır. Bunun önünde irkilmek yaraşmaz. Cumhuriyet Hükümetimiz, her işte olduğu gibi, hamle ile bunu da halletmelidir. Fakat nasıl yapacağız dediler. Ben de size sorayım. Bu kânûnu nasıl getirdiniz? Demek ki imkân varmış. Eğer bu mektebler açılmasaydı, bu kânûn da gelmeyecekti. Dün daha Ankara'da orta okul açılması için 200 000 lira verdik. Diğer şehirlerde de açılması için neden bir iki milyon liradan kaçalım. İş buna karşı tedbir almaktır.

Bu rağbeti idâme etmek ve lâzım gelen tedbirleri almak.. Buna karşı nasıl tedbir alınır?

Tedbirler, esaslı ve muvakkat olur. Muvakkat tedbirler bir zarûrettir. Bunun hakkında bir şey söylemeyeceğiz. Çünkü hazırlıklı değilmışiz. Bu arada esaslı olarak tedbir alınıyor mu? Bunun sarıh bir sûrette bakanlık tarafından ifâdesini isterim. Gazetelerde okuduğumuz malumata göre Gazi Enstitüsünde açılan kurslar bu ihtiyacı temin edecek bir şekilde değildir. Bilirsiniz ki, orta mektebler hendesi bir şekilde artıyor. Bu mekteblerin muallimliği için ne düşünülüyor? Şimdiye kadar yapıldığı gibi idâreyi bundan sonra da aynı şekilde idâme etmemeliyiz.

EK - 9

ANKARA'DA DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ KURULMASINA DÂİR KÂNÛN TASARISI

BAŞKAN- Müstâcelen müzakeresi hakkında encümenin teklifi var, müstaceliyetle müzakeresini kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Heyet-i umumîyesi hakkında söz isteyen var mı?

MAARİF V. SAFFET ARIKAN (Erzincan)- Arkadaşlar, Atatürk'ün yüksek dehasından doğan ve kendi kutlu eli ile meydana getirilen tarih ve dil hareketi, bunlara bağlı olan arkeoloji ve coğrafya bilgileri için, Ankara'da bir fakülte açılacaktır. Bu fakülte bu ilimleri öğretecek, üretecek ve mümkün olan kısa bir zaman zarfında ilim dünyasının gözü önüne bu gerçek hakikatleri sermeğe çalışacaktır.

Yalnız bu fakültenin açılması için bakanlık; evvelce 250 bin liralık bir tahsisat istemişti. Fakat bu, 150 bin lira olarak kabul edilmiştir. Bu azad devresinde bakanlık bu para ile bu işi çevirmek imkanını göremezse o zaman sizden icab eden parayı istemek hakkımı şimdiden muhafaza ettiğimi arzederim.

Diğer hususlar hakkında esbâb-ı mucibede kafi izahat vardır. Kânûnun bu sûretle kabulünü rica ediyorum.

BAŞKAN- Maddelere geçilmesini kabul edenler.. Etmeyenler.. Maddelere geçilmiştir.

MADDE 1- Ankara'da bir (Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi) açmak için Kültür Bakanlığına yetki verilmiştir.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 2- Bu fakülteyi yönetecek işyarların derece, sayı ve aylıkları ilişik (1) sayılı çizelgede gösterilmiştir.

Bu çizelgede gösterilen işyarlar kadrosu Maârif Vekâleti merkez teşkilat ve vazifeleri hakkındaki 2287 sayılı kânûnun 23 ncü maddesine bağlı çizelgeye eklenmiştir.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 3- Fakültece talebeden alınacak yazılma, okuma, yoklama, seminer ve şahadatnâme harç ve keseneklerinin tutarı ve toplanması, yolları Finans ve Kültür Bakanları'nca kararlaştırılır.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 4- Fakültenin öğretim ve yönetim işleri Kültür Bakanlığı'nca yapılacak bir ödenekle saptanır...

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

BİRİNCİ MUVAKKAT MADDE- Fakültesinin bağlı (2) sayılı çizelgede gösterilen uzmanlarla yönetim işyarları kadrosu 1935 mali yılı muvazeni umumîye kânûnunun 5 ncü maddesine bağlı (D) cetvelinin Kültür Bakanlığı kısmına eklenmiştir.

BÜTÇE E.R.V. MÜKERREM ÜNSAL (Isparta)- Küçük bir tashih arzedeceğim. Bu maddeye bağlı iki numaralı cetvelde iki adet daktilo vardır. Bunun ikisine de ellişer lira konmuştur. Bunlardan biri 80 diğeri 100 olarak tashih edilecektir. Zapta geçmesini rica ediyorum.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

İKİNCİ MUVAKKAT MADDE- Fakültede 1935 mali yılı içinde kullanılacak kesenekli öğretmenler kadrosu ile fakültenin masrafları Kültür Bakanlığının 1935 mali yılı bütçesine konulacak paraya göre Bakanlar Kurulunca saptanır.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 5- Bu kânûn yayın tarihinden yürür.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 6- Bu kânûnun hükümlerini Finans ve Kültür Bakanlar yürütür.

BAŞKAN- Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Bu kânûnu da açık reye arz ediyorum.

Bundan evvel açık reye konan kânûnlara rey vermeyenler, reylerini versinler.

EK - 10

KÖY EĞİTMENLERİ HAKKINDA KÂNÛN TASARISI

MAÂRİF V. S. M. NAFİ ATUF KANSU: (Erzurum)- Esası bütçe müzakeresi sırasında kabul edilmiş ve tahsisatı konulmuş olan bu kânûn layihasının da müstâcelen müzakeresini teklif ediyorum.

BAŞKAN- Hükümet müstaveliyet teklif ediyor. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Heyet-i umumîyesi hakkında mütalea var mı? Maddelere geçirilmesini kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Köy Eğitimcileri Kânûnu

MADDE 1- Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, Ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimcileri istihdam edilir.

BAŞKAN- Madde hakkında müteala var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 2- Köy eğitimcileri, Maârif ve Ziraat vekillikleri tarafından; ziraat işleri yaptırılmağa elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirilirler.

Eğitmen yetiştirme kurslarının masrafları Maârif ve Ziraat vekillikleri bütçelerinden ödenir.

BAŞKAN- Madde hakkında müteala var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 3- Maârif vekilliğince seçilecek ve mezun sayılarak kurslara vazife görmek üzere gönderilecek ilk öğretim müfettişleri ile ilk okul öğretmenleri bu kurslarda

bulundukları müddetçe mükteseb hakları olan maaşlarını ve makam ücretlerini tam olarak alırlar.

BAŞKAN- Madde hakkında müteala var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 4- Eğitimci bulunan köylerden lüzumu kadarı birleştirilerek bir bölge teşkil edilir. Her bölgeye gezici bir başöğretmen veya öğretmen tayin olunur ve bunlar köy eğitimci yetiştirme kurslarına iştirak etmiş ilk okul öğretmenlerinden seçilir.

Gezici öğretmen veya başöğretmenlerin mükteseb hakları olan maaş ve makam ücretleri mensub oldukları hususî idâre bütçelerinden ödenir.

Bunların gezmeleri için harcırah mukâbili olarak bölge merkezi haricinde vazifeten geçirecekleri her gün için 100 kuruşu geçmemek üzere Maârif vekilligince tayin edilecek miktarda mezkur Vekillik bütçesinden tediye yapılır.

BAŞKAN- Madde hakkında müteala var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 5- Köy eğitimcilerine İcrâ Vekilleri Heyetince tasdikli kadrolarda tesbit edilecek miktar üzerinden ve kültür bakanlığı bütçesine mevzuu vilayetlere yardım tahsisatından alakâdar vilayetlerce aylık ücret;

Tarım Bakanlığı bütçesinden de meccanen tohum, fidan, damızlık ve ziraat aletleri gibi vesâit verilir.

BÜTÇE E. M. M. RAİF KARADENİZ (Trabzon)- Bu maddedeki "Kültür Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı" değiştirilerek "Maârif vekilligi ve Ziraat vekilligi" şeklinde tashih edilecektir.

BAŞKAN- Bu sûretle tashih ediyoruz. Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 6- Köy eğitimcilerinin kurslara alınmaları, yetiştirilme tarzları, köylerdeki ödevleri, beşinci maddede yazılı vesâiti icabında köylü lehine nasıl kullanacakları, işlerinin takib ve teftişi Maârif ve Ziraat vekillerince müştereken kararlaştırılır.

BAŞKAN- Madde hakkında müteala var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 7- Bu kânûn neşri tarihinden müteberdir.

BAŞKAN- Madde hakkında müteala var mı? Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

MADDE 8- Bu kânûnun hükümlerini icrâya Dâhiliye, Maârif, Maliye ve Ziraat vekilleri memurdur.

BÜTÇE E. M.M. RAİF KAREDENİZ (Trabzon)- Bu son maddede "Dâhiliye, Maârif, Maliye ve Ziraat vekilleri..." olacaktır. Dâhiliye vekili de ilâve edilecek.

BAŞKAN- Maddeyi bu sûretle tashih ediyorum.

Bu sûretle maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Açık reye konulan kânûna rey vermeyen var mı? Rey toplama muamelesi bitmiştir.